

Bir enformatör olarak Egemen Bağış

Levent Yılmaz 25.05.2011

 Bir enformatör olarak Egemen Bağış Bir antropolog karikatürü vardır. Beyaz takım elbise, beyaz pabuçlar, fular, hafif beyaz sakal, beyaz panama şapkasıyla herkesin anadan yarı-üryan olduğu bir kabilenin orta yerinde durur.

Bu karikatür antropolog çoğu zaman dil bilmez, hele de ilk saha seferine çıkmışsa, bocalamaktadır: Bir yardımcı arar. Bir ara-insandır aradığı: anlamaya, tanımaya, ilişki kurmaya niyetlendiği insanlarla anlaşmasını sağlayacak bir arayüz. Bu arayüzün, bu enformatörün en önemli hasleti dil bilmektir. Ya yerlilerden biridir, ya da bir şekilde yerlilerin arasında yaşamış, onlarla haşır neşir olmuş, onları tanımış biri.

İşte Egemen Bağış bu arayüz, bu ara-insandır. Ama tersten enformatördür: antropologuna onları anlatacağına, onlara antropologunun ne kadar iyi bir insan olduğunu anlatmaya karar vermiştir; bu durum da antropolojiden çok misyoner faaliyetiyle benzeşir.

Bağış, genç yaşlarda “macera dolu Amerika”ya gitmiş, oraların dilini, kültürünü öğrenmiştir. Her Türk ilkokul öğrencisi gibi “Anadolu Batı ile Doğu arasında bir köprüdür” düsturunu şiar edinmiştir. Sürekli köprüler kurma arzusuyla yanıp tutuşur. Üniversiteyi orada okumuş, insan kaynakları alanında tez yazmış, Türk Dernekleri Federasyonu’na başkanlık etmiştir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Derinlere şnorkelle dalmak: Ahmet Davutoğlu

Levent Yılmaz 01.06.2011

 Derinlere şnorkelle dalmak: Ahmet Davutoğlu İstanbul Erkek Liseli ve yatılı. Husserl’i seviyor; en sevdiği kavramlardan biri Husserl’den *selbstverstandnis*, yani “ben idraki”ydi. Birileri bunu “egosantrik” diye tercüme edip ona saldırdılar. Şimdi kavramın kirlenmiş olduğunu düşünüyor olabilir. Bir daha kullanmaz.

Kişiliğini oluşturan birtakım özellikleri Çağaloğlu’nda arayabiliriz bence. Başta da, lise binasında: 1897 yılında Alexandre Vallaury tarafından yapılan bu bina, Birinci Ulusal Mimari’ye geçiş dönemi içinde değerlendirilmiş. Bina dönemin Avrupa ruhu ile klasik Osmanlı mimarisinin bir karması: Neredeyse melez bir bina.

Davutoğlu’nun “ben idraki” ise bu bina gibi: Müslüman, en iyi Batıcı okullarda okuyacak, ama ilk fırsatını bulduğunda da Malezya’ya kaçacak. Tabii, sorabiliriz, bu durum eklektik bir fikir mimarisine mi yol açmıştır, yoksa sentetik bir yapıyla mı karşı karşıyayız?

Ben ikincisinden yanayım: Davutoğlu Müslüman Hegelcidir. Hatta daha da ileri gidelim, bir neo-Hegel’dir o: Hegel’in Hristiyanlık için yaptığını İslam için yapmak ister. Tarihin içindedir ve tarihi bilmekle yetinmez onun ben’i. Tarihi çok iyi bilmek ve tarihi değiştirmek için eylemde bulunmaya gitmek ister.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Lüfer hafızalı bir gastrolog: Vedat Milor

Levent Yılmaz 08.06.2011

 Lüfer hafızalı bir gastrolog: Vedat Milor Türkiye'nin Alan Davidson'u olabilir mi? Hayır. Becerse Tuğrul Şavkay becerirdi Davidson kadar detaycı ve evrensel olabilmeyi, o da maalesef erken öldü. Milor'a Şavkay'ın mirasını devam ettiriyor diyebilir miyiz? Maalesef, çünkü meseleye şuradan bakmalıyız: Şavkay yemek yemeyi seviyordu, eski model bir oburdu o; göbekli, kırmızı burunlu bir "gastrozof"; hayattan keyif almasını biliyordu; yemek bir şenlikti onun için, hatta ziyadesiyle şenlik. Milor ise çatal ucuyla tatmayı tercih ediyor, temkinli; önemli olan yemeğin dengesi, hangi malzemelerle yapıldığı, malzemenin doğru olup olmadığı vs. Yemek masası onun laboratuvarı; titiz bir "gastrolog" o. Lezzet laborantı, gurmemetrenin mucidi. Masası sorgu masasıdır da bir anlamda. Yemek yerken bir yandan da aşçıyı yer: Bu yemek nasıl yapıldı, ne nereden alındı, ne konsa daha mükemmel olur? Control freak.

Galatasaraylı. Ağabeyleri ne yaparsa onu yaparak hayata başlama uzmanlığı. İlk yemek deneyimi Pasaaj'dadır herhalde. Bira ve midye tava ya da patlıcan salatasıyla rakı. Yemeğin bu olmadığını kısa zamanda anlamış: Ağabeylerine rağmen. Daha lisedeyken herkes eğlenmeye giderken o para biriktirip kız arkadaşını iyi bir lokantaya götürmüştü.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geleceğin başbakanı olarak Nihat Ergün

Levent Yılmaz 15.06.2011

 Geleceğin başbakanı olarak Nihat Ergün "Evli ve çok çocuk babası." İzmir Ticaret Odası Meclis Başkanı bocalayıp Nihat Ergün'ü böyle tanıtmıştır bir toplantı sırasında. Haklı. Ergün'ün dört çocuğu var, dördü de kız. Mutlu bir baba olduğu attığı kahkahalardan belli. Hem mutlu, hem de iyi bir baba. Kızlarını uzun müddet göremeyince atlar gider, neredelerse bulur onları. Sadık yani. Sadakatin en önemli erdemlerden biri olduğuna inanır. Bu yüzden de kendi geçmişine, kendi kendisine sadıktır. Mesela insanın tek bir berberi olmalıdır diye düşünür: onunki Burhan Saka'dır. İnsan tek bir su içmelidir: o, Çenesuyu içer, 0.33'lük cam şişede. Sevd mi tam sever. Üstüne bir iş aldı mı, layığıyla yapar. Neye inanıyorsa onu söyler. Ressam olmak istermiş, anlaşılan mahalle baskısına maruz kalmış. Otuz küsur yıl sonra gelmiş itiraf: "Keşke iyi resim yapabilseydim veya ressam olabilseydim. Ya da bir enstrüman çalabilseydim. Niye yapamadık, bunlara önem vermediğimiz için. Sizler spora, sanata ve resme de önem verin. Bunlar hayatımızı renklendirecek ve kalite katacaktır. Bunlar bizi toplumda saygın, ince ve zarif insanlar yapacak çalışmalardır."

İzmit, Derinceli. Bakan olduktan sonra kimselere haber vermeden anasını babasını ziyaret eder, evine çekilmiş. Ortalıkta gözükmeyi sevmez. Gezmeyi sevmediğinden değil: Siyasi makama gösterilen ilgi, vaveyla ve nümayişten hoşlanmadığından.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

'Homo sacer' olarak Abdullah Öcalan

Levent Yılmaz 22.06.2011

Bir kere, çok ismi var. Sevenleri için: Serok, Reber, ama en çok, Önderlik. Sevmeyenler için: İmralı, Teröristbaşı, Bebek katili, Ayrılıkçı örgüt lideri. İki taraftan Apo'yu da Sayın Öcalan'ı da kullanan var. Nefret edenler ayrıca sunturlu, galiz küfürleri isim halinde çekiyorlar. Sevenler, onun için kendilerini bile yakabiliyor. Bu kadar sevilen, bu kadar da nefret edilen başka bir kişi yok Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde.

Giorgio Agamben'in bir kitap vesilesiyle meşhur ettiği "homo sacer", Roma hukuk tarihinden alınma bir kavram. Şu anlama geliyor: Dışlanmış, herkesin gördüğü her yerde öldürebileceği, vatandaşlık hakları elinden alınmış kişi. Hatta, tüm insani kurumlardan da dışlanmış kişi. Bu yüzden de bir ritüel dahilinde kurban edilemiyor. Kendisi için hukuk kuralları olmayan, işlemeyen kişi bu. Anlaşılan Roma Hukuku, bu "kutsal insan"ı, "hayvan" mertebesine indirgeyip "Allah'a havale ediyor". Ama her hayvan da değil sözkonusu olan çünkü kurban edilebilir hayvanlar aslında insanların dünyasına ait –keçi, koyun, horoz, boğa, deve gibi. Bu hayvan, belirli kurallara tabi bir biçimde öldürülebilir.

Bugün, Öcalan'ın idam edilmeyişi üzerinden sürdürülen tartışma, aslında bir anlamda Öcalan'ın Türkiye sınırları içindeki milliyetçi söylemlerin nezdinde, tüm insanlık haklarından azade kılındığını doğruluyor: "Siz asamadınız, biz olsak asardık" laflarının tercümesi aslında, "böcek gibi ezeriz, tavuk gibi boğazlarız".

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Traktör sürücüsü olarak Yaşar Kemal

Levent Yılmaz 29.06.2011

 Traktör sürücüsü olarak Yaşar Kemal Bir gürültü, bir patırtı. Birtakım adamlar Yaşar Kemal için toplanmış, nutuk atacaklar. Ama ben biliyorum Yaşar Kemal'in esas ne istediğini, haydi Abidin Dino gibi söyleyeyim, onun tek özlemi, "Herşeyi buracıktaki yüzüstü bırakıp, Menekşe bayırlarında uçurtma tokuşturmak, ya da daha iyisi Hemite'de şekerkamışı çiğnemek". Ne diye buralara kadar gelmiştir sanki?

Bir de Abidin Bey'de okuduğumu sandığım, ama sonradan bulamadığım, bu özlemlere ek bir özlem daha var: Traktör sürücülüğü yapmak!

Bir keresinde şöyle anlatmış: "Yağmurlu bir akşam sonrasındır, garbi yeliyle insanın yüzüne yüzüne, Toroslar'dan kopup da dalga dalga taze toprak kokusu gelir, o kokuyu içine çekersin, güneş yüzünü yalar, dünya silkinip uyanır..." Bu anlattığını dinlerken, çocukken, bir Ford traktörün üstünde, hayıtların arasından zeytinliklere gittiğimiz günleri hatırladım. Yaşar Kemal böyledir işte, insana kendisini hatırlatır!

Ama önce, şu şan-şöhret meselesine geleyim: Geçen hafta da yazdım, Eski Yunan'da destan bir anlaşıma, bir sözleşmedir. Kahramanlarla tanrılar, tanrılarla ölümlüler, şair ile insanlar arasında. Kahraman nasıl kahraman olur destansı şiirde? Elbette ölümlü. Ölmeden kahraman olunmaz! O yiğit kişiye kahramanlığı, şanı, şöhreti

bahşeden, ilhamını tanrıçalardan alan şairdir. Şair o yiğidin yapıp ettiklerini anlatır, ona *kleos*, yani şöhret bahşeder, ve onu *aklea* kalmaktan yani bir resim gibi sararıp solmaktan, unutulmaktan kurtarır.

İlginç bir sahne vardır *Odyseia*'da (XI, 475 vd.). Laertes'öğlü kurnaz Odysseus Hades'in kapısına gider, İthaka'ya ve Penelopeia'sına kavuşması için kaçınılmaz bir yoldur bu, ölülerden, kâhin Teiresias'tan medet umacaktır. Hades'te ruhlar şahsiyetlerini yitirmiş, başıboş, serseri gibi dolanmaktadırlar; kimseyi görmez, kimseyi tanımazlar. Onları bilen, tanıyan, yukarıda, günyüzünde olan insanlardır. Onlar da bu kahramanları ancak şairin sözü aracılığıyla bilirler. Fakat, Akhaların en yiğidi, savaşçıların en büyüğü ayağıtez Akhilleus'un ruhu, Odysseus'u şıp diye tanır. "Korkunç adam" der, "nasıl göze aldın Hades'e inmeyi?" Cevap verir Odysseus, "Ey Peleusoğlü Akhilleus, Akhaların en yiğidi, yol bulmaya geldim" der. "Dertten derde sürüklendim, ayak basamadım kendi toprağıma." "Oysa senden mutlu adam yok," diye ekler.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Enis Batur: Büyük bir şaka

Levent Yılmaz 06.07.2011

 Enis Batur: Büyük bir şaka Ve fakat buna gülebilir miyiz? Tabii ki, hayır. Onu tanımış herkese er ya da geç yerleşen tek ve büyük his: Kandırılmışlık. Büyük bir hayâl kırıklığıdır Enis Batur. Onunla yakınlaşmış hemen herkes için. Oysa, genç Enis Batur haylaz, hadi insanların algısıyla söyleyelim, serkeş bir liseli, Saint-Joseph'ten atılma bir hırt ve isyankâr olarak, uzun bir süre, hayli uzun bir süre insanları düşünce, edebiyat ya da yazı düzeninin sınırlarında gezindiğine inandırmayı başarabilmiştir.

Liseyi Ankara'da Atatürk Lisesi'nde bitirdi. Kendisinin kaleme aldığı ve kitaplarının kapaklarına koyduğu biyografisinde, ODTÜ'de başladığı yüksek öğrenimini Paris'te tamamladığı yazıyor: Nerede tamamladığı yazmıyor elbette, çünkü, galiba, belki ve büyük ihtimalle hiçbir yerde tamamlamış değil. O yüzden de hayatı boyunca bilgiye saygıyla, sakınımla, arayışla yaklaşan herkesten korkacak, uzaklaşacak; onun için bilgi, üçüncü kişilere gösterilecek bir mücevherdir çünkü, değeri ancak böyle, hayran olunmayla ölçülür.

Enis Batur Claude Lanzmann'a, mesela, hayranlık duyar. Shoah, yani Yahudi soykırımı üzerine birçok yazı kaleme almıştır. Yahudi soykırımının korkunçluğunu haykırır sürekli. Ama mesela Dersim korkunç olabilemez onun için. Tek kelime edememiştir bu konuda; kelime ettiği Ermeni soykırımı hakkında ettiği kelime de, aynen şudur: "Ben bir edebiyat adamıyım, tarihçi değil. Ama tarihçilerin metinlerini izleyerek, onlardan kendime göre bir yorum yontabilirim... Bütün okuduklarımdan şunu anlıyorum. Burada soykırım söz konusu değil." İnsan sormadan edemiyor: hangi tarihçiyi okumuş ki? Ve hatta, acaba: Ne okumuş ki? Acaba bu fikirlerini Lanzmann'la falan, paylaşmış mı mesela?

İnsanlar diyecekler tabii, Türkiye'nin kültür hayatına bunca iyiliği dokunmuş, bir ton dergi, bir sürü yayınevi yönetmiş, binlerce kitap basmış, boyu kadar kitap yazmış, hayatı sanatla dolu dolu geçmiş bu adama laf edilir mi? Edilir: Enis Batur, hayatı boyunca netameli konularda, bu toprakların kanayan bin türlü yarası hakkında tek kelime etmemiştir: Ne işyerinin (YKY) dibinde toplanan Cumartesi Anneleri (insan bir gün iner, onların arasına karışır), ne faili meçhuller, ne Kürtler, ne.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Bir Ketten beyi olarak İlhami Algör

Levent Yılmaz 13.07.2011

 Bir Ketten beyi olarak İlhami Algör Robert Musil'in *Üç Kadın* başlıklı kitabı muhteşemdir; bu kitabın ikinci öyküsü "Portekizli Kadın" adını taşır ve bu öykünün başlangıç paragrafı tüm bir edebiyat tarihinin en güzel başlangıç paragraflarından birisi olma hasletini taşır. Kuzeyden gelen Ketten beylerini anlatırken şöyle der Musil: "Kendilerini kendilerinden başka hiçbir yere ait hissetmezlerdi." İşte İlhami Algör tam da bu anlamda bir Ketten beyidir. Kendisini kendisinden başka hiçbir yere ait hissetmez. Sorun şudur ama: Modern hayat, İlhami'ye kimi zamanlar kendisini kendisine bile ait hissettirmeme konusunda karardır. Zorlar çünkü hayat. Çekişir kişiyle. Çekiştirir, kendisine uydurmaya çalışır. Bu kendisine uydurma savaşında, uyanlar çoğunluktadır ve bu yenilgiden kendilerini zaferle çıkmış hissederler; mağrurdurlar insanlar arasında. Oysa, esas zafer İlhami'nindir. Amma ve lakin, etraf bilmez bunu, yenilgi zanneder.

Erzincan'ın Kılıçkaya Köyü'ndendir İlhami Algör'ün ailesi. Köyün arkasındaki dağ kılıç gibidir de ondan. Aşın dağı, karşınızda Dersim. Bu yüzden de 38'de, orta boy bir askerî bölük, erat ve komutanlar köyde konuşlanmıştır. Öte taraftaki kırım ve katliam çıkmaza girerse, zinde güç olarak devreye gireceklerdir. Tabii, öte tarafa gitmeye gerek kalmamış, köylülerin bir bölümünü Zini Gediği'nde kurşuna dizmiş, köyü dağıtıp geri kalanları da sürgüne göndermişlerdir. İlhami, tam da bir Ketten beyi olduğu için, o dönemde Dersim'de bulunmuş kimi hatırat sahibi subayların tersine, bu geçmişi hatırlamak ve hatırlatmak istemiştir. Tanıklıklarla kaleme aldığı *Ma Sekerdo Kardaş?* (Doğan Kitap, 2009) kitabı ibretliktir: İnsanın çektiği acılara bigâne kalmayı, unutmayı, görmezden gelmeyi tercih eden her vicdansızın, her adalet nedir unutmuşun, ki bunlar parçalı ham şair bile olabilirler, okuması gerekir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir modern tıp sanatı üstadı: Tefik Ecder

Levent Yılmaz 20.07.2011

 Bir modern tıp sanatı üstadı: Tefik Ecder Müthiş bir tevazua eşlik eden müthiş bir özgüven; tüm bunlara eklenen müthiş bir dürüstlük. Toplayın bunları, bilgiye açıklıkla çarpın ve tecrübeye bölün: Karşınıza ideal bir hekim çıkar, Prof. Tefik Ecder.

11 Mayıs 1962'de doğmuş Tefik Ecder. Arnavutköylü. Anne ev hanımı, baba psikiyatr. İki erkek kardeşler. Hiç haytalık ve haylazlık yapmamışlar gibi duruyor uzaktan. Sıcak yaz günlerinde kendilerini hiç Boğaz'ın serin sularına atmışlar mıdır? Uzaktan bakıldığında, genç Tefik Ecder, daha eve kapanık sanki. Hafif hayalci, ağır idealist. Şöyle bir görüntü oluşuyor gözümüzde: Bir odada, temmuz ayında, sıcak bir öğle sonrası, limonata içiyordur (büyük ihtimalle kola ve türevlerinden hoşlanmaz) ve polisiye roman okuyordur. Özel İngiliz Lisesi'nin birinci sınıfını takdirle geçmiştir: Mutludur. Kitap sayfasından kafasını kaldırıp hayal kurmaya başladığında kararını vermiştir: Hekim olacaktır. Artık sürekli nasıl iyi hekim olunur, iyi hekim olmak ne demektir diye düşünmektedir: Bu hayalleri dağıtıp kendisini gerçeğe davet eden şey annesinin onu yemeğe çağıran sesidir. Yemeğin sonunda kabak tatlısı vardır; üstüne ceviz serperek yemeyi sever.

Eski Mezopotamya'nın kâhinleri bir anlamda tarihçiydi. Bir alâmet belirdiğinde, onu yorumlamak ve bir kehanette bulunabilmek için, daha önceki alâmet ve kehanetlerin kaydedildiği kitaplara bakarlardı. Eskiler, benzer alâmetler karşısında ne yapmış, ne türden kehanette bulunmuşlar diye. Tababet de bir anlamda kehanet sanatı gibi bir sanat. Evet, çok sonraları, on dokuzuncu yüzyılda bir bilime de dönüşecek, ama, temelde, bir sanat... Geçmiş tecrübelerin kaydedildiği bir tarihi olmasa, tanı diye bir şey de olmayacak elbette. Belirtilere bakarak, hastanın hikâyesini dinleyerek, bu belirtileri ve hikâyeyi geçmişteki benzer hikâyelerle karşılaştırarak tanı koyma sanatı bu. Tabii ki modern dönemde buna testler vs. de eşlik ediyor. Ama iyi hekim, esas olarak, mesleğinin geçmişine ve tecrübelerine hakkıyla hâkim olup hüküm verebilen kişi, hâlâ. İşte Tevfik Ecdar, böyle bir sanatı ustalıklı icra ederken, bu sanatın modern bilime dönüşmüş haline de en iyi şekilde hâkim bir hekim. Zaten etimolojisi itibarıyla da, hekim ile hâkim aynı kökten: hikmet sahibi kişi, bilge, bilen, bilici, bilim adamı.

Beklendiği gibi, liseyi birincilikle bitirecek, ama esas ününü İstanbul Tıp Fakültesi'ndeki bütün derslere, şaka değil, bütün derslere girerek yapacak.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yeni Dalga'sını geçen tarihçi: Cemal Kafadar

Levent Yılmaz 27.07.2011

 'Yeni Dalga'sını geçen tarihçi: Cemal Kafadar Bir kere, son derece nazik. Öylesine ki, insan sürekli tedirgin olabilir karşısında, aman bir şey mi yaptım, kırdım mı acaba, diye. Bir de gülüyor. Kimsenin gülmediği kadar güzel gülüyor: Hatta, gözlerinin içiyle gülüyor. Ama, hınzırlık da var bu gülüşte. Müstehzi bakışlar eşlik ediyor bazen bu gülüşe: Gülerek eleştiriyor diyelim. Hatta, şöyle de diyebiliriz: "Yeni Dalga"sını geçiyor. Evet, sinemayı sever: Godard'ı özellikle sever. Çünkü, sinemayla kurduğu ilişkide filmlerden ziyade yönetmenler, Jean-Luc Godard gibi "auteur"ler önemlidir. Açıkça koyalım sorunun adını: Tarihte de, sinemada da, aslında kişilerle ve o kişilerin hikâyeleriyle ilgilidir. Bu kişilerin "birey" olup olmadıkları tartışmasını bilir elbette. Birey olsalar da, olmasalar da, bu onu çok ilgilendirmez; çünkü bu bireycilik tartışmasının da nihayetinde, anlatılar içinde bir anlatı, evet, bir yönüyle ciddiye alınacak bir anlatı, ama yine de nihayetinde bir anlatı olduğunu iyi bilir. Şöyle diyelim: Louis Dumont'la Jean-Pierre Vernant tartışmasında (ki şimdi okurlar bu tartışmanın ne olduğunu merak edeceklerdir, birazdan açıklayacağım) kesinlikle Vernant'ın tarafındadır ama Dumont'u da öyle bir kalemde silip atmaz.

Dumont, ki Hint kast sistemi üzerine çalışan bir antropologdur, Batı siyasi düşüncesi üzerine yazdığında, şunu ileri sürmüştür: Temelde iki tür toplum tipi vardır, biri *holistik*, yani ait olunan topluluğun kişinin ne ve kim olduğunu, olacağını belirleyen toplum, diğeri de *bireyci*, yani kişinin otoriteye rıza göstermediği, velayet ve vesayeti reddettiği, kendi kurallarını kendisinin koyduğu, yani *auto-nomos*, otonom olan bir toplum. Vernant ise, Dumont'un bu tezine karşı çıkıp, Eski Yunan'da kişinin bir parça da birey olduğunu, bu kültürün anlatılarının bu düzene karşı çıkıp da "başarısız", yani "trajik" olan kişilerle dolu olduğunu, ama yine de bu "düzene direnme" olgusunun olumlana da bildiğini söyler: Tam da Cemal Kafadar'ın Türkçedeki son kitabı *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*'de söylediği gibi: "En azından şunu söyleyebiliriz: Aile, klan, cemaat, ümmet içinde erime halinden birey olma haline geçiş, diye özetlenebilecek çizgisel bir hikâye yok.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Perde-i hayâlde bir başkan: Kemal Kılıçdaroğlu

Levent Yılmaz 03.08.2011

 Perde-i hayâlde bir başkan: Kemal Kılıçdaroğlu Bir kere, çok büyük bir başparmağı var. Konuşurken sürekli olarak elini kolunu da salladığından göze fazlasıyla batıyor. Neredeyse elinin işaret parmağı kadar büyük bir başparmak bu. Mitinglerden çıkıp eve gittiğinde, sanki bütün ışıkları kapayacak, bir mum yakacak ve eliyle çeşitli figürler yapıp duvara gölgesini yansıtıp onları seslendirecek ve tüm ev ahalisini şenlendirecek. Aslında eğlenceli olabilirmiş, fazlasıyla ciddi kalmış. Sürekli olarak adının Kemal olduğunu söylüyor: Orhan Pamuk romanı gibi, *Benim Adım Kemal*. Bürokratik böyle bir şey işte, Bağ-Kur müdürlüğü, SSK müdürlüğü, İş Bankası yönetim kurulu üyeliği falan, derken bir bakmışsınız içinizdeki hınzırlıkların tümü uçuvermiş. Yoksa küçükken uçurtma da yapardı, eminim. Ama şimdi, mum ışığında duvara yansıyan elinin gölgesiyle neredeyse bir kurt yapıyor. Hatta, artık, Asena ya da Börte Çene.

Siyasetçi. Ama, Türk usulü. Zaten de bu topraklarda siyaset aslında bir gölge oyunu gibi bir şey. Deriden, mukavvadan biçilip boyanmış kuklalar yerine, kimi kanlı canlı gerçek insanlar kullanılıyor, onlara arkadan ışık veriliyor ve beyaz bir perde yani perde-i hayâl üzerine yansıtılarak hareket ettiriliyorlar. Bu Türk gölge siyasetinin de en başoyuncusu Kemal göz.

Ama, aslında arkada bir oynatıcı var: Bu oynatıcı, sopaların yardımı ile kuklaları hareket ettiriyor, hem de sesini ve şivesini değiştirerek siyasetçiyi kendine has bir tarzda konuşturuyor. Bu Kemal göz oyununda konu bir metne dayanmadan, temsil sırasında tabii olarak geliştirilmekte. Seyircinin ilgisine göre durumlar kısaltılıp, uzatılıyor: "Nerede bu Ergenekon, ben de üye olmak istiyorum", deniyor mesela.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Paramparça Teoman

Levent Yılmaz 10.08.2011

 Paramparça Teoman Aslında, 60'ların ikinci yarısıyla 70'lerin ilk yarısı arasında doğanların çoğu için hikâye Pink Floyd'la başlamıştır. Büyük ihtimalle. *Dark Side of the Moon*, ama en çok da *The Wall*. Hatta, bu arada doğanlar, büyük hayâlperestler olarak bir an evvel on sekizine basıp evden tüymek istediklerinde, onlara karşı çıkıp "niye, niye" diye soran büyüklerine Pink Floyd'un şarkı sözlerini çevirerek cevap vermişlerdir. Onlar için özgürlük, başta da ekonomik ve ruhsal özgürlük, her şeyden önemliydi. Tamam, kendilerini dünyanın en önemli şeyi sanıyorlardı, belki, dünyadan haberleri yoktu, belki; zengin ve şanslıydılar ve memlekette Diyarbakır hapishanesi falan vardı ve orada olanlardan zırnık haber almak mümkün değildi, kesinlikle. Ama nasıl başka türlü olabilirlerdi ki? Dört duvar arasına kısılp kaldıkları, Boris Vian'ın *Günlerin Köpüğü*'ndeki gibi odalarının ruh hallerine göre daralıp durduğu, kızlara daha "arkadaşlık" ya da "çıkma" teklif etmenin bile insanüstü bir mesele olduğu yıllarda, hele de mesela Ankaralıysa, ya TRT-3 ya da Polis Radyosu'nu dinliyorlar ve başka da ne yapıyorlardı ki? Belki de bu yüzden, Pink Floyd dağılıp gittikten sonra Roger Waters'ın durumdan vazife çıkarmak adına yaptığı *Pros and Cons of Hitchhiking* albümünü hiç sevmemişlerdir: Aslında sevmişlerdir, Waters'ı da severler hatta, da, ne gerek vardı diye düşünmüşlerdir.

İşte Teoman böyle bir dünyanın adamıydı: Floyd tutkusunun Led Zeppelin'e falan evrildiği, her şeyin aslı gibi olduğu, aslıların yarasa olduğu (Atılğan Bayar bile o zamanlar şairdi, bu onun yazdığı güzel bir dizeydi, mesela) zamanlarda, içilir ve konuşulurdu. Dünyaya gelindiye onu fethetmek için gelinmişti. *Scarface*'deki zeplinin üzerindeki yazı gibi: *The world is yours*. Ama dikkat, sahtecilikten uzak, her şeyin hakkını vererek, iyi işler yapmak isteyerek ve kıyıda köşede kimsenin dikkat etmediği ne varsa onları severek istenirdi bu dünya. Böyle bizim olsundu, değilse, olmasındı. İnsanlık mesela, biraz da arkadaşlar sayesinde vardı, onlarla vakit geçirmek, içmek güzeldi; onlar yazıp çizilenleri, besteleri ve fikirleri severlerse dünya güzeldi; hep beraber olmak iyiydi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uzak görüşlü bir vaşak: Nilüfer Göle

Levent Yılmaz 17.08.2011

 Uzak görüşlü bir vaşak: Nilüfer Göle Vaşak, ilginç bir hayvan. Kedigillerden. İri bir kedi diyebilirsiniz ama hemen dikkatinizi çeken, o sipsivri kulakları. Eğer sosyolojinin işlevselci dalından iseniz bu büyük kulakların çok iyi duymak için yaratıldıklarını düşünebilirsiniz (Kırmızı Başlıklı Kız masalında olduğu gibi, "Dişlerin niye bu kadar büyük babaanne?") ya da aynı anlama gelecek şu polemik cümleyi de kurabilirsiniz: kulağın büyük olması, esas onun iyi duymıyor olduğunu gösterir. Yani, bir büyük kulak, sizi, o kulağın hiç iyi duymadığına da götürebilir, çok iyi duymak üzere yaratıldığına da. Ama meselemiz kulaklar değil, gözler. Vaşak'ın esas mahareti de zaten, gözleri.

Nilüfer Göle'yi küçük bir kız çocuğu olarak düşündüğümde, şöyle bir sahne geliyor gözümün önüne: İki yandan ip gibi sarkan örgülü saçları, kısa bir ekose etek, bir beyaz gömlekle evin içini taraşıyor, "yapacak bir şey arıyor". Kapı çalıyor ve bu büyümüş de küçülmüş kız çocuğu kapıyı açıp, karşısına çıkana "Babamlar evde yok, ama gelin içeri, buyurun" diyor. Baba, CHP'nin Kars milletvekili, Turgut Göle. O yüzden Nilüfer Göle'nin çocukluğu tam da bu sahnelerle geçecek. Kalkıp Kars'tan gelen Kürtler kapıyı çalıp çalıp duracak: ve o kapının arkasında Nilüfer var ise, o kapı hep açılacak. Okulda da öyle: Karslı olmanın niye bu şoşo Ankara Koleji'nin zıpır kızları ve yalıçapkınları arasında müstehzi ifadelere yol açtığını pek anlamayacak. Ama ağabeyi Celal, o anlayacak. O şuurlu, Nilüfer ise ailenin şuursuz çocuğu. Bir de anne var tabii: Şahane giyinen, buğulu gözlerle bakan, tam da İkinci Dünya Savaşı filmlerinden fırlamış bir Lili Marlen. Nilüfer Göle'nin o şıklığı, o mesafeli duruşu, o "koketliği" biraz da annesinden gelir.

Hayalet gibi bir kedidir aslında Vaşak: Görülmeden görebildiği söylenir. Ormanların esrarını tek bilen odur. Çok güçlüdür. Vaşak, aslında en küçüklerin bile bu hayatta güçlü olabileceğini söyler bize: Hayat, durup da kendisini dinleyene, tüm sırlarını açmasını da bilir. Vaşak'ın hafızasındakiler, yitip gitmiş, dünyanın kadim zamanlarına ait sırlardır ve o, bunları her önüne gelenle paylaşmayı çok sevmez: Yalnız bir duruşu vardır. Sadece ona saygı duyanlar, onun niye öyle davrandığını anlamaya çalışanlar onu anlayabilirler. Vaşak kimsenin göremediğini görür. Bunca görkemli bir bakışı olan bu kedi irisinin etrafında bilim tarihinin en büyük simgelerinden biri geliştirilmiştir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Esrarengiz bir 'bankacı' olarak, Taner Akçam

Levent Yılmaz 24.08.2011

 Esrarengiz bir 'bankacı' olarak, Taner Akçam 1991 olmalı, ya da 92. Ama her halükârda Beyoğlu'nda, Küçükparmakkapı Sokak'ta açılan Hayâl Kahvesi'nden sonra açıldı Kaktüs, İmam Adnan Sokak'ta. İlk ve tek "café"miz idi ve sanırım, bilaistisna herkes, ama herkes oradaydı. Orada buluşulurdu. Bizim genelkurmay orasıydı; ışıklar sabaha kadar değilse bile, uzun bir zaman yanardı. Tuhaflıklara da sahne olmuştur Kaktüs: Japon viskisi hadisesi, "sen Valentine's ben Ballantine's" repliği hep o küçük mekânda cereyan etmiştir. "İstanbul için rakı vaktidir" denip, ufaktan demlenmeye başlayınca, sohbet de koyulaşırdı. Zekiye, Vahit ve Ertuğrul kaygıyla bakarlardı hafiften yükselen tartışmalı konuşmalara: Aman bir arıza çıkmasın.

Arıza başka türlü çıktı. O yıllar, ama her halükârda, 1995 öncesi. "Eski yazı-yeni rakı" üstadı tarihçi bir arkadaşımız, parça başı çevrimyazı işleri yapardı; yapılmış çevrimyazıları, kimi zaman o masanın başında, kontrol de eder, "lamda şedde var" diyerek Lâmartin Caddesi'ndeki bara koşmadan önce, çantasından o günün Tercüman-ı Ahvâl'ini çıkarır, haberlere bakardı. İşte o arkadaşımız, bir aralar bir "bankacı"dan sözeder oldu. Kimliği belirsiz ve hafiften esrarengiz bu "bankacı", Türkiye'de olup olmadığı bile belli değildi, arkadaşımıza parçabaşı çevrimyazı işleri sipariş etmeye başlamış, birtakım çevrimyazısı yapılmış metinleri de kontrol etmesini istemişti. "Bankacı" tabii ki bankacı falan değildi: rakı parasını bulmamızı sağlayan her kişi, bir nevi bankacıydı elbette. Bu "bankacı"nın belgeleri "Ermeni meselesi" üzerineydi, ve biz, anladık ki, bu konuda HİÇBİR ŞEY bilmiyorduk. Büyük harflerle tekrar yazıyorum: HİÇBİR ŞEY. O kontrol edilen metinlerin bir kısmı sanırım 1995 yılında Hannover Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde savunulan "İttihat ve Terakki Yargılamaları ve Ermeni Soykırımı" doktora tezinde kullanıldı. Tezi savunan da, Taner Akçam idi, yani, bizim "bankacı".

Bizim bu tezdən 1998 ya da 1999'da haberimiz oldu: Tez, "İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu" başlığıyla İmge Kitabevi Yayınları arasından çıktı. Hatırlıyorum, İmge'nin sahibi Refik Tabakçı'nın ve editör Kudret Emiroğlu'nun cesaretine hem imrenmiş hem hayranlık duymuştum. Böyle bir kitap nasıl yayımlanabilirdi? Ve evet, hakikaten yayımlanamazdı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Beynelmîlel bir tedhişçi Seyhan

Levent Yılmaz 31.08.2011

 Beynelmîlel bir tedhişçi Seyhan "Sansar"dı o ve İstanbul'u çok severdi; "ustam" dediği Kavafi (s'yi yazmazdı o, telaffuz edilmez diye; ama Ece gibi Kavafoğlu da demezdi) gibi, "poli" derdi (yine s'yi yazmazdı, telaffuz...). "Poli" de onu severdi, taa Vüzantion zamanından beri. Nerden belli diyenlere şöyle cevap vereyim: Hangi imparatorluk başkentinde, hangi başkentin en şaşalı sarayında, o büyük sarayın hangi mozaîğinde bir sansar tasviri bulunabilir ki? Hani ayı bulunur, tavşan bulunur, maymun falan da bulunur da, sansar? Var ama işte... Sultanahmet'te, şimdi el içi kadar kalmış Bizans'ın sarayının taban mozaikleri müzesinde, alt katta, merdivenden inince loş olan sağ tarafa doğru, en sonda, bir sansar mozaîği bulunur. Demem o ki, Seyhan bu şehrin eskisidir.

Galiba bir yelkenliyle gelmişti şehre. Karadeniz kıyılarından, cebinde "Butler Yeats"le, alarga; her küçük korsan gibi musiki, dil ve hesap bilgisi dersleri almıştı. O zamanlar yeis içinde değildi daha. Sonraları, korsanlığının kan-içici dönemlerinde, bu dersler, içlerine acı-tatlı anılar kaydettiği birçok seyir ve hâtıra defteri tutmasına yaradı. O defterler, aradan yıllar ve yeis gelip geçince, eski bir korsanın yegâne definesi olarak kaldı.

Seyhan Erözçelik yok artık.

89 yılı, yağmurlu bir akşamüstü, Başar'ın arabası Behçet'teydik; Başar, Atılğan, ben. "Seyhan diye biri var", dedi Atılğan, "gidip onu alalım". Tanımıyoruz. Teşvikiye'ye gittik, Reklamevi'nin önüne. Onu aldık. Sonra da "Yücel'i alalım", dedik. Onu da aldık, Hilton'un karşısındaki Havva Palas'tan. Ortaköy'e gittik. Böyle kaptan köşküne benzeyen bir yere çıktık (korsanlıktan olsa gerek, hep böyle yerleri severdi; Amasra'da da böyle bir meyhane kuytusunu bulmuştu). İçtik. Konuştuk. Sanırım şöyle bir şeyler dedi: "Kim ne derse desin, mazi *zaten* bir yangın yeridir ve *bazılarının* kalplerinde orijinal ve derin bir yaradır".

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Of not being an İsmet Özel

Levent Yılmaz 07.09.2011

Of not being an İsmet Özel Kırk küsur yaşına kadar tırnaklarını ve bıyıklarını yemiş (burnunu da karıştırırmıymış?). Halide Nusret Zorlutuna, "Sen şair olacaksın küçük", demiş (birisi onun için zar atmış mı?). Altıncı ve son olmayan son şiir kitabı ona Allah tarafından nasip kılınmış (bir vahiyle mi bildirilmiş?). Bu kitapta hiç öbür şairler gibi kendini tekrara düşmemiş ya da şiirlerinin dokusu gevşememiş ("Bir Yusuf Masalı" olmamış diyenlere cevap galiba). Ama lise ikinci sınıfta bir şiir yarışmasında beşinci olmuş. Niye birinci olmamış?

Resim öğretmeni Cemal Bingöl şöyle dermiş: "Resim dersinden kırk not vermem. Çünkü yedi yaşından yirmi beş yaşına kadar bütün insanlar sanatçıdır. Ve ben de bir sanatçıya kırk not veremem." Tarihe altın harflerle kazınması gereken bu cümle, İsmet Özel'in zihninden hiç çıkmamış. İyi de niye "yedi ile yirmi beş" de, "altı ile yirmi sekiz", "üç ile kırk bir" falan değil? Tabii bunun üzerine İsmet Özel lise bir, iki ve üçte resim derslerinden hep "on" almış. Bravo.

Ankara'ya taşınmışlar 1959 yılında. O zaman Ankara "görece bir büyük-şehir" imiş. Babası polis değilmiş ama cumhuriyetin bir kulu muymuş? Bilemiyoruz, ama bildiğimiz, annesinin Sultan Reşat zamanında ilkokula gittiği. Hımmm.

İsmet Özel'i belli eden tam da bu tür cümle öbekleri: Cümlede bir sorun yok. Sözdizimi yerinde. Özne yüklem tutuyor. Ama anlam? Ha keza, cümleler birbiri ardına sıralanmaya başladığında, birbirleriyle herhangi bir ilgilerinin de olmadığı görülüyor. Buna sabuklama da diyebilirsiniz; bizim memlekette olduğu gibi, tefekkür de. Fakat, her halükârda, tıbben buna ne dendiğini biliyoruz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hrant'ın Arkadaşları'ndan mektup var

Levent Yılmaz 14.09.2011

 Hrant'ın Arkadaşları'ndan mektup var 12 Eylül'ün uğursuz bir gün olduğunu biliyordum elbette, de, bu kadar da uğursuz olabileceğini bilebilmek için, tam da bir 12 eylül günü buralarda olmak gerekiyormuş. Sabah, üniversitedeki odama gittim. Muhaberattan bir zarf çıktı. Zarfın içinden de bir tebligat. Bu haziran ayının sonlarına doğru, bir yazım nedeniyle, daha doğrusu, yazımın orasından burasından parça pinçik bir takım lafları bağlamlarından koparıp arka arkaya dizerek, "hımm, sen burada terör ve terörist propagandası yapmışsın" diye soruşturma açmışlardı; "Deli bu Romalılar" diye gidip, "bir metin öyle okunmaz" falan demiştim, "o metin, sizin dedirttiğiniz şeyleri demiyor, hatta tam tersini diyor" demiş, ikna ettim sanmıştım. Kâr etmemiş. Terörle Mücadele Kanunu'ndan dava açılmış (bu tuhaf kanunlar da bir türlü bitmiyor bu ülkede; ben gençken 141-142, 163 vardı, kaldırdılar, yerlerine 301, 305 falan geldi, onları da bir nevi battal edip yerlerine TMK'yı, şu Patriot Act'a benzeyen kanunu koydular; artık bundan sonra ne gelir, bilinmez). Tabii, insan ürküyor. Siz ne kadar, "Yahu ben bunu dememişim" falan deseniz de, arkanızda kanlı bir örnek var. Hrant'ın başına da tam böyle bir şey gelmişti. Bir yazısındaki birtakım lafları bağlamından kopartıp arka arkaya dizmişler ve dava açmışlardı. "O, burada, sizin söylediğinizi söylemiyor", diyen bilirkişi raporlarını hiçe sayıp, Hrant'ı ölüme götürecektir yolu açan o meşum 301 mahkûmiyetini de verebilmişti mahkeme. Dolayısıyla, gün boyu canım azıcık sıkındı, öyle leylâ gibi dolandım biraz. Sonra eve geldim ve mail kutusunda, Hrant'ın Arkadaşları'ndan bir mektup buldum.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Molla Kasım okusun diye, Ferhat Usta

Levent Yılmaz 21.09.2011

 Molla Kasım okusun diye, Ferhat Usta Sevgili Molla Kasım, siz bu ülkenin yetiştirdiği en âkil ve makûl insanlardansınız. Öte yandan da bir iletişim hocasıdır. Hem de iyisinden. Uzun yıllar ders verdiniz; bir aralar bir de televizyon kanalı kurdunuz. Ben o zamanlar tıfıl bir tarih öğrencisiydim, sizin arkadaşlarınız o televizyon kanalında program yaparlardı ve o zamanlar kimsenin sözünü dahi açmadığı meselelerden söz ederlerdi. Sizin sayenizde olurdu bunlar.

O kadar özgürlükçü idi ki o kanal ve o kanaldaki programlar, zevzeklik bile edilse, en azından zevzeklik edildiğini anlayan ve hoş gören birileri olduğunu bilirdik. O anlayan biri, sizdiniz. Mesela Marcel Gauchet'nin "Devletin kökenleri dinsel düşünceye, dinselliğe dayanır, ama artık dinsellik bitti, dinlerin yaşamaya devam etmesi bu durumu değiştirmez; bu yüzden de Devlet'i ve Eğitim'i yeniden düşünmemiz gerekir" dediğini ilk zikrettiğimizde, siz, bu lafı anlamıştınız, anlamayanlara da anlatmıştınız: Sorun da buydu zaten. Devlet meşruiyetini artık nereden alacaktı? Ve bizler, nasıl bir eğitimle, nasıl "iyi" yurttaşlar olacaktık?

Şimdi, size bir hikâye anlatacağım ve buradan acaba ne sonuçlar çıkarmamız gerekir diye sormam gerekecek. Benim bir dostum var: Adı, Ferhat; soyadı, Onay. Ferhat 1966 doğumlu. İstanbul, Zeynep Kamil'de doğmuş. Kadıköy Hasanpaşa'da çocukluğu, Moda'da da gençliği geçmiştir. Ferhat, ilkokulu altı senede bitirdikten sonra hayata balıklama atlayanlardan. Bakması gereken bir ton insan var o zamanlar. Babası denizci imiş (bir nevi Ali Kaptan'mış, meseleler karmaşık) ama, har vurup harman savuran cinsten. Ferhat'ın annesinin babasından intikal 300 dönüm arazi var Kurtköy'de, denizci babayla dayı bu arazileri satıp satıp yiyorlar. Güzel. Ferhat da çeşitli işlere girip girip çıkıyor, artık, sürekli para kazanması lazım geldiğinden. 1994'de Fidan Hanım'la

birbirlerine âşık olup evleniyorlar. İlk çocuk 1996 doğumlu: Ceren. İkincisi için biraz ara veriyorlar. Bu arada Ferhat, inşaat işlerine soyunuyor, boya, badana, tesisat, elektrik, fayans, alçıpan, derken hepsinden ufak ufak anlamaya başlıyor, "usta" oluyor. Ferhat Usta. İkinci velet, 2006'da doğuyor. Damla Hanım. Hoş geldin.

Şimdi sorun şu: Ferhat, bunu bana dün anlattı. Ben de, yeni öğrendiğim Türkiye Cumhuriyeti liseleri ve eğitim faaliyetleri karşısında hayretler içinde kaldım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihçinin mutant olarak portresi: Ali Birinci

Levent Yılmaz 28.09.2011

Tarihçinin mutant olarak portresi: Ali Birinci Uzun yıllar ismini duymamıştık ana-akım medyada (duymamamızın "iyi" bir şey olduğunu düşünürdüm geçen haftaya kadar). Türk Tarih Kurumu başkanlığı vesilesiyle, tekrar duyduk. Bir gün, on sekiz yıl kadar başkanlık yapan bir "sözde" profesörün yerine başkan olduğu haberini verdi gazeteler. Sonra, bir daha duyduk: Üç yıl, dört ay, sekiz gün süren bir reislikten sonra "iki satırlık" bir yazıyla 12. Başkanı olduğu kurumdan bir 12 Eylül günü görevden alınmış.

Türk Tarih Kurumu için rakamların bu denli önemli olduğunu bilmezdim. Tarih profesörü Ali Birinci, kendini savunmak amacıyla *Hürriyet* gazetesine bir röportaj verdi; 18 Eylül 2011 tarihinde yayınlanan bu röportajda kullanılan fotoğraf da bir tuhaf: Ali Birinci elinde Salih Yılmaz diye birinin yazdığı *Karakalpak Türkleri ve Karakalpakistan Tarihi* başlıklı bir kitabı tutuyor; niye? Anlamak mümkün değil... Röportajın fotoğrafından başlayan bu şizofrenik durum, metnin tümüne buram buram yayılıyor. Anladığımız kadarıyla röportajcı Birinci'nin yakın dostu: Tüm metin kendisinin haklılığını anlatmak üzerine kurulmuş; "Kesinlikle çalmadım" diyor, Polis Akademisi'ndeki görevine iade edilen profesör. Ve ekliyor, "çaldırıyordım, böyle olmazdı". Bizim de ana-akım dışındaki medyada yer alan çalışmalarıyla, özellikle *Hürriyet ve İtilaf Furkası* başlıklı kitabı ve Dergâh Yayınları'ndan çıkan, "destursuz bağa girenler" tadındaki polemik ve makalelerini derlediği üç ciltlik eseriyle tanıdığımız bu tarihçiye soruşturma ya da dava açılmış mı, haberlerden bunu anlayamıyoruz. Ama dediğim gibi rakamlar önemli: "Benim yedi liraya bastığım kitabı 35 liraya basan adamın dürüstlüğüne inanılır mı? Para trafiğini kontrol etmeye alırsanız, ben işe el koyunca rahatsız oldular." "Kurumda 14 sene temizlik ihalesini alıp yeğeni üzerinden para kazanan idari ve mali işler müdürü vardı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cemal Bali Akal'ın Geleceği Yoktur; Özgürlük gibi

Levent Yılmaz 05.10.2011

Cemal Bali Akal'ın Geleceği Yoktur; Özgürlük gibi Gereksiz işlerle uğraşır: 1989 gibi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, kırklı yaşlarına daha yeni girmişken ve kendisine Mudanya civarlarında bir bahçe, sera, bostan gibi bir şey bulup, Voltaire'den mülhem (sanırım *Kandid*'i bile okumamış) "Şimdi bahçemizi ekelim, büyütelim" demesi gerekirken doktora tezini savunmuştur. Türkiye'deki tüm Genel Kamu Hukuku kürsülerinde

olduğu gibi, doktora tezi "Plato'dan NATO'ya" bir siyasi düşünürler resmigeçidi olması gerekirken, o öyle yapmamış, Clastres falan gibi Devlet düşmanı, anlaşılmaz birtakım antropologları falan zikrederek Modern Devlet denen şeyin Siyasi İktidarın Tanrısı olduğunu iddia etmiştir. Zındık.

Evet, 1949 yılında doğmuştur ve liseyi Saint Joseph'te okumuştur. Tabii buna okumak diyebilirsek. Aslında, esas olarak futbolcu olmak istemiş, ayağını kırıp çakmış, babasının gazabından kaçarken de kendisini Hukuk Fakültesi'nde bulmuştur. Babasından kaçma kısmı önemli, çünkü babası olimpiyat madalyalı bir "konkurhipik" binicisi, rütbeli bir süvari, Kemalist bir polo oyuncusudur ve Cemal'i Hindistan takımının kaptanının kendisine hediye ettiği banyan ağacından yapılma polo sopalarıyla kovalamaktadır; oysa bir Türk askerinin, has bir süvarinin, oğlunun haylazlığı karşısında yapması gereken şey, olsa olsa arkasından cirit sallamak olmalıydı. Cemal Bali Akal işte tam da bu yüzden, maalesef Türklük'e dair herhangi bir şeye ilgi duyma şansını yitirmiştir. Polo sopasının götürdüğü yere, yani East Indies'e gitmek de istemediğinden, gidebileceği yer, tam aksi istikametteki Batı Hint Adaları'dır artık. Fakat bu hedefe varması için daha vakit vardır, kader ağlarını örmektedir. Cemal Bali kendisini Strasbourg'da yüksek lisans yaparken bulur: Tezi, sosyolojiyi icat ettiğini zanneden bir deli üzerinedir. "Kal, burada asistan ol" der, böyle bir tezi yönetme ciddiyetsizliğini gösteren Mairet adlı kişi. Ama hayır, o burnunun dikine gidecektir; dönüp İÜ Hukuk Fakültesi'nde çalışmaya devam ederken, 12 Eylül sonrasının bu müstesna ortamının kendisine bahsettiği bu büyük şansı tepme gibi bir gaflet içine, evet, maalesef, girer. İstifa eder ve gidip yine gereksiz bir biçimde Stendhal, Boris Vian gibi ciddiyetsiz birtakım yazarlardan çeviri yapar. Bir ara neden olduğu tarihyazıcılar tarafından da anlaşılamayan bir davranış düzeltimi, bir sarsıntı geçirir, akli başına gelir ve o muhteşem üniversiteye geri döner. Tarihyazıcılar ileride bunun Akal'ın şeytani planlarını gerçekleştirmek için yaptığı bir takiyye olduğunu yazacaktır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

101 no'lu Totem: Cemal Süreya

Levent Yılmaz 12.10.2011

 101 no'lu Totem: Cemal Süreya Kadıköylü, yani bir nevi Ankaralı. Ankaralılar gibi lokallere, birliklere, cemiyetlere gider içki içmeye: Cağaloğlu'nda bile Gazeteciler Cemiyeti lokalindedir; Ankara'da Mülkiyeliler Birliği'nde. Oralarda içmezse evde içer; rakıyı ise Hatay'da içmeyi sever.

Attila İlhan bir ara şiir yazmayı bıraktığını ilan ettiğinde (ki sözünü maalesef tutmamıştır) üzölmüştür: Onun şiirindeki fena kadınları sever. Onlara âşık olur. Onlarla Beşiktaş'ta banklara oturmak, onları hohlamak, gecelerini uzatmak, dörtnele sevişmek ister. Hiç şemsiye taşımış mıdır?

Yetim, öksüz ve sürgün: Hayatını Dersim'i ve çocukluğunu ima ile geçirmiştir. O, bu Cumhuriyet'in karanışındır. Fakat, Kürdüm demeyi çok sonraları öğrenecektir.. hiç öğrenecek midir? Maliye müfettişine yakışmaz çünkü böyle şeyler.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Misafirperver bir beldenin başkanı: Ali Başkaraağaç.

Levent Yılmaz 19.10.2011

 Misafirperver bir beldenin başkanı: Ali Başkaraağaç. Ankara yakınlarında bir kasaba var. Adı Ayaş. Ve elbette bir de belediyesi var bu ilçenin. Belediyenin internet sitesinde yazılanlara bakılırsa, Ayaş "tarih boyunca birçok medeniyeti barındırmış", "Tarihi İpek yolu üzerinde" imiş ve bu "tarih kokan şirin ilçe", "şifalı sıcak suları, geleneksel Türk mutfağı lezzetleri, cumbalı evlerle bezenmiş sokakları, camileri, çeşmeleri, yeşili, tiftik keçisi, dutu, domatesi ev ve el sanatları ile birlikte" anılmış. Ankara'ya 58 km. uzaklıkta olan Ayaş "duble yol ve havaalanına yakın olması nedeniyle sanki bir ilçe değil Başkent'in bir bütünü" imiş. Ve çok ama çok önemli bir işlevi de şu imiş: "Tarihi, Kültürü, eğitimi ve Başkent'in yönetimindeki bürokratları yetiştirmesi ile bu bütünlükten hiç kopmadan günümüze gelmiştir." (Bu ve diğer tırnak içindeki ifadeler siteden birebir alıntılanmış, virgülüne dokunulmamıştır.)

"Dut ağaçları ile dolu Ayaş'ın en önemli meyvesi de tabii ki dut"tur ve "bir sevda" olan bu şipşirin, medenî, misafirperver ilçenin bir de cevval mi cevval bir belediye başkanı vardır: Ali Başkaraağaç, 1962 yılında Ankara'da doğmuş; ilk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamlamış. Yirmi yılı aşkın süre ticaretle uğraşmış. 1980 sonrası "CHP Gençlik Kolları Başkanlığı, CHP Çankaya İlçe Teşkilatı Yönetimi, 3 Dönem CHP Kurultay Delegeliği, 2 Dönem CHP Ayaş İlçe Başkanlığı gibi görevlerde bulunarak, 2004 Yılı Yerel Seçimlerinde CHP'den aday olarak Ayaş Belediye Başkanlığını" kazanmış. "Büyük Anadolu Birliği 1. uluslararası Altın 40 Ödül töreninde 2005 Yılı 'Örnek Belediye Başkanı' ödülünü" almış. Ayrıca, "Başkent Son Haber Gazetesinin 'Yılın Adamları 2004' Jüri Özel Ödülünü" de kazanmış. 2009'da seçimleri tekrar kazanmış. Ne güzel. Kendisine tekrar döneceğiz.

Türkiye, Mültecilerin Korunmasına İlişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi sınırlama" diye bir koşulla imzalamış.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıkıgözetim altında 'doğru' söz: Yıldırım Türker

Levent Yılmaz 26.10.2011

 Sıkıgözetim altında 'doğru' söz: Yıldırım Türker Yıldırım Türker adını ilk kez *Yazko Çeviri* dergisinde gördüm sanırım. 1982 yılı olmalı, Jean Genet'nin, Sartre'ın bu "aziz" ilan ettiği yazarın İkinci Dünya Savaşı yıllarından kalma bir oyununu çevirmişti: *Yüksek Gözetim*, ya da daha sonraki başlığıyla, *Sıkıgözetim*. "Cihangir Kedileri", "Tül Kardeş", şahane oğlan Ali Yunus ve şahane annesi "Mata" Emel Kurma, derken yıllar geçip de artık yaşlandığımızı farketdiğimde, *Sıkıgözetim*'in anti-kahramanı Yeşil Göz'ün ettiği şu lafların Türkiye'de yaşamayı seçmiş insanların hayatına bir hayalet, bir hortlak gibi dadanmış olduğunu anladım: "Felaket nedir bilir misin? Ondan kaçabilmek için ne çılgınca umutlara bağlandım ben (...) Başıma gelenleri ben istemedim. Üzerime yağdı her şey (...) İnsan yıkımını seçebileceğini sanıyorsa, hiçbir şey bilmiyor demektir. Ben yıkımımı istemedim. Yıkım beni seçti. Tokat gibi indi suratıma, her şeyi yaptım üstümden silkelemek için. Güreştim, yumruk attım, dans ettim, şarkı bile söyledim. Belki gülünç gelir ama yıkımı istemedim önceleri. Ancak her şeyin engellenemez olduğunu anladığımda yatıştım. Ancak şimdi kabul ediyorum."

Van depreminin, tüm depremlerin ve felaketlerin sanki bir kader gibi yaşandığı bu ülkede, şu günlerde, Yeşil Göz'ün bu sözlerinin birçoklarımızın üstüne yapışıp kalmış olduğu besbelli. Kimimiz az kimimiz çok, "kabul" ediyoruz, ettik: Yıldırım hariç. Yıldırım "yatışmıyor", yıkımı üstünden silkelemek için hâlâ "güreşiyor". Dans edip

etmediğini bilmiyorum, ancak yıkımı kabullenmeyip en azından şarkı söylemek lazım diyenlere yardım ettiğini, onların yanında durduğunu biliyorum. Bu bir tavır: Her daim muhalif olmayı dilemek. Olabildiğince. Bu tavır, çoğu zaman insanlara imkânsız gelir; tam da bu “olabildiğince” lafı yüzünden. Bu tavrı sergileyenlere bıyık altından hafifçe gülünür, bu tavrın, içinde mutlaka ve mutlaka bir “sahtelik” taşıdığı düşünülür. Ben bile düşünmüştüm bir zamanlar, hatta basbayağı Yıldırım için.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyadan çıkış yolu aradığımda, Sami Baydar

Levent Yılmaz 02.11.2011

Dünyadan çıkış yolu aradığımda, Sami Baydar Ankara-İstanbul arasını trenle gitmek, en güzel yolculuklardandır (ya da “idi”, artık nasıl, hiçbir fikrim yok). Tomris Uyar, *Sesler, Yüzler, Sokaklar*’da 1970’lerde Sinan Fişek’le yaptığı bir Ankara-İstanbul yolculuğunu anlatır ki, muhteşemdir. Tabii bu yolculuğun muhteşem olabilmesinin tek bir koşulu vardır (elbette biraz paranız var ise): Bütün yolculuğu lokantalı vagonda içerek geçirmek. Lokantalı vagon tertemizdir, beyaz kolalı örtüler serilidir (Orient Express havası yayılır etrafa, sanki karşı masada David Niven sigara içmektedir). Yoksa, isterseniz yataklıyla yolculuk yapın, yol, çekilmez; beyniniz Nâzım Hikmet’in *İnsan Manzaraları*’nda trenin o aksak ritminin sesini tarif ettiği dizayle zonklar: Memetçik Memet, Memetçik Memet. Sonra, cehennemî yolculukların treni Mavi Tren vardır. Otobüs bozması oturma düzeniyle Mavi Tren, soğuk kış gecelerinde havalandırması olmayışıyla, kaloriferlerinin yetmiş dereceye yakın yanmasıyla, içeridekileri öldürür. Susuzluktan ölür, sayıklamaya başlarsınız. Allahtan yanınızda müşfik arkadaşlarınız vardır da, Bozüyük gibi *Yaban*’dan fırlama bozkır kasabalarında indir-bindir yapılırken gider su bulurlar.

Ankaralı genç şairler ve yazarlar 80’li yıllarda bu yolu çok aşındırmıştır. Bu tren yolculuğu onlara dünyadan kaçabilecekleri hissini bahşetmiştir. Büyük, büyülü, müthiş bir başka dünya onları gidilen yerde beklemektedir. Gidilen yerde kendi türleriyle karşılaşacaklardır. Dünyada zaten kendilerini anlayacak başka kim olabilir ki?

Lale Müldür’ün Levent’teki evinde, kapı açıldığında karşınıza devasa bir Sami Baydar resmi çıkardı: Lale’nin portresiydi bu, sanırım. Evde başka resimleri de vardı Sami’nin; bir de Sami’nin resimlerinden fırlamışçasına etrafta dolanan bir siyam kedisi. Lale’nin hepsi sanki birer uzak fırtına olan şiirleri bir yanda, bir yanda yağmur sonrası toprak kokusu ve ıslak çimenlerde takla atan oğlanlarıyla Sami’nin resimleri.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Melekmiş Recai

Levent Yılmaz 09.11.2011

Melekmiş Recai Zaten giderken onu tek başına bırakıyoruz diye pek canımız sıkındı. Tirilye’yi gezip amaçsız bir biçimde kendimizi Erdek taraflarında bulduğumuzda, bu civarın anlamlı olabilecek iki şeyi olduğuna karar vermiştik: Unufak olmuş olan Hadrianus Tapınağı sayesinde tekrar hatırladığımız Yourcenar ve

doğayı muhteşem bir resme çeviren akşamüstü güneşi. Dönelim, dedik, bir an önce, hem Recai evde, bize kızmıştır, onu da daha fazla yalnız bırakmayalım. Bandırma'dan feribotla Yenikapı'ya geldik pazar gecesi. Recai evdeydi.

Tesadüflere ve metafiziğe inanmazdım. Recai'ye kadar. Zeynep Tahran'daki iki aylık dil kursundan dönüp de "bir kedi alalım" diye tutturduğunda, evimize bir buçuk ay sonra küçük bir karton kutu içinde korka korka gelecek olan kediciğin bir İran kırmızı olduğunu bilemezdik elbette. Bilemediğimiz ikinci şey, bir kediyle (bu başka bir hayvan da olabilir) yaşamının ne demek olduğuydu.

Hem oğlumuz, hem arkadaşımız oldu. Yumuşacık ve küçücüktü. Zeynep'in "küçücüğü", benim "mikrokedim" idi. Türünün tüm özellikleri üstündeydi: sabah beş gibi avlanmaya çıkıyor, bütün gün miskin miskin uyuyordu. Kendisini sevdirmek istediğinde yanımıza, tepemize çıkıyor, ama uzakta, yalnız kalmak istediğinde onu sevmeye kalkarsanız, bin dereden su getiriyordu. O yüzden evdeki oyunların başında "Recai yakalamaca" geliyordu.

Ne düşünürdü? Bizi seviyor muydu? Doğada olsa daha mı mutlu olurdu? Ona kötülük mü yapıyorduk eve kapatıp? Bir sürü soru üşüşüyordu akla, ama sonra, kucağımıza çıkıp guruldamaya başlayıp "motorize birlik" haline geçince, onsuz hayatımızın ne denli yoksul olduğunu anlıyorduk.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Melek Recai'nin totemi Lazarus'muş

Levent Yılmaz 16.11.2011

 Melek Recai'nin totemi Lazarus'muş Meleklerin özgür iradesi yok, diyor kitaplar. Onlar sadece Tanrı'dan haber getiren-götüren varlıklarmış. Ağzlarından dökülen sözler de zaten Tanrı'ya aitmiş. Fra Angelico'nun müthiş bir "Müjde" tablosu vardır: Cebrail, Meryem'e (ki bakiredir ama hamile kalmıştır) İsa'yı doğuracağını müjdeler. Angelico'nun tablosunda Cebrail'in ağzından çıkan söz şöyle resmedilmiştir: Harfler dökülür meleğin ağzından (kimi densizler buna şimdi konuşma balonu diyeceklerdir, desinler...). Aslında, sözle birlikte Cebrail de, tabii ki, resmedilmiştir, ve elbette, kanatlı olarak.

Aslında "melek", bize İbraniceden Arapçaya geçerek gelmiş: İbrani kutsal kitabında "mal'akh" diye geçen şey, Kur'an'da olmuş "malaikah". Aslında ikisi de aynı şey, anlamsal açıdan: Haberci. Öte taraftan aynı şey, eski Yunanca için de geçerli. "Angelos", ki buradan Batı dillerinin "angel'ı, ange'ı, angelo'su" gelecek, o da aynı anlama tekabül ediyor: Haberci.

Şimdi burada iki meselemiz var: Bu ara-varlık niye kanatlı ve niye "eril"? Tabii, bu ikinci mesele hâlâ çözülemedi. Birçok "konsil" bu konuda (ve başka konularda, mesela meleklerin boyutu konusunda: bir iğnenin başı üzerinde kaç melek dans edebilir?) günler geceler boyu tartıştı ve sonuç koca bir sıfır: Sözcük eril, ama varlık değil. Hatta varlık, ne eril, ne dişil. Cinsiyetsiz, ya da iki cinsi de kapsayan bir cins olma ihtimali büyük.

Ya kanat? Niye kanat var? Bunun yanıtı da aslında eski Yunan'dan, Aristoteles ve Ptolemaios'tan bu yana gelişen gökler kuramında yatıyor. Şimdi, bu kuramda dünya merkezde sabit ve göksel küreler dünyanın etrafında dönmekteler. Ortada dünya var ve sabit, etrafında önce Ay dönüyor, sonra Merkür, sonra Venüs, sonra Güneş, sonra Mars, Jüpiter ve Satürn. Şöyle düşünelim, evren bir soğan ve cücüğü Dünya. Her bir soğan halkası da göksel küre, cücüğün etrafında dönüyor. Bu evren, fizik evren. Soğan'ın kabuğundan sonra (ki bu da

anlaşılan sabit yıldızlar kümesine tekabül ediyor), fizik ötesi evren başlıyor, yani metafizik.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Komet neden bu kadar kusursuz

Levent Yılmaz 23.11.2011

 Komet neden bu kadar kusursuz Şair, en uzun çocukluğu yaşayan insandır, diyordu Henri Pichette. Komet de öyle. Hâlâ çocuk. Çocuk olduğu için de şair. Şair ve çocuk olduğunu aslında tablolarına bakarak da anlayabilirdik, ama şimdi elimizde iki şiir kitabı var. Bir kez daha ressam olduğunu anlıyoruz. Hınzır bir çocuk, haşarı bir şair, fırlama bir ressam. Hepsi var Komet'te. Daha fazlası da var: İyilik var, tezcanlılık var, koşuşturma ve hiçbir şeye yetişememe var. Dostluk var en önemlisi. Tablo sattığında size ayakkabı alır. Sartre'ın mezarı başında Fatıha okumuştur. Neonlarla "Kahrolsun Edison" yazmıştır. Deveye "Tüh Tüh" demiştir. Yok yok yok sergisi açmıştır. Maçka Parkı'nın orada kesilen ağaçların resmini çekmiş, sergisini açmıştır. Paspas sergilemiştir. Seretonin'de, Gazhane'de bir aşağı bir yukarı koşturmuştur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dönülmez Akşamın Ufkunda bir şair: Ahmet Güntan

Levent Yılmaz 30.11.2011

 Dönülmez Akşamın Ufkunda bir şair: Ahmet Güntan İzmirli. İzmirli olmayı da seviyor. Zaten de ilk kitabı *İlk Kan*'daki bir dizi şiir, iki bölümlük "Ahmet Güntan'ın Çingene Hikâyeleri (1979)" İzmir'i bir Cinecittà'ya çevirir; Pasaport, Yo ho hoy falan derken İzmir bir nevi Güney İtalya, Roma-Napoli-Capri olur çıkar. Unutmayalım, Attila İlhan da İzmirlidir ve Ahmet Güntan anlamak istemediğimiz nedenlerden ötürü Attila İlhan'ı sever. Ama, şarkıda dendiği gibi, "Capri, c'est fini". Evet, Capri bitti ve Ahmet Güntan da artık sevebileceğimiz şiirlerden yazmıyor. *Parçalı Ham*. başlıklı manifestosundan aktarırsak: şiiri yaratmıyor, yavaşça arıyor. Bu arayış, içeride değil, dışarıda –somutta. "Beyin kimyasına ihanet etmeden bak" diyor ve ben bu cümlesinden kişinin prozac, alkol, LSD, marijuana falan kullanmaması gerektiğini anlıyorum ve doğru anlayıp anlamadığımı anlamıyorum. Diyor ki sonra, "gözlemlemediğin, dokunmadığın şeyi şiire sokma" (mesela, Adalet). Görmediğimiz coğrafyaları ve yaşamadığımız tarihi de yazmayacakmışız. Dize kurmayacak ve kafiye yapmayacakmışız. Söz sanatlarından sakınacak ve gizli göndermeler yapmayacakmışız. Eeee. Ve bu yasaklar manzumesi, bu "Parçalı Ham." manifesto bu türden yasaklarla uzayıp gidiyor. Manifestodan sonra da bu kurallara göre yazılan "şiirler" geliyor (çoğu parantez, tırnak ve bilumum grafik işaretler içine alınmış "somut" sözler). Pekiye de bu nasıl ve neden oldu? Yani 2005 yılına kadar hepimizi sarsan, büyük sesle okuduğumuz şiirler yazan bu şair, nasıl bu hatayı (evet, bu bir hata) yaptı?

Cevap, galiba, Ahmet Güntan'ın aslında yanlış olan ama sahih bir hissi. Yazdığı şiirin küçümsendiğini hissetmiş. Öyle diyor. Oysa değildi. Hakikaten değildi. Tanıdığım birçok insan için Türkçenin en iyi şairiydi. *Köpüklü Bir Kan*, *Bir Duman*'dan "Ormanların Gümbürtüsü" uzayan gecelerin sonunda bağıra çağıra ezbere okunurdu, "Beyaz Peugeot" da öyle. Sonra gelenleri de sevmiştik: *Romeo ve Romeo.*, *İkili Tekrar.*, *Mahkeme Kitap*. (kitap

isimlerinden sonra, kitap kapağında bile olsalar nokta koymak, Ahmet Güntan'ın bir takıntısı, o yüzden noktalılar).

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Grafik deyince, akla, hemen onun adı gelir: Bülent Erkmen

Levent Yılmaz 07.12.2011

 Grafik deyince, akla, hemen onun adı gelir: Bülent Erkmen Aslında tasarımın son yirmi yılda aldığı hâl gayet sevimsiz. Ancak, sevimsiz hale gelen şey, hayatımızın her ânına, her noktasına nüfuz eden, mütecaviz bir kavram. O kadar sıradanlaştı ki bu iş, yaratıcılık diye bir zamanlar baş tacı ettiğimiz bir melekeyi bile görmek istemez hale geldik. Daha doğrusu, yaratıcılık bu ise, yaratıcı olunmasın diyesi geliyor insanın. Bırakın sünepeler, yaratmayın. Bu dediğim, tasarımın birçok alanda uygulanmasını içeriyor; mimari tasarım, ürün tasarımı, ambalaj tasarımı, otomobil tasarımı vs. Guy Debord'un başlığını ödünç alıp, artık *Gösteri Toplumu*'ndan *Tasarım Toplumu*'na evrildik diyesim geliyor ve Debord'un tüm itirazlarını da içeren muhalif bir risale üretmek istiyorum, fakat bir şeyler engelliyor beni. Tasarımın düzenin işleyişine içkin olduğu gerçeğinin yanında bir başka, paralel bir işleyiş olduğu düşüncesine kapılmadan da edemiyorum. O yan koridor, tam da eski zanaatkâr fikrine açılıyor, *tekhne*'ye. Bugünün zıppıktı ve nefret edilesi, haşarı tasarımlarında nesnenin biçimi öyle bir hâl alıyor ki, zannedersiniz ki nesnenin hiçbir işlevi yok. Nesnenin biçimi üzerindeki sözümona özgür tasavvur, nesnenin işlevini de tamamen yok etme yolunda ilerliyor.

Oysa şunu biliyoruz, bir iskemle, temelde üzerine oturmak içindir. Bir ev, içinde rahat ve mutlu olmak için.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir özgürlük felsefesi: Kürşat Bumin

Levent Yılmaz 14.12.2011

 Bir özgürlük felsefesi: Kürşat Bumin Bana nedense hep eski zaman felsefecilerini hatırlatıyor; ama kim, düşünmek lazım... Ya da şöyle başlayayım: Kimler değil? Sokrates değil, Platon da değil, Aristoteles hiç değil. Yani insanın mayasından, kiminde bakır fazlalığından kiminde altın fazlalığından ama sonuçta eşitsiz bir dağılımdan bahsedip de toplumda farklı farklı sınıfların olduğunu ve bunun da, mesela köleliği, meşru kılacağını söyleyenler değil. Çinli olabilir, ama biz Batı'dakiler Çin'deki felsefecilerin neye benzediklerini maalesef pek bilmiyoruz, Konfüçyüs falan hariç (onu da bir nevi Platon addetmek mümkün, sevmiyoruz tabii). Kim peki? Birtakım mantıkçılar olabilir mi? Britanyalı barbarlardan mesela, Ockhamlı William? Kürşat Bumin'in eline açıkçası bir usturayı pek yakıştıramıyorum. Ayrıca, basit ama yanlış bir açıklamayı karmaşık ama doğru bir açıklamaya tercih ettiğini de görmedim. Tamam, gereksiz söz etmiyor, sözü çoğaltmıyor Bumin, aynen Ockhamlı gibi, ama nihayetinde, en sonunda, eh, o bir Fransisken değil (yoksa öyle mi?). John Duns Scotus hiç değil. Bumin, eninde sonunda kavramları eline almak, onları evirip çevirmek, onlara çeşitli açılardan bakmak

istiyor; temel tözlerle, birlik ve bütünlüklerle, nesnelerin özleriyle o kadar da ilgili olmadığını zannederim. Öte yandan İbn Rüşd gibi Endülüs'te yaşamak isteyebilir tabii, kim istemez ki? Ayrıca sanırım, o, Bir'e de karşıdır.

Bu lafı edince kime benzettiğimi buldum sanırım: Etienne de la Boétie sanırım bu felsefeci. *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*'i niye o yazmış olmasın ki? Mesela, şu soruları Bumin sormuş olabilir: Zorbalığa hizmet etmek isteyen toplumlar neden vardır? Tabii ki bu toplumlar en baştan beri böyle değildirler; ve insanların özgürlüklerinden feragat edip "gönüllü kulluk" etmeleri için, tarihsel olarak bir şeyler olmuş olması gerekir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mütevazı bir bilge: Mehmet Özdoğan

Levent Yılmaz 21.12.2011

 Mütevazı bir bilge: Mehmet Özdoğan Arkeoloji aslında TDK'nın önerdiği gibi "kazıbilim" olarak çevrilemez; iki yönden çevrilemez, birincisi, arkeologların yıllardır "kazıyoruz" dediğine ya da mekânları "kazı yeri" olarak adlandırdıklarına, hatta "kazıya gidiyoruz" dediklerine bakmamak lazım. Aslında "kazmıyorlar", daha ziyade, temizliyorlar, kazma-kürek kısmı bir aşamadan sonra yerini fırçaya, süpürgeye, eleğe, faraşa falan bırakıyor. Kazma işini yapanlar geçmişte kaldı, Schliemann falan gibi, hakikaten şehirleri kazmayla kazanlar oldu. Ama artık iş ayrıntılarda, dikkatte ve ayrıştırmada. Üç metreküplük bir çukurda bir "kazı" sezonu geçirilebiliyor artık. Bu işin teknik kısmı.

Arkeolojinin böyle çevrilememesinin bir diğer nedeni de, aslında lafın Yunanca "başlangıçların bilgisi" anlamına gelmesi. Dikkatinizi çekerim, tekil olarak "başlangıç" değil, "başlangıçlar". Etimolojik bu anlam, artık, çağdaş arkeolojinin de şiarı. Çünkü arkeologlar, dünyada insan yaşamına dair tek bir "başlangıç" olmadığını da biliyorlar. Onlar için, neredeyse bir yüzyıla yakın bir süredir "başlangıçlar" var. Hadi biraz daha geriye gidelim, Darwin'den bu yana diyelim. İnsan mükemmel bir varlık olarak başlamadı hayatına. Goriller, şempanzeler ve bonoboların da ortak atası olan bir primattan evrildi. Bunu artık biliyoruz. Bu hadise takribi beş buçuk milyon yıl önce gerçekleşti. Âdem ile Havva yok anlayacağınız. Ne de Kabil ile Habil.

Arkeolojinin bu kısmına, yani ortak bir primattan evrilip iki ayağı üzerine kalkıp yürümeye başlayan yaratığın yazıyı bulana kadar geçirdiği evreyi inceleyen kısmına, Prehistorya diyoruz ve bu dal, son yirmi yılda müthiş bir dönüşüm geçirdi. Bildiklerimizin neredeyse tamamına yakını artık farklı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Platon'un mağarasından bir bakan ideası: İdris Naim Şahin

Levent Yılmaz 28.12.2011

 Platon'un mağarasından bir bakan ideası: İdris Naim Şahin **Tez 1:** "Aslında yangın nasıl çıkar, belki çıkmamıştır. Çıkartan kimdir ona bakmak lazımdır. Geniş perspektiften dar açıyla bakınca çıkartanın esas

çıkartan olmadığını anlamak zaruri olabilecektir. Her yangının arkasında tabii ki bir çıkartan vardır ama çıkartma biçimleri itibariyle değişiklik gösterirler, birbirlerine benzemedikleri gibi, yangınlar da birbirine benzemez. Yangınlar aslında üçe ayrılırlar, çıkanlar, çıkmayanlar, çıkabilenler, çıkamayacak olanlar ve başbakana ait olanlar. Bir zamanlar Büyükşehir Belediyesi'nde de yangın çıkmıştı ve itfaiye yetişebilmişti. Bu durumda yangın çıktığı zaman vatanın itfaiyesi de vardır, suyu da vardır. Ve tabii esas polisi vardır ve gizli molotofları açığa çıkarırlar. Ben söyledim, yakalayacaklar. Aslında aslını da araştırmaları iyi olur."

Tez 2: "Aslında hepsi iç içe geçmiştir, bir nevi kokteyl gibi. BDP, KCK, üniversiteler, STK'lar, ay üssü alfa, Zagor Tenay'ın terörist başının orman teşkilatından sorumlu bakan yardımcısı oluşu, Avukat Connolly'lerin hepsinin birer yurtiçi kargo elemanı olup, haberci kuşlar misali oradan buraya Da Vinci kamyonu şifreleri taşımaları gerekmekte. Böylesi ise böylesince geçerli bir durum, ve aslında memlekette bu gibi tiplerin hepsinin TMK ve DSİ'den içeri alınmaları gerekmekte. Ben olsam aslında hepsinin içyüzünü, cebindeki Zippo'yu ortaya koyardım."

Tez 3: "Bunları apayrı terminolojide değerlendirmek lazım. Günlük hayattaki iyi ve kötüye ait kelimeler, bunlar için yetersiz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayıflanan adamın beyaz mantolu totemi

Levent Yılmaz 04.01.2012

Bir zamanlar herkes dosttu. O zamanlar sms yoktu, facebook ve twitter yoktu ve mesela birisi birisiyle tanışmak istiyorsa, kalkar bir başka şehre giderdi. Adresini, telefonunu bilmeseyse bile, aşağı yukarı nerelerde bulabileceğini tahmin ederdi. Mesela, Ankara'da, Konur Sokak'taki Dost Kitabevi'nin karşısındaki kahve tam da böyle bir yerdi. Birileri gelir, ben şunu şunu arıyorum, nerededir, derdi. –Di diyorum, çünkü artık orada sanırım kahve falan yok, hem de uzun zamandan beri. O kahvenin bir yanındaki demir korkuluğun üzerine tünleyenler olurdu, elbette olurdu, çünkü daha kimse şişmanlamamıştı. Kızlar o ince demir pervaza sığabilirdi, hatta kimileri, mesela Raul Mansur, cambazlık denemeleri yapıp ayaklarını da oraya sığdırırdı. Tabii kimse şişman olmayıp genç olduğundan memleket daha zayıflama derdine de düşmemişti. Galiba herkesin herkes gibi olduğu, herkesin de kendisi gibi olduğu yıllardı. Sözümlü ettiğim yıllar 80'lerin ortalarında İstanbul'da da farklı değildi. Merak eden Boğaziçi tayfasının Orta kantin ve Ali Baba anılarını, İstanbul Üniversitesi civarındakilerin Çorlulu Ali Paşa Medresesi günlerini okuyabilir. Tabii Dağlarca'nın gittiği Kadıköy'deki tren vagonuna benzeyen adını hatırlamadığım kahve, Ortaköy'deki çaycılar ve önlerindeki sahaflar, bu çok sayıda olmayan, hatta birbirlerini de tanımayan kişileri biraraya getirir, tanıştıır, konuşturur, çoğu zaman da tokuşturur, tepıştirirdi. 1990'lı yıllarda bu geleneği Beyoğlu'nda Kaktüs devraldı mesela.

Kendisine azıcık okumayı yazmayı yakıştırmış olanlar aslında fakirdiler. O küçük kahvelerde gidip toplaşır, dünya üzerine büyük büyük laflar ederlerdi. Kimileri hakikaten de büyüktü. Sonra o büyük lafları büyük büyük adamlara söylemeleri gerektiğini düşünüp, onların takıldığı yerlere koşarlardı: Çağaloğlu'nda Gazeteciler Cemiyeti Lokali, Çiçek Bar falan. Oralara da öğlen gidilirdi ki, büyük yazarlar daha içmeye başlamadan bulunabilsin: Çünkü büyük lafların en büyük olanlarını onlar da duyarsa laflar daha da büyüyecek gibi gelirdi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Totemi olmayacak bir ülke: Türkiye

Levent Yılmaz 11.01.2012

Tuhaf bir rüya gördüm dün. Şöyle bir rüyaydı: Arabanın biri sağ şeritte hızla gidiyor; sonra, şerit değiştirmek istiyor, önündeki arabayı solluyor. Hızı biraz daha artmış olmasına rağmen aslında sol şeritte gidenlerden daha yavaş; gaza basması, motorun devrini ve hızını arttırması lazım, ama arabanın gücü bu kadar, motorunun hacmi düşük, yani en fazla bu hızla gitmeye ayarlı; dolayısıyla arkadan gelenlerin önünü tikiyor, kendisi de hızlanamadığından, sol şerit tikanıyor; tüm arabaların hızı düşüyor, trafik sıkışıyor.

Sonra ak sakallı bir dede beliriyor bana, bir parça **Şerif Mardin**'e benziyor. "Evlat", diyor, "bu benzetmeyle sana, aslında, sağ, militan milliyetçi, muhafazakâr kesimin son on-yirmi yılda geçirdiği evrimi anlatmak istedim ben sana. Sağ, militan milliyetçi ve muhafazakârlar, bu dönemde önce birbirlerini sonra da neredeyse kendilerini bile sollayarak şerit değiştirdiler ve liberallerin kulvarına girdiler. Fakat bu şeritteki değişme talepleri öylesine hızlı ki... Bu hız aslında bir yerlere gecikmiş ve yetismeye çalışanların hızına benziyor: Uçak kalkacak, bas gaza. Ama önünüze bir kağrı çıkıyor! Kendince hızlı tabii; yapabileceğinin maksimumunu yapıyor; motor inliyor, ama nafi. O bu işte. Bu kadar. Yapabileceği bu kadar. Fakat sorun şurada: Kendi şeridinde gitse, trafik tıkanmayacak. Şerit değiştirdiği için aslında tıkaç görevi görüyor; arkasından niye korna çalındığını da anlamıyor; hem ayrıca bu durum trafiğin geneli açısından oldukça sorunlu, bir kaza ihtimali yüksek."

Sonra ak sakallı dede kayboluyor ama rüya devam ediyor; **Sevim Burak** Mach 1'yle son sürat arkadan geliyor. Yanında mor EDP bayraklarıyla **Ferdan Ergut**, Nâzım Hikmet'ten şiir okuyor ve yeni kurulan bir yayınevini selamlıyor:

Açtık mıydı hele bir

son vitesi,

adedi devir.

Motorun sesi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

O korkunç 2007 yılı ve Hrant'ın Arkadaşları'nın Mütalaası

Levent Yılmaz 18.01.2012

2007 yılı benim için korkunç bir yıl oldu. Birçok arkadaşımı, yakınımı kaybettim. Kaybettim fiili tuhaf bir fiil bu durum için: İçinde, tekrar bulunabilirliği barındıran bu fiil, acıyı aslında sündürüyor, uzatıyor. Çünkü, kaybolan, bir türlü bulunamıyor. En yakın dostum şair **Jean Pinquie** öldü. Şair, fotoğrafçı arkadaşım **Samih Rifat** öldü. Çok sevdiğim tarihçi yakınım **Vidal-Naquet**'den sonra, dostum, gizli gizli ince purolar tüttürdüğümüz büyük Antikçağ tarihçisi, ustam, ustamız **Jean-Pierre Vernant** öldü. Kendisiyle Saint Florent le Vieil'deki sobayla ısınan odasında keyifli saatler geçirdiğimiz, büyük bir ciddiyetle yazıştığımız **Louis Poirier, alias Julien Gracq**

öldü. Tam yıl bitti, ölümler de bitti derken, yaptığı her işiyle, kömürleriyle, sabunlarıyla, bende hayranlık uyandıran arkadaşım **Hüseyin Alptekin** 31 aralık gecesi öldü. Bütün bu ölümler, anlayan anlar, insanın bünyesini geri döndürülemez bir biçimde sarsıyor. 2007’de sanki kalbim yerinden sökülmiş ve köpeklerle atılmış gibiydi. Ama en korkuncu, 2007’nin daha başında, bu yeni başlayan yılın ve izleyen yılların böyle ve çok daha kötü geçeceğini, bize, hepimize anlatan **Hrant Dink’in ölümü** oldu. Çünkü, bu ölüm, eski Yunanlıların her insan için temenni ettikleri o “güzel ölüm”lerden değildi. **Korkunç, alçakça, feci ve vahşi bir cinayetti bu.**

Hrant öldürüleli beş yıl geçmiş. O haberi duyduğum o korkunç günden beri hiçbir şey artık eskisi gibi değil. Hakikaten değil. İnsanın içinde, insanlığa, insana dair bir güven çubuğu var, ince bir çubuk bu, bakalitten sanki. O çubuk, o gün çıt diye kırıldı. Aradan beş yıl geçmiş. Adalet yerini bulmayacak. Adalet de kırıldı çünkü bu davayla birlikte. Bu yüzden, bugün, **Hrant’ın Arkadaşları’nın Mütalaası**’na yer vermek istiyorum, hiçbir şey unutulmasın diye:

“Hrant Dink suikastı davasının geçen duruşmasında, savcı mütalaasını açıkladı. Dedi ki: ‘Bu sadece milliyetçi duyguları kabarmış gençlerin işlediği bir cinayet değildir, Ergenekon örgütünün Trabzon’daki bir hücresinin işidir.’ Hemen ardından da şunu belirtti: ‘Bu hücrenin üst yapı ile örgütsel irtibatları ortaya çıkarılamamıştır.’ Elbette çıkarılamadı, çünkü ne araştırdılar ne soruşturdular.

4,5 yıllık mahkeme sürecini, hakikat ortaya çıkmasını diye canla başla uğraşarak geçirdiler.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Göreviniz Gökhan Çetinsaya, eğer kabul ederseniz... Bu YÖK beş saniye içinde kendini...

Levent Yılmaz 25.01.2012

Göreviniz Gökhan Çetinsaya, eğer kabul ederseniz... Bu YÖK beş saniye içinde kendini... Ben bir önceki başkanı da seviyordum. Çok sevimli geliyordu YÖK bahçesinde keçi, köpek, domuz, tavşan, tavus kuşu, ördek, kaz falan beslemesi. Hakikaten. Amatör pilotluğunu, yamaç paraşütçülüğünü, motosiklet rallisine katılmasını, açık sözlülüğünü falan, hakikaten seviyordum. Bir yandan takım elbise kravat, siyah resmî arabalar, sahte saygılar falan, bir yandan da özgürlüğün o uzaklaşan hayalinin peşinde koşan orta yaşlı bir insanoğlu. Kant’ın canlı örneği gibi geliyordu bana kendisi: Tasavvurlarımızla gerçeklik hiçbir zaman örtüşmez. Ama çok iyi işler yaptı Yusuf Ziya Özcan YÖK’ün başında. YÖK’ün adı YÖK olmasaydı da başka bir şey olsaydı, bayağı hayırla da anılırdı. Katsayının kaldırılması, örtülülere uygulanan zulmün sessizce halledilebilmesi gibi şeylerin değeri, ileride anlaşılacak. Ama, YÖK’ü YÖK olmaktan çıkaramadı elbette... Misyonu da bu değildi zaten.

Şimdi bir başkası geldi o makama. Gökhan Çetinsaya. Sıkı bir akademisyen olduğu söyleniyor. İstanbul Şehir Üniversitesi’nin rektörü ya da öyleydi (YÖK Başkanı olunca rektörlük bırakılıyor mu, bilemiyorum). Şehir kurulurken davet ettikleri hocaların kalitesini zaten biliyoruz; yapmak istedikleri kurumun “araştırma” odaklı bir üniversite olduğu belli. Bu arada şunu da söylemek lazım: Araştırma odaklı olmayan üniversite gibi bir şey nasıl mümkündür; allah için, bu, nasıl bir oksimorondur? Bu tuhaf tanım bizim coğrafyaya girdi gireli, araştırma hedeflemeyen bir üniversitenin mümkün olduğu farzediliyor. Ne yapacak bu üniversite: Ders verecek. Başkaları araştırma yapacak, o hocalar da bunu anlatacaklar. İyi de, bunun için üniversiteye gerek yok ki... On-line bir

yapı kurarsın, öğrencilere dersin ki şu şu şu makaleleri, kitapları okuyacaksınız, sınava gireceksiniz, okurlar, sınava girerler, olur biter.

Bunu şu yüzden söylüyorum: Devlet ve vakıf üniversiteleri arasında bu kadar vahim olmasa da buna yaklaşan, bunu "özleyen" yapılar var. Biraz da bunun için, yakında, büyük ihtimalle "özel üniversite" yasası çıkacak, ve böyle olanlar ve bu işi gizli gizli yapanlar, artık açıktan, saklanmadan yapacaklar(mış). Diğerleri ise saygın, şerefli ve düzeyli üniversite olmaya hak kazanacaklarmış.

Şimdi, şunu açıkça söylemek lazım: Özel üniversite yasası geçerse, hiçbir özel üniversite ya da vakıf üniversitesinde temel doğa ya da insan bilimlerine yer açılmaz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hassa başı Mimar 'Uzun' İhsan'ın insan mimar olarak portresi

Levent Yılmaz 01.02.2012

 Hassa başı Mimar 'Uzun' İhsan'ın insan mimar olarak portresi Orhan Pamuk'un romanlarının sonları, son bir-iki paragrafı gayet eğlencelidir... *Benim Adım Kırmızı*, Kara ile Şeküre'nin artık Orhan ile Şevket'i her öğleden sonraları bahçeye oynamaya gönderip odaya kapanmaları ile bitecek iken, araya, Ranoğlu Nâzım diye bir şair girer. *Masumiyet Müzesi*'nde de durduk yerde bir Mimar İhsan çıkar karşımıza (aslında "Uzun" İhsan da olabilir tabii, ama o zaman, bir başka romancının, İhsan Oktay Anar'ın kaleminden çıkması gerekirdi). Tabii ki, bildiniz: Ranoğlu, Nâzım Hikmet'dir; Mimar İhsan da, İhsan Bilgin. İhsan Bilgin, mimardır tabii ve tabii, uzun boyludur; hatta Orhan Pamuk'un mimarıdır: Pamuk, Çukurcuma'da hâlâ açılmayı bekleyen Masumiyet Müzesi'ni ona emanet etmişti yıllar önce; o da binanın dış duvarlarını koruyup, içini alıvermişti. İçi alınan bina, yıllardır açılacağı günü beklemekte.

Ama bizim için "Mimar Uzun İhsan" başlangıçta "mimar" bile değildi. Daha doğrusu, mimar olduğunu bilmiyorduk. Ne diye biliyorduk İhsan Bilgin'i? Mimarlık ve kent ile ilgili meselelere inanılmaz derecede hâkim bir denemeci, bir tür sınır-aşan bir düşünür, sınır-ötesi bir kuramcı, sınırlararası bir bağdaştırıcı, sınırlarını iyi bilen bir uzman... idi bizim için. Biz bu zehaba nerede kapılmıştık? Şöyle söyleyeyim: Başlangıçta *Akıntıya Karşı* diye bir dergi vardı; bu dergi kısa zaman içerisinde kendisini *Defter* dergisine tercüme etti. Metis Yayınları'nın, yani Müge Gürsoy ve Semih Sökmen'in özverili kararlılığı, Orhan Koçak, Nurdan Gürbilek, Bülent Somay ve İhsan Bilgin (ve adını unuttuğum varsa, özür dilerim) gibi isimlerden oluşan yazı kurulu ile *Defter*, 1980'lerin sonu ve 1990'lar için paha biçilemez bir "okul" haline geldi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ali Artun'un Sanat Tarihi başöğretmeni olarak portresi

Levent Yılmaz 08.02.2012

 Ali Artun'un Sanat Tarihi başöğretmeni olarak portresi "En azından sanat konusunda, bir noktayı belirleyelim: Batı sanatının hâkim düşüncesi temsil (*mimesis*) idi. Temsil (*mimesis*), bu sistemde, dıştaki kavranabilir gerçekliği, yani doğayı, taklit yoluyla başka bir yerde, başka bir yüzeyde kurma, bu gerçekliği tekrar tanınabilecek bir şekilde sunma edimiydi. Bu edim, ilk önce kendi içinde dönüşüme uğrayarak işlem alanına dış gerçeklikten sonra iç gerçekliği, bir başka deyişle insanı oluşturan doğadan ziyade insanın kendine kurduğu doğayı, ruhun derinliklerini (o on dokuzuncu yüzyılda bir anda keşfediliveren bilinçaltını), kısacası birey denen öznenin duygu dünyasını, doğasını kattı. Bu ikinci doğa, belki de her zaman, her resimde vardı, ama önde değildi, resmin bir ögesi idi yalnızca, konusu değildi. Ve bu, Cézanne'dan itibaren, giderek, sanatın başat konusu, hatta ta kendisi olmaya başladı.

Oysa bu oldukça bireysel, özel, mahrem olan doğanın temsili, yani yeniden gerçeklik olarak kurulması, böylelikle de tanınsın diye insanlara sunulması bir iletişim sorunu doğurdu. Bu işlemde, yeniden kurulan bu gerçekliğin öğeleri, paylaşılan, üstünde anlaşmaya varılmış işaretler değildi. Bu eserlerin temsil ettikleri tanınmıyor, çözülüyor (en genel geçer eleştiri nidası değil midir "hiçbir şey anlaşılmıyor!"), ama seyrediliyor, seyredildikçe de hayranlık uyandırıyor. Bu işaretler bir dil oluşturmuş, herkes bu dili kendine göre anlamıştı: Yapan kadar bakanın da özgürlüğü öne çıktı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gelecek ve şimdi arasında kaybolmak

Levent Yılmaz 15.02.2012

Herkes girişimci değil. Herkes hayâlcî de değil. Girişimci ya da hayâlcî olmak, sizin çocukluktan başlayan yetiştirilme süreciniz ve içinde yetiştığınız çevrenin somut maddi koşulları ile ilgili bir şey. Yetiştirilme süreciniz yani eğitiminiz ile içinde yaşadığınız çevrenin somut maddi koşulları yani ekonomi ile, sizin "ne" olmak istediğiniz (ve "ne" olabileceğiniz) arasında doğrudan bağlar var.

Aylardır dünyanın çeşitli yerlerinde bir sürü insan Steve Jobs'un ölümüne üzülüyor. Bu üzüntünün nedeni belli: Jobs, içinde yaşadığı çevrenin somut maddi koşullarını, yetiştirilme (ya da kendini yetiştirme) tarzının elvermeyeceğini düşündüğümüz bir biçimde "delmiş" bir kişi. Yani, deyim yerindeyse, "yırtmış".

Oysa, Jobs, Silikon Vadisi'nin içinde, Palo Alto'da büyümüş biri. Lisedeyken, derslerden sonra çeşitli bilgisayar ve yazılım firmalarının, özellikle de HP'nin düzenlediği seminerlere giden bir genç. Üstelik ve daha da önemlisi, o büyürken, yazılım ve bilişim dünyası da altın çağını yaşıyor: Bu alanda daha Tanrı yok, her şey serbest.

Üniversiteye gidiyor; ama kendisini evlat edinenlerin mali durumlarına hâle getirdiğini fark edince bırakma kararı veriyor. Çeşitli işler sonra. Coca-Cola şişeleri toplayıp depozitosunu almak, yakınlardaki Hare Krishna tapınağına gidip bedava öğle yemeği yemek. Buna bir zaman sonra eşlik edecek çeşitli deneyimler: LSD ve diğer uyarıcı, uyuşturucular. Sonrasını biliyoruz. 1955'te doğan bu çocuk, 1985 yılında, yani otuz yaşında, kurduğu Apple'dan gönderildiğinde, yedi milyon dolara NeXT'i kuracak ve bir yıl sonra da Lucasfilm'den Pixar'ı 10 milyon dolara alacak: Çünkü o yıllar, bu tür hamleler için yatırımcıların bol bol para verdiği yıllar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hu Feng ve açtığında sevmeyeceğimiz yüz çiçek

Levent Yılmaz 22.02.2012

Hu Feng ve açtığında sevmeyeceğimiz yüz çiçek Umberto Eco'nun güzel bir lafı vardı. Diyordu ki, Antikçağ'dan günümüze kalmış eserler, büyük ihtimalle o dönemde çok büyük bir yaygınlığa kavuşmuş, okunmuş, seyretilmiş, üstüne konuşulmuş, kısaca haklarında kamusal bir onay oluşmuş eserlerdir. Şunu da ekliyordu: Büyük ihtimalle, o dönemlerde dolaşımda olan, en az bizim şimdi bildiğimiz eserler kadar iyi, ama unutulmuş, kaybolmuş eserler de vardı. Bunların bize ulaşmamış olması, onların hiç olmamış olmalarını, kötü olmalarını gerektirmez. Bildiğimiz, sadece bunların bilgisine sahip olmayışımız olmalıdır, diyordu.

Bu önerme, açıkçası, Ortaçağ'da doruk noktasına ulaşmış olan nominalizm tartışmasının bir versiyonu olmalı. Nominalistlere göre, şeyler, isimleri olduğu için vardır. Onlara isim konulmuş olmasaydı, şeyler de olmazlardı. Bu kurama göre, örneğin, dünya, "dünya" ismi olduğu için, daha doğrusu, bu ismi koyan insanlar olduğu için vardır. Bu isim olmasaydı, ya da bu ismi koyan ve bu isimle "şeyleri" anlamaya çalışanlar olmasaydı, o gerçeklik olmazdı. Olsa bile bunu bilemezdik, çünkü o şeyi algılayan, isimlendiren birileri olmazdı. Fazlasıyla kaba ve basit bir deyişle, evren, onu algılayan, isimlendiren bir bilinç olmadıkça, yoktur.

Tekrar Eco'ya dönersek, şunu diyebiliriz: İyi, güzel ve doğru olarak bildiğimiz şeyler, nihayetinde belirli bir bağlamda üretilip yaygınlığa kavuşmuş, bir anlamda "seçilmiş", kalmış, hafızada yer etmiş ve aktarılmış şeylerdir. Ancak, bu önermenin devamı da şu olmalıdır: Bu bildik eserler dışında kalmış, bilmediğimiz, bilgisine sahip olmadığımız kimi eserler de en az bunlar kadar iyi, güzel ve doğru olabilirler. Tabii, bu önermeler üzerinden yürürsek, şunlar da söylenmeli: Bir zamanlar iyi, güzel ve doğru olarak görülüp bize kadar bu değer yargısıyla ulaşmış eserler illa iyi, güzel ve doğru olmak zorunda değiller.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şiddet ve koşar adım kaçan bir totem

Levent Yılmaz 28.02.2012

Aslında konu fazlasıyla geniş ve bir ya da birçok gazete yazısında ele alınması basbayağı bir yüzeysellik tehlikesini barındırıyor içinde. Ama belki, şuradan başlamak mümkündür: **Hannah Arendt, Şiddet Üzerine** başlıklı kitabında, **Gandhi**'nin "pasif direnişi"nin başarıya ulaşmasını mümkün kılmış olan şeyin, hareketin kendi varlığının yanısıra kimi konjonktürel koşullar olduğunu söylüyordu. Arendt'e göre, bu eylemler silsilesi, **Stalin** ya da **Hitler**'in hüküm sürdüğü coğrafyalarda olsaydı, sonuçta eylemciler toplu halde katledilmiş, yok edilmiş olacaktı.

Şiddet ediminin meşruiyeti yüzyıllardır sorgulanıyor: "Öldürmeyeceksin" (Çıkış, 20.13) emrinden, "Sağ yanağına bir tokat atana öbür yanağını çevir" (Matta, 5.39; Luka, 6.29) önermesine, kimi inanış ve düşünce sistemleri, şiddeti, her ne koşul altında olursa olsun, reddediyorlar (ya da yorumların ağırlığı bu yönde, çünkü, Yeni Ahit'te, kimi yerlerde, örneğin Matta 10.34'te İsa bu dünyaya "barış değil kılıç" getirdiğini de söylüyor).

Yine Arendt'e göre, söz konusu ettiği ve çözümlemeye çalıştığı şiddet edimleri "kendini koruma" eyleminin sınırları dışında kalanlar. Ancak, yine kimi Hristiyan düşünürlerine, örneğin **Ambrosius**'a göre, haksız şiddete

maruz kalınca kendini korumak ne kadar “meşru” ise, haksız şiddete maruz kalanın yardımına koşmak da o kadar gerekli: Hatta, ahlaki bir ödev. Bu önerme, bizde “küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak” gibi bir totolojiyle zihinlere zerkedildi yıllardır: Oysa, küçükleri çoğu zaman büyüklerden korumak gerekmemiş midir (buradaki “büyük”ün anlam alanı, elbette hem yaş, hem beden boyutu hem de her türlü eşitsizlikten kaynaklanan “büyüme”yi kapsıyor; büyükler ve küçüklerin bu minvaldeki kullanımı için **Victor Hugo**’nun **Gülen Adam**’ına da bakılabilir elbette)?

15 Aralık 1791’de ABD Anayasası’nın organik bir parçası olarak kabul edilen “Bill of Rights”ın ikinci maddesi (*second amendment*) de kabul edilir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yolda yürürken bulunan, yirmi yıl önce kaybedilmiş bir totem

Levent Yılmaz 07.03.2012

Yolda yürürken bulunan, yirmi yıl önce kaybedilmiş bir totem İnsan hayatı bayağı bayağı tesadüflerin etkisi altında. Ama, bu tesadüfleri yaratan maddi koşullar da var. Örneğin kitap sevmesiniz, kitapçıya girmezsiniz. Şiir sevmesiniz, kitapçının şiir reyonuna da bakmazsınız. Dün, canım sıkın, dünyanın bin türlü aptallığına kızgın, eve dönüyordum. Öğleden sonra hava açmış, güneş çıkmış, Boğaz’ın suları tirşeden camgöbeğine dönmüştü. Karaköy’den Kadıköy’e geçen motor, üç durakta durur. İlki Haydarpasha, ikincisi Rıhtım, üçüncüsü de Kadıköy’ün Mühürdar kısmındadır. Aslında ben hep en sonuncusunda inerim. Oysa, sıkın ve bezgin halimle, hava da açınca, Rıhtım durağında indim. Salına salına, artık vaktim çok olmadığından beceremediğim *flâneur* günlerimi özleye özleye eve doğru yürür ve **Ahmet Altan**’ı arasam da bana bir kadeh bir şey ısmarlarsa derken kendi kendime, bir kitapçıya girdim. Bu kitapçıya ikinci girişim aslında. İlkinde, yeni kurulan **160. Kilometre Yayınları**’nın şiir kitaplarını almak için girmiştım. 160. Kilometre, genç, küçük ama gayet cesur, edebiyatın hakkını vermekten başka bir çabası olmayan bir “şiir” yayınevi. Yine de, örgütlü bir yayınevi. Şiir dünyasının genç- orta yaşlı şairlerini etrafında toplayan, kendince bir yaygınlığı olan bir yayınevi. Bu yayınevinden çıktığını bildiğim, bizim kuşağın en ele avuca gelmez “barbar” şairi **Osman Çakmakçı**’nın düzyazılarını sordum. Yokmuş, ya da daha gelmemiş.

Sonra, gayrı ihtiyari, bildik büyük yayınevlerinden çıkan şiir kitaplarına değil de, küçük, bilinmedik, bir kez çıkıp sonra kaybolan yayınevlerinin kitaplarına yöneldim. Büyük, bildik yayınevlerinde “şiir” kitabı yayımlamak zor elbette, ama zorluğu aşanlar da genelde yayın yönetmenlerinin arkadaşları falan. Bir tür ahbap-çavuş ilişkisi oluyor bu kurumlarda, dolayısıyla da yeni yayımlanan genç şairlerin “ilk” şiir kitapları, iyi olduklarından değil (haklarını yemeyeyim, kimi zaman iyileri de oluyor), daha ziyade, tanıdık işi olduklarından yayımlanıyorlar. O yüzden de küçük yayınevlerinin kitaplarını her zaman için çok daha heyecan verici bulmuşumdur. Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse ne kadar heyecan verici olursa olsun bu girişim, kitabı açıp okumaya başlayınca insanın hevesi çoğu zaman kursağında kalır: Bu tür kitaplar genelde genelgeçer duygulanımların yavan ifadelerini kafiyelerle arka arkaya dizmekten öteye geçemezler.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergen Ruhlar'a devam: Maldoror, Pozanti'da görüldü

Levent Yılmaz 14.03.2012

1917 yılında **Philippe Soupault**, Raspail Bulvarı'nda, "Ars et vitae" kitapçısında hiç bilmediği bir kitapla karşılaşır: **Comte de Lautréamont**'un **Les Chants du Maldoror**'u (*Maldoror'un Şarkıları*). Aynı yılın temmuz ayında Zürih'te **Tristan Tzara Dada** dergisinin ilk sayısını çıkarmaktadır. Daha ortada sürrealist adını almış bir grup yoktur. **Soupault** kitabı okur, çarpılır ve arkadaşı **Breton**'a götürür. **Breton** o zamanlar Val-de-Grâce hastanesinde stajyerdir. **Soupault** ve **Aragon**, hastanenin akıl hastaları koğuşunun hemen yanındaki **Breton**'un çalışma odasında kitabı okurlar. **Aragon**'un anlattığına göre kitabı okurlarken kilitli kapılar ardındaki hastalar bağırmakta, kapılara yumruklar atmaktadır, kimi kez de sessizlik bu kitaba müstehcen ve korkunç bir hava katmaktadır. **Maldoror**, böylelikle oluşum aşamasındaki hareketin ataları içindeki yerini alır. Hatta o kadar ki 14 Şubat 1930'da **Breton**'la **René Char**, Montparnasse'da yeni açılan bir gece kulübünün kendisine isim olarak Maldoror'u seçmesine pek sinirlenirler ve barı basarlar. Çıkan kavgada **Char** baldırına aldığı bir bıçak darbesiyle yaralanır. O denli önemlidir **Maldoror**. Nedir peki bu kitap?

Annesiyle babasının evliliğinden iki ay sonra, 4 Nisan 1846'da sıkıyönetim altındaki Montevideo'da (Uruguay) doğan **Isidore Ducasse**, Kasım 1868'de yayımladığı **Maldoror'un Şarkıları**'nın ilkiyle ve onu izleyecek olan beş tanesiyle zamanının o koyu baskıcı toplumunda uzun yıllardan beri süregelen güzel duygu ve düşünceleri belirli kalıplarla aktarma düşüncesine büyük bir darbe indirir. Bu, klasik edebiyatı ve onun devamı olan romantik edebiyatı kökten ve ciddi biçimde sarsacak ilk darbedir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahte, düzmece bir totem: Siyon liderlerinin 'Protokoller'i

Levent Yılmaz 21.03.2012

Bir okurumdan mektup aldım, geçen haftaki yazı üzerine. İleriki satırlarda şunları yazıyordu: "Hatta ne diyorum biliyor musunuz? Benim totemim ne? 22 yaşından sonra (ancak üniversitede, tam da sakallı bir İslamcıyım, Mutahhari, Beheştî, Seyyid Hüseyin Nasr, Seyyid Kutup, Muhammed Kutup, anlarsınız artık...) Yahudi olduğumu öğreniyorum... Öncesinde, evet, ufak tefek gölgeler dikkatimi çekiyordu... Örneğin kapı tokmağımızdaki Davud yıldızı... Beş yaşımdayken sadece bir kez hatırladığım bir sinagog akşam ritüeli... Annem 1988'de 'oğlum herkesin yanında konuşma' derdi. Şimdi sanırım öyle bir sorun yok. Ama şu an sorun şu ki, sırf vicdanımla hareket edip, 'bırakın şu kör Yahudi düşmanlığını, her şeyin altında Yahudi aramayı, yok efendim Yahudiler lanetliymiş... Ya arkadaş Yahudiler lanetli olsa Allah hâlâ onları bu çağa kadar yaşatır mı? Eğer hâlâ yaşıyorlarsa demek ki imtihana muhataplar, demek ki lanetli manetli değiller, hem sonra lanetlenen kavimler yeryüzünden zaten silinmiştir; Ad, Semud, Lut gibi' dediğim için, vay vay Yahudi uşağı oldum, Siyonist oldum... Beni yazmasanız bile 'derdim'i yazsanız... Şu Müslümanların totemi, yani günah keçileri, yani her günaha bulandıklarında 'pis totem' dedikleri Yahudileri... Bir işleseniz..."

Anti-semitizmin Avrupa'daki tarihi çok eski; ama bu tarih, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, çok daha kitlesel, çok daha sert bir hâl alır. 1897 yılından başlayarak, Rus çarının gizli polis servisi *Okhrana*'nın Paris'te

ilişkide olduğu çevreler, *Siyon Liderleri Protokolleri* olarak adlandırılan ve aslında tam bir Bonaparte karşıtı olan Maurice Joly'nin 1864'de Brüksel'de yayımlanmış olduğu, *Machiavelli ile Montesquieu'nün Cehennem Diyalogları* başlıklı bir risalesinin çarpıtılmış, bozulmuş ve değiştirilerek uyarlanmış bir hâli olan metni devreye sokarlar. Bu çalıntı ve taklit metin, Yahudilerin dünyaya hükmetmek üzere geliştirdikleri "gizli ve uluslararası bir komploya" işaret etmektedir. Bu sahte, düzmece metin, 26 Ağustos-7 Eylül 1903 arasında Saint Petersburg'da, *Znamya* (Bayrak) adlı gazetede tefrika edilir. Gazetenin başında Pavolachi Krouchevan adında bir şahıs vardır ve aynı yılın Paskalya pazarında kanlı Kichinev pogromunu örgütleyerek editoryal çizgisini belli etmiştir. Krouchevan, *Protokoller*'in Fransa'daki bir konferans tutanakları olduğunu iddia eder. *Protokoller* daha sonra kitap halinde yayımlanır; editörleri Nilus (1905 ve 1911) ve Boutmi (1906) bu metinlerin aslında Fransa'da bulunan "Siyon Merkez Komitesinin gizli arşivleri"nden gelme tutanaklar olduğunu iddia ederler. 1917 baskısında, Nilus, birdenbire, bu metinlerin 1897 yılında Basel'de toplanan birinci Siyonist Kongre'de "Sürgün Prens" Theodor Hertzl tarafından Liderler Konseyi'ne sunulan ve hedefi dünyayı fethetmek ve onu, kurulacak İsrail'in yönetimine bırakmak olan stratejik bir plan olduğunu söylemeye başlar. 1897 buluşması, bu kalp metinlere bir "hakikilik" havası vermek üzere birdenbire icat olunur. Aslında ortam, daha 1897 yılından itibaren karanlıktır. Roma'da yayımlanan Cizvitlerin *Civiltà Cattolica* dergisi, bu kongrenin aslında bir komplo olduğunu iddia etmiş ve "Yahudiler, yakında Almanya'dan, Fransa'dan, Avusturya'dan ve İtalya'dan kovulmalıdır ki eski ve mutlu düzenimiz yeniden kurulsun" diye yazmıştır.

Aslında, bir şekilde kısıtlı bir yaygınlığa ulaşmış olan bu sahte metin ve komplo yalanı, esas 8 Mayıs 1920'de Londra'daki *The Times* gazetesi *Protokoller*'i "Yahudi Tehlikesi" başlığıyla haberleştirdiğinde dünya çapında bir yankı yaratır. Zaten aynı gazete, önceki yıllarda, Rus devrimini Yahudilerle ilişkilendiren birçok habere de imza atmıştır. Dünya artık, *Times*'in haberine ve Yahudi komplosuna inanmış, bu metnin gerçek olduğunu düşünmektedir. On altı ay sonra, *Times* haberini yalanlar; 16, 17 ve 18 ağustosta *Times*'in İstanbul muhabiri Philipp Graves bu metinlerin "sahte" olduğunu, uzun uzadıya açıklar. Ancak, *Protokoller*'in sahte olduğunu satır satır bir metin incelemesiyle açıklığa kavuşturacak olan, Katolik bir papaz, Pierre Charles olacaktır. Metin 1921'de *La Terre wallone* dergisinde yayımlanır. Ardından da Pierre Charles, bulabildiği tüm olanaklarla bu konu hakkında her yerde, her türden metin yayımlar. Ancak, 1930'larda yoğunlaşan ırkçı kamu algısı bu "sahte, düzmece" metni ciddiye almayı sürdürür. Bu "sahte" metnin ne denli ciddi ve tahripkâr bir etki yaptığını, Hitler'in *Kavgam*'ındaki satırlarından biliyoruz.

Hitler'in *Kavgam*'ı ve *Protokoller*, Türkiye'de 1943 yılından itibaren düzenli olarak yayımlanıyor. Son on yılda neredeyse best-seller kategorisine yükseldiler. Rifat Bali'ye göre bu iki kitap, 1960'lı yıllardan başlayarak, İslamcı ve ülkücü aşırı sağcı akımların popüler başucu kitapları haline geldi. Radikal İslamcı hareket, özellikle İsrail devletinin kuruluşu ve 1967 ardından da 1973 savaşlarını kazanması karşısında, anti-İsrail, anti-semit, anti-siyonist, şedid bir öfke ve düşmanlık geliştirmişti zaten. Yahudi yerine Siyonist, Siyonist yerine İsraili rahat rahat kullanılmaktaydı bu jargonda. İntifadalar süreci ve sonrasında İsrail devletinin Filistin halkına karşı işlediği tüm suçlar ve "işgalci" bir devlet olmaktan bile isteye kendini sıyırmaması, bu ırkçı söylemin şiddet dozunu yükseltmekte. Vardığımız nokta, haklı tepkilerin ırkçı bir bulamaç içine yedirilmesi. Yahudi lobisi, Mossad, komplo teorileri, Sabetaycılık iddiaları ve "devlet terörü" bu bulamacı daha da bulanık hale getirdi. Ama yalnızca sağ değil, sol diye bildiğimiz sağ da nasiplendi bu ırkçı bulamaçtan. *Protokoller*, neredeyse her kesimden insanın dilinde: Ulusalçılardan müminlere, herkesin bu konuda şakulü kaymış durumda.

Demem o ki, okurumun totemi karmakarışık bir totem; "Bu totem sahte, düzmece" dendiğinde, "one minute" uyarısıyla karşılaşılabılır. İş zor.

İleri ya da gerçek demokrasinin olmayan totemi

Levent Yılmaz 28.03.2012

 İleri ya da gerçek demokrasinin olmayan totemi İtalya'da, okullardaki sınıflarda "haç" asılıdır. Bu haçlar, üstleri boş haçlar değil, çoğunlukla üstünde acılar içinde ölen İsa'nın tasviri de bulunan çarmıhlardır. Bu haçların, İtalyan devlet okullarındaki sınıflara asılması öyle okulun inisiyatifinde de değildir, bu bir kanunla düzenlenmiştir.

İtalya'nın Padova şehrinin yakınlarındaki Abano Terme kasabasında yaşayan, Finlandiya ve İtalya ülkelerinin çifte vatandaşı Bayan Soile Lautsi, çocuğunun gittiği okulda, sınıflarda asılı bulunan bu haçların "devletin dinsel açıdan tarafsızlığını ve laiklik ilkesini ihlal ettiği" gerekçesiyle okul yönetimine şikâyetinde bulunur. Okul yönetim kurulu başvuruyu reddeder. Bunun üzerine Bayan Lautsi, Veneto İl İdare Kurulu'na götürür şikâyetini. İl idare kurulu 17 Mart 2005 yılında sınıflardaki haçların laiklik ilkesini zedelediğine karar verir. Bunun üzerine, Bayan Lautsi, İtalyan Yüksek İdare Mahkemesi'ne başvurur. Yine reddedilir. Mahkeme "haç"ın sınıflarda bulunmasının dinsel bir anlamı olmadığını, bunun İtalyan uygarlığının temel değerlerinin (tolerans, karşılıklı saygı, insanın değeri, kişinin hakları, ayrımcılığa karşı olmak, kişinin özgürlüğü, otorite karşısında bağımsızlık vs.) dinsel kökenine atıfta bulunan "pasif" bir simge olduğunu, dinsel bir endoktrinasyon amacı olmadığını söyler.

Bayan Lautsi, bunun üzerine, 2006 yılında davasını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşır. AİHM'in İkinci Daire'sinin genel komisyonu, bu davada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal eden unsurlar bulunduğuna hükmeder. Komisyona göre İtalya, Sözleşme'nin ikinci maddesini ve ilk Protokol'ü ihlal etmektedir. Kararda "haç" a yüklenebilecek anlamlar içinde en baskın olanın dinsel olduğu belirtilmekte ve "din" karşısındaki özgürlüğün yalnızca ibadet ya da din öğretiminin olmayışı ile belirlenemeyeceğini; bir inancı, bir dini ya da dinsizliği ifade eden simge ve pratiklerden de azade olmak gerektiğini bildirir.

28 Ocak 2010'da İtalya davayı AİHM'in Büyük Daire'sine taşır. Bu süreçte yirmi Avrupa ülkesi İtalya'nın itirazını desteklemektedir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tiraje'nin, resimlerini göstermeyen bir 'fauve' olarak portresi

Levent Yılmaz 04.04.2012

 Tiraje'nin, resimlerini göstermeyen bir 'fauve' olarak portresi 1993 yılındayız. Yeşillikler içinde bir bahçeye adım atıyorum. Yol boyu iki katlı evler sıralı. Hemen soldaki evin kapısını çalıyorum. Açılıyor. Giriyorum, kapının tam karşısında büyükçe bir büfe var. Metal. Yeşil boyalı. Duvarların her tarafına boy boy tuvaler ters olarak yaslanmış. Resimler görülmüyor. Ortada bir masa, üstü boya ve fırça dolu. Ama belli, uzun süredir kullanılmamış. Tekli bir Chesterfield koltuk var ortada, derisi paramparça. Tavan camdan. En azından yarısı. Ama evin içindeki şöminenin önünde bir ağaç bitmiş, büyümüş yıllar içinde ve tavanın camını delmiş. O delikten

içeri damlayan sular etrafındaki resimlere de sıçramış, mahvetmiş. Etrafta üç dört şövale, birtakım büyük dosyalar, mutfakta yıllar öncesinden kalma bir çaydanlık. Bir merdivenle çıkılan ikinci katta küçük bir yatak odası. Oda yıllardır kullanılmamış. Binanın temeli yok, doğrudan toprağa kalın bir şap atılmış. Isıtma: Şömine.

Burası 1900'lerin başından kalma bir ressam atölyesi. Paris'te, şehrin göbeğindeki hapishanenin hemen arkasında, 13. Bölge'deki **Cité Verte**'de bir atölye. Yapılış yıllarında Rockefeller'ın Paris temsilcisi **Dr. O'Brian** oturmuş. Büyük büfe ve bazı eşyalar ondan kalma. Ondan sonrasına emin değilim. **Léopold-Lévy** hemen sonra mı taşınmış, yoksa İstanbul'dan Paris'e döndükten sonra mı, bilemiyorum. Ama eğer, İstanbul'a gelişinden önce ise, İstanbul'da geçirdiği yıllar boyunca bu atölyede **Derain** kalmış. Döndüğünde geri almış atölyesini. Ama o atölye bu atölye mi, emin değilim.

Kapıyı bana açan hanımefendi, Tiraje. Ressam **Tiraje Dikmen. Léopold-Lévy**'nin dostu, ölümünden sonra da mirasçısı ve eserleri konusundaki tek yetkili. İnce hatları var Tiraje'nin, çok güzel. Siyah giymeyi seviyor, siyah bir kazağı, siyah bir beresi var. Gözleri bal rengi, haleler var, kimi zaman yeşile çalıyor ve gülüyor bu gözler. Etrafı şöyle bir gezdiriyor, "işte burası," diyor, "atölyem". "Yıllardır gelmemiştim. Şimdi döndüm, düzene sokmam lazım", diyor. "Hem birtakım sergiler olacak İstanbul'da, onun için de resimleri seçmeli, ayırmalıyım. Bana yardım eder misiniz?" **Ali Artun**'un aracılık ettiği tanışıklığımız o gün başlıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zafer Toprak'ın en asil duygunun tarihçisi olarak portresi

Levent Yılmaz 11.04.2012

Zafer Toprak'ın en asil duygunun tarihçisi olarak portresi Şimdi, Ekopolitik diye bir dernek var; mutat toplantılar düzenliyorlarmış. Toplantılardan birine katılan da Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Zafer Toprak. Zafer Toprak, tarihçi. BÜ bünyesinde kurulan, ve adıyla bize GATA'yı çağrıştıran ATA'nın müdürü. ATA: Atatürk Araştırmaları Enstitüsü. Çok güzel. Toprak bu günlerde yayımlanacak ama daha yayımlanmamış *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji* kitabı hakkında konuşuyor. Tarih 2011 ya da 2012. Konuşmasını bitiriyor ve moderatör, dönüp dinleyicilere şöyle diyor: "Arkadaşlar, hocamın entelektüel derinliğine inebilecek nitelikte soruları alayım." Ardından bir dinleyici, mealen, şunu soruyor: "Atatürk, bence üç hata yapmıştır: Dil devrimi, harf devrimi ve medreselerin kapatılması. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?" Cevap aynen şöyle: "Bir kere bu görüşün hatalı. Sen eski Türkçe biliyor musun?"

Adamın bir görüşü var, Toprak da görüşün hatalı olduğunu söylüyor. Peki, hadi buraya kadar iyi. Gerisi nasıl geliyor? "Sen eski Türkçe biliyor musun?" Ne alakası var demeyin, aynen öyle. Yani, eski Türkçe bilmeyenler, Atatürk'ün bu üç meselede hata yaptığını düşünemeyecekler Toprak'a göre. Yani bunun hata olup olmadığını sorgulamak için, eski Türkçe bilmek gerekir. Bu nasıl bir şey? Şöyle bir şey: Ben Fransızca bilmiyorum, İngilizce falan biliyorum, okumuşum ve Fransız devrimi sırasında kiliselerin "Akıl Tapınakları"na çevrilmesini bir hata olarak görüyorum. Bu konuda ne düşündüğünü Fransız bir tarihçiye soruyorum: Bana verdiği cevap şu: Fransızca bilsen, bunun bir hata olmadığını göreceksin. Hatalı olan sensin, çünkü Fransızca bilmiyorsun. Allah allah? Hâlbuki şöyle dese, farklı: Hayır, ben kiliselerin "Akıl Tapınağı"na çevrilmesini bir hata olarak görmüyorum. Tabii bunun Fransızca bilip bilmemekle bir ilgisi yok. Soruyu soraninki de, cevaplayaninki de, "ideolojik" görüş. Toprak aslında, soruyu sorana şöyle diyor: Hayır, bunlar hata değildi, çok iyi ve lüzumlu

şeylerdi. Tabii, tarihçi böyle bir şey söyleyemez. Toprak da bunu biliyor. Bunun söylenemeyeceğini. O yüzden, uzmanlık alanına davet ediyor okuyucuyu: "Ben tarihçiyim, ben bilirim. Bunun hatalı olduğunu söyleyebilmek için eski yazı bilmek lazım."

Tabii, mesele burada kalmıyor: Dinleyiciye sorduğu "Eski Türkçe biliyor musun" sorusuna dinleyici cevap veriyor: "Biliyorum. Arapça da, Farsça da, Osmanlıca da biliyorum." Bunun üzerine, "hoca" ya Zafer Toprak, soruyor: "Ne kadar okuyorsun onları?" Dinleyici yine, hasbelkader, günde her birine iki üç saat ayırdığını söylüyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hobbes, 'doğa durumu' fikrine nereden kapıldı, ya da Devlet, totem midir

Levent Yılmaz 18.04.2012

 Hobbes, 'doğa durumu' fikrine nereden kapıldı, ya da Devlet, totem midir On yedinci yüzyılda **Thomas Hobbes**'la başlayan bir siyaset tarihi akımı, oldukça ilginç sonuçlara yol açtı. Hobbes, 1651'de yayımladığı **Leviathan**'da ilginç bir kavram kullanır: "**doğal hâl**". Ya da "**doğa durumu**". Bu kavramla Hobbes şöyle bir durumu tasvir etmekteydi. İnsanlar, doğa durumunda, birbirlerinden ayrı halde, hayvanlar gibi yaşamaktadırlar. Sınırsız bir özgürlüğe sahiptirler ve en birinci hakları, "öldürme hakkıdır". Bu "doğa durumunda" insan, "çirkin ve kaba"dır.

Çünkü, Hobbes'a göre, insanlar doğuştan eşittir; bu eşitlik ise, insanları doğal olarak, varlığını korumak ya da sadece zevk almak amaçları uğruna birbirlerini yok etmeye ya da hükümlanlık altına almaya iter, yani güvenlikte değildirler ve bu da insanları birbirleriyle sürekli bir savaş durumunda bırakır.

Açıkça söylemek gerekirse, Hobbes'un bu kavramı nereden aldığını bilmiyoruz. Çünkü, bu "doğa durumu" tasviri, ne Hristiyanlıktan, ne de Aristotelesçilikten gelebilir. Çünkü, bu iki gelenekte de, insan, doğal olarak "toplum" içi bir varlıktır. Bu gelenekler için toplum-öncesi bir insan tasavvuru mümkün değildir. Dolayısıyla bu ihtimaller devre dışı.

O zaman nereden gelebilir Hobbes'a bu fikir? Bir ihtimal, 1492 sonrası Amerika kıtasında bulunan yerlilere ait "hayal ürünü" metinlerden. Bu metinlerin kiminde, yerlilerin "hayvan"a yakın bir hayat sürdürdüğü, ensest ilişkilerde bulunduğu vb. anlatılır. Hobbes'un kuramını yaratırken bu metinleri okumuş olması mümkün, ancak, buna dair elimizde somut veriler yok. Bu konuda çalışmış olan **Landucci**'nin ya da **Gliozzi**'nin kitabında buna dair bir bilgi yok. Hem ayrıca, yerlilere ilişkin bilgilerin çok kısa zaman içinde düzeltiltiklerini de görüyoruz: Aslında, yerlilerin toplum kuralları olmayan bir "doğa durumu"nda yaşamadıkları, Fetih'ten hemen kısa bir süre sonra, yaygın olarak dolaşıma girmiş.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Unutulmuş bir ressam, kovulmuş bir totem: Léopold-Lévy

Levent Yılmaz 25.04.2012

Unutulmuş bir ressam, kovulmuş bir totem: Léopold-Lévy **Léopold-Lévy** ve onu üretmiş olan 1900-1930 arası Paris modernliği, Türkiye'deki modernliğin de kaynağında yer alır. Ve buralı ressamların Batılı modernleri "taklit" etmemeleri gerektiğini öğreten de, ve eğer İstanbul'da Batı'yla neredeyse eşzamanlı bir modern üretildiyse, buna destek olan da, Léopold-Lévy'dir. Eleştirmen Ahu Antmen, 25 Ocak 2006'da *Radikal*'de yazdığı bir yazıda resmi doğru okumuştur: "O yıllarda, aralarında **Nuri İyem, Avni Arbaş, Ferruh Başağa, Selim Turan, Abidin Dino** gibi gençlerin de bulunduğu bu grubu (*Yeniler* –LY) destekleyen Akademi Resim Bölümü Şefi Léopold-Lévy'yi Akademi'ye kötülük etmekle suçlayan daha ilerici D Grubu üyeleri de Akademi'nin içinde. Bir çekişmedir gidiyor!" Çekişme, elbette resmi mi yoksa kurumsal iktidarı mı savunduğu belli olmayan **Zeki Faik** ile her ressamın bireysel serüvenini (örneğin **Nejad**'inkini) destekleyen Lévy arasındadır. 1937'de **Cemal Tollu**'yu, **Bedri Rahmi**'yi, **Sabri Berkel**'i Akademi'ye kazandıran Léopold-Lévy'den sözediyoruz. Ve fakat bu savaşı Zeki Faik'in kazandığını da biliyoruz.

Niyetim Léopold-Lévy'nin kim olduğunu bu yazıya sığdırmak değil, ama üç beş anekdot, o dönemde İstanbul'da bulunan Türk ressamlarının Léopold-Lévy aracılığıyla nasıl bir resim evreni ile tanıştıklarını gösterebilir: 1900 yılında, Paris'te *Exposition Universelle* vardır. **Marquet** ile **Matisse** büyük bir sergi hazırlarlar. Bu serginin onur köşesine Matisse bir tablo asar. Tablonun adı *Kapı (La Porte)*, ressamın adı da Léopold-Lévy'dir. İkinci dünya savaşı sonrasında tüm Batı'da, her yerde birden başlayan soyut resmin en önemli savunucularından biri **Charles Estienne**'dir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Corto Maltese'nin soyu tükenmişliği ve totemlere inanmayışı

Levent Yılmaz 02.05.2012

Corto Maltese'nin soyu tükenmişliği ve totemlere inanmayışı **Umberto Eco, *Bir Tuz Denizi Şarkısı***'na yazdığı önsözde, kızının bir gün Hugo Pratt'a profilden baktığını ve Corto'nun aslında Pratt'ın ta kendisi olduğunu kulağına fısıldadığını yazar. Pratt tıknaz, kısa boylu, hafif şişman bir adamdır; ama Corto öyle mi? Boylu poslu, yakışıklı, mavi gözlü, Reşat Ekrem'in diyebileceği gibi, "pembe topuklu bir civan bir leventtir". Lakayt, serseri ve özgürdür. Eco'ya göre aslında kızı doğruyu görmüştür: "Pratt, hayâllerinin ve kendi kendisinin ardından seğirterek kendini arıyordu."

Hayatta yaptığım işler arasında en gurur duyduklarımın biridir **Corto Maltese**'nin Türkçede yayımlanmasına önayak olmak. Diziyi yıllar önce Dost Kitabevi'nde yayımlamıştık ve ilk üç kitabı da hasbelkader ben Türkçeye çevirmiştim (güneyde, Olympos'un oralarda, küçük, Sadi ile Süleyman'ın şahane mekânları Sundance'te, bir İtalyancasına bir Fransızcasına, bir de denize ve ufka hasretle baka baka).

Corto Maltese: O bambaşkadır. *Ekşi Sözlük*'te, "gitmelere alışmış birinin kalmalara alışmama durumu"

diyebileceğimiz bir “sendrom” bile icat edilmiştir onun hatırasına. Çünkü, hakikaten, kendisine “Ya sen Corto, sen ne yapacaksın” diye sorulduğunda, Corto aynen şöyle diyebilmiştir: “Ben de gidiyorum, öylesine, gitmiş olmak için.” Hatta, şöyle bile yazılmıştır bu sendrom hakkında: “Belirtiler, kişinin yaşadığı bu hayata lanet etmesiyle başlar, ardından bu kadar boş ve sıradan yaşadığı için kendine çok kızmakla devam eder. Corto, boyunbağını, ceketinin uçlarını, saçlarını ve sarma sigarasının dumanını rüzgâra savururken okuyucunun zulmünden iki şey çok çeker: Ayaklarını hırsla yere vurarak yürüdüğü kaldırımlar ve koltuk altına sıkıştırdığı *Corto Maltese* albümü.”

Kimdir Corto? Yanıtı yıllar önce çevirdiğim ilk cilde yazdığım yazıdan kısaltarak vereyim: Corto, Pratt’ın hayâlinde, Malta’nın La Valletta kentinde 10 Temmuz 1887’de doğar (bir yengeç burcudur!). Babası Cornouailles asıllı bir İngiliz denizcidir, annesi ise Sevilla doğumlu, “Cebelitarıklı Niña” lakaplı bir Çingene. Bu durumda, Corto babası gibi İngiliz uyrukludur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gören totemden bilen toteme: Tarihçinin bir ‘görmesi gerekmeyen’ olarak portresi

Levent Yılmaz 09.05.2012

Thukydides, görmeyi (*opsis*) gerçek bir tarihin olabilmesi için temel ölçüt olarak almıştı. Bu damar, tarihyazımında tarihçiyi yalnızca bir göze, bir gözetleyiciye, bir tanığa indirger. Pozitivist bir tarihyazımına giden yol böylelikle açılmış olur. Tarihçi, “ben oradaydım, kendi gözlerimle gördüm, ben tanıgım” der ve anlattıklarına inanılmasını ister. İkna tekniklerinin en önemlisidir “görmek” (ne’yi gördüğünün çok önemi yoktur, İskender’in atına binişini de görmüş olabilir, Taksim’de 1 Mayıs 1977’de ilk kurşunu kimin sıktığını ya da arşivde bir belgeyi). Hele de “gören kişi”, tam da “o” görmüş olduğu için kendisine inanılmasını ister. Bu tarihçinin konumuna atfedilmesini beklediği bir “otorite” durumuyla da ilgilidir. “Ben gördüm”, der, “kendi gözlerimle”, “olay böyle oldu”. Ve eğer bu ilkeyi, François Hartog’un dediği gibi, sıkı sıkıya uygularsak, yazılabilecek tek tarih, şimdiki zamandaki tarihtir. Gelin Hartog’u biraz daha dinleyelim.

Der ki, Herodotos’un *Tarih*’i başka türden bir göz’ü devreye sokar. Görenlerin (ki bunlar arasında kimi zaman kendisi de vardır) anlattıklarını anlatır, nakleder; karşılaştırma amacıyla alıntılar yapar, hikâyeleri derler. Böylelikle de anlatısına boyut kazandırır, anlatıyı “görülür” kılar, hikâyeleri ölçüp biçmemize olarak tanır; bu sayede bizler onları yargılayabiliriz. Neye inanıp neye inanmayacağımızı bize bırakır.

Aslında Herodotos’un kullandığı “historie” tam anlamıyla “araştırma”dır. Araştırma, soruşturma, soruşturarak, anlatıları karşılaştırarak “doğru”yu bulma yolu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kültür popüler ise, demokrasi topaldır totemi

Levent Yılmaz 16.05.2012

Eski bir yazıyı derleyip toparlayayım ve şöyle sorayım: Popüler kültür dediğimizde anlam acaba tamlamanın içine mi yuvalanmıştır? Popüler, halkın kendisinin ürettiği kültür anlamına mı gelir, yoksa, vurgu “yaygınlık kazanmış” bir kültür üzerine midir? Kelime Latince “populus”tan türetilmiş, ki zaten “halk” demek; tamlamanın ikinci sözcüğü ise “kültür”: Antropolojinin gözlüğüyle bakıldığında, bir insan topluluğunun edimlerinin, yaratılarının, fikriyatının tümü anlamında. Tamlamada bir çelişki olduğu kesin: Eğer kültür, bir insan topluluğuna ilişkin her türden üretimin adı ise, ister istemez “popüler” olmak zorunda değil mi? Yani bir kültür var ise, bu ister istemez o halkın ürettiği, dolayısıyla “popüler” bir kültür olmayacak mı?

Eğer durum böyle değilse, bir kültürü “popüler” olarak adlandırmak, “popüler” olmayan bir kültür olduğunu da söylemek anlamına gelmez mi? Öyleyse, toplumda katmanlar, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış sınıflar, bölümler olduğunu mu söyleriz, kültürün popüler olan versiyonundan söz ettiğimizde?

Buradan da hareketle, toplumdaki bir katmanın kültürünü “popüler” olarak adlandıranların, kendilerini o katmandan farklılaştırdıklarını mı ima ederiz? Galiba ve evet, ama, acaba, “popüler” olarak adlandırılan kültürün, “popüler” katmanda, yani o farklı olduğu varsayılan katmanda üretildiğine emin miyiz? Ve acaba şu önermeyi baştan, hem de kesinlikle söyleyebilir miyiz? Kültürün “popüler” bir versiyonu olduğunu söylemek anti-demokratik değil midir?

Çünkü popüler kültür, kendisini o kültüre ait hissetmeyenlerin icat etmiş olduğu, yani kendilerini “halktan” görmeyenlerin kullandığı bir tanım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Halil Berktaş'ın en haklı benim, en iyi ben bilirim totemi

Levent Yılmaz 23.05.2012

Halil Berktaş'ın en haklı benim, en iyi ben bilirim totemi Sonunda bu da oldu. Halil Berktaş'a cevap vermek zorunda kalıyorum. Peki niye? Bu yazıyı niye yazıyorum? Biraz da şu yüzden: Geçen gün, Eminönü'nde idim. Motor iskelesinin orada. Gişenin üzerinde Kadıköy, Üsküdar, Boğaz Turu ve Adalar yazıyor. Yaşlı bir teyze de simitçiye soruyor: “Adalar motoru kaçta kalkıyor?” Simitçi diyor ki, “Teyze, Adalar’a buradan motor kalkmaz”. Teyze ısrar ediyor: “Ama gişenin üzerinde yazıyor.” Simitçi kararlı cevap veriyor, “Yok teyzeciğim, kaldırdılar motorları”. Teyze daha da ısrarlı, “Yazıyor oğlum, bak Adalar diyor, vardır motor, sen bilmiyorsundur saatini”. Simitçi bir “lahavle” çekip, “bak”, diyor, “teyzeciğim, ben sana doğrusunu anlatayım da sen yine bildiğin gibi yap”. Birden Halil Berktaş'ı bu yaşlı teyzeyle benzettim, ona doğrusu anlatılsa bile yine bildiği gibi yapacak. Ona doğrusunu anlatmak da, biliyorum, boşa bir çaba, çünkü Berktaş'ın yazılanları anlama, söylenenleri duyma, bunların üstüne düşünme gibi bir niyeti yok. Bu yazıyı yazmam da iyi bir şey değil, çünkü bunu bahane edip, sözlerimi eğip büküp karşı yanıt vereceğinden hiç şüphem yok. Yaşlı teyze gibi, “ama sen şiddeti savunuyorsun, bak yazmıştın” falan diyecek...

Başta, şunu açıkça söyleyeyim: Ben, hiçbir yazımda, Halil Berktaş'ın adını zikretmedim. Çünkü benim derdim onunla değil, düşünceleriyle idi. O yüzden de, dolaşıma soktuğu ve tartıştığı çeşitli kavramlar ve fikirler üzerine bildiklerimi ve düşündüklerimi yazdım. Şiddet üzerine yazdım, Halil Berktaş iki cevabi yazı yazdı; söylediklerimi çarpıtan, daha doğrusu, anlamayan, anlamak istemeyen yazılar. Cevap vermedim, bunu kendisine de bir e-maile bildirdim, çünkü vereceğim cevapta söyleyebileceklerim, o zamanlar TMK'dan yargılanmakta olduğum davayı muhtemel bir mahkûmiyetle sonlandırabilirdi ve açıkçası, on dört aylık kızımdan ayrılmak pek işime

gelmedi (o davadan beraat ettim, bu arada). 1 Mayıs üzerine gelişen tartışmada "iyi" bir tarihinin "göz"e neden güvenmemesi gerektiğini "tarihyazımı tarihi" üzerinden söylemeye çalıştım; yine kendisinin adını anmadım çünkü derdim Berktaş değil, "tarihçi" figürüydü, yine anlamadı ve Ricoeur'ü esas başkalarına okutmam gerektiğini falan söyledi. Böyle yapıyor, sadece bana da yapmıyor, herkese yapıyor, çünkü Halil Berktaş, hiçbir zaman yanlış yapabileceğini, hiçbir zaman, bir dakika bile olsa, haksız olabileceğini düşünmüyor. Çünkü dogmatik, ve, açıkçası, bayağı da saldırgan; benim gördüğüm şu: Şiddet karşıtlığını savunan bu köşe yazarı, fena halde şedid. Bütün dünya haksız ve kendisi haklı olduğu için de, ağzına ne gelirse söyleyebileceğini zann ediyor; savruk, nobran ve özensiz. Bir de, çok konuşuyor, "logorrea"ya yakalanmış gibi. Haklı olduğu yerler yok mu? Elbette var. En son 1 Mayıs 1977'yi tartışmaya açması, bu olayın tartışılmasını sağlaması gayet olumlu; ama "ben bir tarihçi olarak" diye başlayan cümleleri kurduğunda basbayağı hatalı, tarihçiliğe ihanet edecek kadar (Ferdan Ergut bu konuda gayet haklı). Haklı şiddet, haksız şiddet tartışmasında da böyle bu. Söylediklerini iki dakika düşünse, "yahu ne dedim ben" dese, bir araştırırsa, ne kadar haksız, temelsiz olduğunu görecektir, ama mümkün mü?

Tek bir örnek vereceğim: 30 Mayıs 2011 günü *Akşam* gazetesi Şenay Yıldız'ın Halil Berktaş'la yaptığı söyleşiyi yayımladı. Söyleşide Berktaş PKK için aynen şunu diyor: "Yani, Hindistan'dan Gandhi nasıl çıkabildi? İngiliz sömürgeciliğinin Hint halkı üzerindeki baskısı daha mı azdı? Hint halkının mağduriyeti, öfkesi falan daha mı azdı? PKK'nın tırnak içinde haklı şiddet hakkı vardı ise, Hint halkının yok muydu? Gandhi kolaylıkla halkımızın öfkesini zapt edemiyordum diyemez miydi? (...) Dolayısıyla kimse devlet şiddeti karşısında bu haklı şiddettir, kaçınılmaz ve biricik yoldur gibi şeyler anlatmasın. Hayır, başka alternatifler, stratejiler vardır. Kullanmıyorlarsa, bu bir tercihtir! Siyasal iktidarın kaypaklığı ne olursa olsun, akli başında ve olgun bir muhalefetin iktidarı barışa zorlayabileceğini düşünüyorum. PKK'da ve legal cephe örgütlerinde Gandhi ve Mandela'nın gösterdiği olgunluğu göremiyorum."

Bu cümlelerden biz şunu anlıyoruz. Hindistan'daki tek bağımsızlık hareketi Gandhi'ninki idi ve Hint halkı bu süreçte şiddete hiç başvurmadı. Dolayısıyla da PKK haksızdır şiddet kullanımında, çünkü başka yollar aramamaktadır. Şimdi, neden PKK'nın şiddet dışı bir yol aramadığını bir tarafa bırakalım (Oslo görüşmelerini nasıl yorumlamalı acaba?) da, bir bakalım, acaba Hindistan'daki bağımsızlık mücadelesinin tarihinde Berktaş'ın dediği gibi bir şeyler var mıydı yok muydu? Ve en başta da şu soruyu soralım: Şiddet kullanmadan direniş örgütlemek, eğer bu direnişin şiddet ve ölümle karşılaşacağını biliyor iseniz, ne anlama gelir? Yani, karşınızdaki silahlı güçlerin sizi dağıtmak için ateş açacağını bile bile, yüz bin kişilik oturma eylemi düzenlemek, gayet şuurlu bir biçimde insanları şiddete maruz bırakmak değil midir? İnsanları ölüme götürmek, bir şiddet değil midir? Mesela, bakalım Gandhi'ye, ne diyor? Hindistan'ın olası bir Japon istilasına maruz kalması durumunda ne yapmalıymış Hint halkı: "Şiddet karşıtı direnişçiler Japon askerlerine yardım etmeyeceklerdir, onlara su bile vermeyeceklerdir. Japonlar direnişçileri su vermeye zorlasalar da direnişçi vermeyecek ve gerekirse vermeyi reddettiği için ölecektir. Bu şiddet karşıtı direnişte güvendiğimiz nokta, saldırganın zamanla şiddet karşıtı direnişçileri öldürmekten zihinsel ve fiziksel olarak yorgun düşeceği. Bu durumda ona saldırmadan onunla işbirliği yapmayı reddeden bu yeni gücün ne olduğunu araştırmaya başlayacak ve muhtemelen adam öldürmeye son verecektir. Ama direnişçiler Japonların taş kalpli olduklarını ve ne kadar adam öldürdüklerinin önemli olmadığını görebilir. Ama şiddet karşıtı direnişçi, yok olmayı boyun eğmeye tercih ettiği için günün sonunda o kazanacaktır." (*Gandhi on Non-Violence*, New Directions, 1965, s. 69). Şimdi, bu mudur Halil Berktaş'ın Kürtlere önerdiği şiddet karşıtlığı?

Bakalım daha; Gandhi'nin şiddet karşıtı direnişinin başladığından itibaren neler olmuş Hindistan'da. 1921, Bombay, 58 ölü, 400 yaralı, 20.000 tutuklu. 1922 Bardoli kampanyası sırasında, 23 ölü. 1924, Kohat, 36 Hindu ölü. 1928 Bardoli kampanyası, binlerce tutuklu. 1930, tuz yasasına direniş yürüyüşü, 100.000 tutuklu. 1939, Sukkur'da 165 ölü. 1942, 330 postane, 250 tren istasyonu yakıp yıkılmış, Nehru'ya göre 10.000 ölü, 60.229

tutuklu. 1943, Bengal'de, İngiliz hükümetiyle direnişçilerin çekişmesinin yol açtığı pirinç yokluğu, 3,5 milyon ölü. 1946, Kalküta, Müslüman-Hindu çatışmaları, 5.000 ölü, 15.000 yaralı, 100.000 evsiz. Aynı yıl, Noakhali, 5.000 ölü, 50.000 yaralı. 1947, Bihar'da 5.000 ölü, 120.000 sığınmacı. Aynı yıl, Pencab, 10 milyon sığınmacı, 198.000 ölü. 1947, Delhi, 2.000 Müslüman, ölü. Ve 1948, Gandhi, bir suikast, ölü.

Yani, Halil Berktaş'ın PKK'ya ve Kürtlere verdiği tavsiyenin aksine, Hint halkı, Müslüman'ıyla, Hindu'suyla, pek de öyle Gandici bir şiddetsizlikle taçlandırılmış bir bağımsızlık mücadelesi vermemiş. Berktaş, aynı mülakatta Mandela örneğini de veriyor. Ama benim onu anlatmaya takatim yok. İsteyen araştırıp okuyabilir. Ben doğrusunu söyleyeyim de siz bildiğinize inanın diyor simitçinin totemi; Halil Berktaş'ın totemi cevap veriyor: Yine de ben haklıyım.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parasız ve totemsizleri anlamayan nesle aşına değiliz

Levent Yılmaz 30.05.2012

Parasız ve totemsizleri anlamayan nesle aşına değiliz (Arkada ABBA "Money Money Money" şarkısını söylüyor). Rousseau gibi söylersem, "özgür olmak istiyorum, ama olamıyorum". Niye olamıyorum? Ne engelliyor beni? Çok şey. En başta da, fizik ve biyolojik varlığımı devam ettirme isteğim. Bugün. Burada. Ya da yarın, orada. Bu dünya üzerindeki varlığımı devam ettirmem için ne yapmam lazım? Yemem, içmem, barınmam, hasta olmamam, öldürülmemem vs. Peki bunları nasıl yapacağım? Bugün, burada, bunları "para" ile yapacağım. Para, gayet basit, sembolik bir "aracı". Ben birilerine bir şey vermişim ki karşılığında "para" almışım. O "para" ile de, bana gereken şeyleri alacağım. Peki, ya hiçbir şey veremiyorsam? Verecek bir şeyim yoksa, kendimden başka? Ya beni almazlarsa?

Başka bir yerde, başka bir zamanda nasıl yapıyordum bunu? Nehirlerden ya da birikintilerden su içiyordum, bitki kökleri ile besleniyordum, avlanıyordum, diğer avcıların bıraktığı leşleri yiyordum, şeftali, kayısı topluyordum. Ya bitki köklerini tanıımıyordum isem, ya yediğim bitki kökü zehirli idiye? Ya avlanma bilgisine ve aletlerine ve elbette becerisine sahip değilmiş isem? Ya avlayacak bir şey yokmuşsa etrafta? Diğer avcılar bana yiyecek leş bırakmamışlarsa? Ya şeftali ağacı kurumuşsa, kayısı meyve vermeyi kesmişse? Ölürüm o zaman. Özgür olmamın bir anlamı kalır mı?

Bugün, burada: Param yok. Özgür olmak istiyorum. Dünya benim. İstedğim her şeyi çekip alıyorum oradan. McDonald's'tan hamburger çalışıyorum, köşedeki Tekel bayiinden bir küçük rakı araklıyorum, Hilton'a gizlice sızıyorum, havuzun pompa odasında yatıyorum, ya da bir benzinlikte, yağlama-yıkama odasında. Cami avlularındaki çeşmelerden su içiyorum. Çöpleri karıştırıyorum. Bir palto çıkıyor, gore-tex, bir de pantolon. Biraz da leziz piliç artıkları (Nişantaşı'nda, cafe'lerde, piliç yerine "tavuk lolitası" diyorlar artık). Üç beş soğumuş brokoli. Eczanelerden ilaç çalışıyorum. Sürekli kaçıyorum. Çünkü, ben istenmeyen biriyim. Kimse istemiyor beni. Neyimi istesinler ki? Ama özgürüm, yakalanmamak koşuluyla. Adam niye öldürmeyeyim? Niye tecavüz etmeyeyim? Ne beni engelliyor?

Bugün, burada. Param yok. Özgür olmak istiyorum. Dünya benim değil. Korkuyorum. Kendimden başka verecek hiçbir şeyim yok. Kadını, genç oğlanı. Fahişelik yapıyorum. Başkalarının istediklerini yapıyorum.

Kadınım, genç oğlanım, elim iş tutuyor, tuvalet temizliyorum. Kürdüm, mevsimlik işçilik yapıyorum. Şantiyelerde iş dileniyorum. Günde 16 saat çalışıyorum, karşılığında aldığım bir çorba parası, bir çift pabuç. İnşaat bitiyor, kovuluyorum. Hiçbir şey düşünmemek istiyorum. Ölsem daha iyi diyorum. Ama öte yandan dayak yemekten, aç kalmaktan, ölmekten ölesiye korkuyorum. Ne istenirse benden veriyorum. Özgürüm, değilim, kimin derdi ki? Benim bile değil. Kestiriyorum çükümü, silikon taktırıyorum memelerime, sonra, boğazımı kesiyorlar bir gece, E-5'in kenarına atıyorlar bedenimi.

Bugün, burada. Etiler'de doğuyorum. Singapur'lu dadılarla büyüyorum. Piyano çalmasını öğretiyorlar bana. Süper bir koleje gidiyorum. Etro'dan giyiniyorum. Havalıyım. Ehliyetimi alınca bana Maserati alıyorlar. Üniversitede İşletme okuyorum, ya da Tarih. İngilizce öğrenmek üzere yazları Cambridge'e gidiyorum. En yakın arkadaşım, Brunei Sultanı'nın oğlu. Esiyoruz. Bütün swinger kulüplerine gidiyoruz. Dom Perignon Rose içiyoruz. Millesime. Özgürüm. Her istediğimi yapıyorum. Özgürlüğün "her şeyi yapabilmek" olduğuna inanıyorum. Kadınlarla ve oğlanlarla seks beni tatmin etmiyor. Kendimi kırbaçlatmaktan hoşlanmaya başlıyorum. Boynuma tasmalar geçiriyorlar, birilerinin köpeği olmak istiyorum. Özgürüm diyorum, işte, özgürüm, birilerinin kölesi oldum. Özgürüm. Bir gün, başıma bir naylon torba geçiriliyor, çılgınca zevk alırken, ölüyorum. Ne verdim ben dünyaya? Etro'dan kıyafet satın aldığım için, Etro'nun fabrikasında çalışan bir başka bana biraz para mı kazandırdım? Kimin parasını kime kazandırdım?

Eskiden, ama burada. Şiir yazdım diye içeri atıyorlar beni. Evliyim. Komünistim. Şiir yazdığım için bunun dünyaya bir katkı olduğuna inanıyorum. İnsan insanı sömürmeyecek bir gün diyorum. Karım beni ziyarete geliyor. Mapusane müdürü Orhan Bey, seviyor beni. Pazar günü çarşı izni veriyor karım geldiğinde. Onunla otele gidiyoruz. Oda istiyorum. Resepsiyoncu çocuk müdüre soruyor, vereyim mi diye? Müdür ver diyor, odaya çıkıyoruz. Karım soyunuyor, ben soyunuyorum. Sevişiyoruz. Öylesine. Ertesi hafta aynı şey tekrarlanıyor. Resepsiyondaki oğlan bıyık altından gülüyor. Müdür sırtıyor. Bense kadına sarılmak istiyorum bir an evvel. Karım ertesi hafta gelmiyor. Bir daha hiç gelmiyor. On sekiz yıl hapis yatıyorum. Ne verdim ben dünyaya, şiiirden başka? Şiir, tüm bunları affettirebilir mi? Parayı nereden kazanmışım ben?

Burada, şimdi. Yola çıkıyoruz, katırları alıyoruz. Dağları aşıyoruz. Musa bi cıgara uzatıyor, sarmış, tütün Adıyaman'dan. İyi. İçime bir nefes çekiyorum. Aşıyoruz dağları. Çişim geliyor. Gidip işiyorum. Kazanacağım parayla kızkardeşime güzel bir düğün yapacağım. Cazbant bile getireceğim. Varıyoruz. Mazot bidonlarını alıyoruz. Amcamların zamanında Kent, Pall-Mall varmış, onları yüklerlermiş. Ben ne yüklediğimizi bile görmüyorum. Aklım fikrim düğünde. Dönüyoruz. Dönerken ölüyoruz. En son vücudumdan ayrılmış kolumu görüyorum. Elimi oynatmak istiyorum, olmuyor. Niye ölüyorum ben? Özgür müydüm?

Burada, şimdi. Midem bulanıyor. Dünyayı anlamıyorum. Varlığımın bir anlamı olup olmadığını bilmiyorum artık. Herkes haklı. Herkesin bir davası var. Moritanya'da genç bir kızın klitorisini kesiyor, sünnet ediyorlar. Kuzey Sudan'da on üç yaşında bir oğlan kalaşnikofuyla köy basıyor. Tel Aviv'de genç bir kadın, Ramallah'taki sevgilisiyle evlenmek istiyor, bacaklarını kırıyor babası. Şırnak'ta bir genç dağa çıkmak istemiyor, kafasının arkasından tek kurşunla infaz ediyorlar. Şırnak'ta dağa çıkmış bir genci ölü ele geçiriyorlar, kulağını kesiyorlar. Kim, ne veriyor dünyaya? Bunların "döviz" cinsinden karşılığı ne?

Burada, şimdi. Ben bu yazıyı yazıyorum. Burada, şimdi. Midem bulanıyor. Ben ne verdim bu dünyaya? Kaç "para" ediyorum, diyorum. Çaresizim. Yazmaktan başka bir şey gelmiyor elimden. Yazmaktan da nefret ediyorum. Hak ediyor muyum bu yaşadığım hayatı?

On dört aylık kızım Duman bağılıyor içeriden, süt istiyor. Ona süt almak için ne gerekiyorsa yaparız, diyorum, Zeynep'le, insanlıktan bile çıkarız, diyorum, sonra düşünüyorum: İnsanlık, içine girilen ve çıkılabilen bir şey galiba. Sınırlarını ise parasız ve totemsizleri anlamayan bir nesil belirliyor. Aşına değiliz, olmak da istemiyoruz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mutlu aşk? Niye olmasın bir gün?

Levent Yılmaz 06.06.2012

Roland Barthes'ın, Türkçeye **Bir Aşk Söyleminden Parçalar** diye çevrilen şahane bir kitabı vardır. Aslında "bir aşk söylemi" mi, yoksa "âşık bir söylem" mi, tartışılabilir. İkincisi bana daha yakın, daha sevimli geliyor. Aşağıdaki "parçalar"ı, bu kitaba imrenmiş, ona özenmiş bir köşecinin üslup denemeleri diye görebilirsiniz, görün.

- Alman sosyologu **Niklas Luhmann**'ın **Tutku Olarak Aşk** adında bir kitabı var. Parsons'un sistemler kuramını daha ileriye taşıyan bir sosyolog Luhmann. Aşkın tarihini, yani böyle ilk çağlardan son çağlara gibi bir şekilde değil, sadece 17. yüzyılda, özellikle de 17.-18. yüzyıl Fransa ve İngiltere'sinden yola çıkarak anlatıyor ve aşk denen iletişim kodunun romanlarda, şiirlerde, mektuplarda nasıl farklı bir hâle dönüştüğünü gösteriyor. Ayrıca birbirleriyle ayrı olan evlilik ve aşk kavramlarının 19. yüzyıl başında nasıl artık vazgeçilmez bir biçimde biraraya geldiklerini görüyoruz. Luhmann, bunu aşkın tarihini yazmak için değil, geleneksel bir toplumdan modern bir topluma nasıl geçildi, yani Avrupa'da modernlik nasıl yerleşti sorusuna cevap aramak için dert etmiş.
- Pekiyi. Daha gerilere gidemez miyiz? Çeşitli antropolojik çalışmaların konu edindiği eski Yunan, Mezopotamya ve Mısır'a baksak; dünya üzerindeki farklı toplumsal yapılara nasıl duygular ve pratikler denk düşmüş?
- Rönesans'ta aşk, mesela. Edebiyatın tanıklığı dışında, insanların aşkı nasıl yaşadığına dair bir kayıt yok elimizde. Aşk onlar için neydi bilmiyoruz. Hakikaten âşık oluyorlar mıydı, âşık oldukları için mi evleniyorlardı, yoksa evlilik aileler arasında bir ittifak mıydı ki büyük bir ihtimalle öyleydi , bunu bilmiyoruz. Ama bildiğimiz o üst sınıftan ailelerin içindeki birtakım insanların imkânsız olduğunu söyledikleri aşkları. Nasıl bir imkânsızlık bu? Daha fakir olan biri, kalabalıklardan bir ailenin oğlu, daha üst sınıftan bir ailenin kızına âşık oluyor. Bu üst konumda ya da ulaşılmaz konumda bekâr bir kız diyelim. İmkânsız aşk işte. Bunların evlenmeleri mümkün değil. Uzaktan birbirlerini görüyorlar. Biraraya gelmeleri mümkün değil. Aşk bu anlamda esasında bir yükselme arzusu diyelim, ya da ulaşılamaz olana duyulan hasret.
- **Petrarca**'nın âşık olduğu **Laure** evli bir kadın. Zaten ulaşılmaz; ulaşılabilir olsa, zina olur. Günah. Ayrıca Petrarca da Laure ile pek konuşmuş falan değil. Bir pazar ayini sonrasında, Avignon'da, kilisenin çıkışında kocasıyla birlikteyken uzaktan görüyor onu. Bir günah içine düşüyor, ona âşık oluyor. Çünkü evli bir kadına âşık oluyor, dolayısıyla felaket bir durum. Laure soylu bir kadın, ama Petrarca soylu değil. Şunu da eklemeyim: Laure'un soyadı, **"de Sade"**. Veba salgınında ölüyor.
- Aşk ile zenginlik, sınıfsallık, ulaşamama, günah arasındaki doğrudan ilişki... Bu, sınıflı yani yöneten ve yönetilen ikilisinin olduğu toplumlarda, yani hiyerarşik olarak örgütlenmiş bir toplum tipinde hep böyle mi olmuş? Yani toplumsal sınıfların oluştuğu diyelim MÖ 3000'li yıllarda, yani Mezopotamya'da, Mısır'da, hele de o katmanların üstlerine doğru gittiğimizde, ya da altlarında bile, altlarda biraz daha serbest galiba, ama buna

dair bir belgemiz yok , aşk sürekli daha yukarılarda, en yukarılarda. Orada işte diyor ki âşık olduğu kadın için ya da adam için, "benim sevgilim aslan gibi", "kaplan gibi", işte çok güçlü, diğerleri arasında parlıyor, herkesten farklı, herkesken üstün, yıldız gibi. Yani diğerleri gibi değil, farklı onlardan. İşte o fark kadının ya da adamın ulaşılmazlığını, yani sınıfsal açıdan ulaşılmazlığını gösteren bir takım simgeler değil mi?

• **Romeo ve Jüliet**, bunlar eşit derecede zengin ailedenler, ama düşman aileler, düşmanlar çünkü eşitler. Eşit derecede zengin ve aynı sınıftanlar. İmkânlı ama imkânsız, çünkü düşmanlar. **Leyla** ile **Mecnun** ise çok daha ilginç bir hikâye. Mecnun bir prens. Leyla ile aynı sınıfa gidiyorlar. İlkokul arkadaşı bunlar. Daha ilginç bir yerdeyiz anlaşılan... Romeo ve Jüliet hiç karşılaşmamışlardı o ilk karşılaşmaya kadar. Hatta Romeo ile Juliet karşılaştıkları esnada aslında Romeo başka birine âşık, delicesine. Onun aşkından öyle mecnun gibi ormanlarda dolaşıyor. Jüliet'i görünce onu unutuyor, Jüliet'e âşık oluyor. Leyla ile Mecnun'unda tam tersi bir durum var. Ergenlik çağılarına yaklaştıklarında daha aşk yok ortada. Etraf laf ediyor. Yani bunlar da artık işte çok birlikte geziyorlar, büyüdüler, bunları ayırmak lazım. Yani birbirlerini seviyorlar güya. Ama arkadaş gibi başta. Leyla'nın ailesi, Leyla'nın Mecnun'u görmesini yasaklıyor. Bir daha diyor onunla görüşmeyeceksin diyor, etraf laf ediyor. İşte o zaman bu masum ilişkinin aslında aşka dönüşmüş olduğunu anlıyoruz, çünkü yasaklanıyor. "Etraf laf ediyor onunla görüşmeyeceksin."

• Aşkın kendisine has bir biyolojisi yok. Aşk durumunda birtakım kimyasal salgılar devreye giriyor, evet. İşte beynin birtakım yerleri salgılar üretiyor. Ama bu salgılar sadece aşk durumuna has salgılar değil. Mesela çok spor yaptığında da öyle oluyor. Mesela av peşinde koştuğunda da, av gördüğünde de aynı şeyler oluyor, olabiliyor. Aşk: Bir tür av mı?

• Artık Batı'da çok genelleşmiş bir orta sınıf var; yani, gelir açısından da, eğitim açısından da, yani dengi dengine insanların artık çok olduğu bir dünya var. Ve tabii insanların birbirleriyle kesişme noktalarının artık çok ama çok fazla olduğu bir dünyadayız. Ya da dünyadaydık diyelim, çünkü giderek tekrar daralıyor bu imkân durumu, özellikle de sanal âlem falan yüzünden. Bu durumun analizi için yeterli verim yok, o yüzden olur-olmaz spekülasyon yapmayayım... Ama mutlu aşk? Bir gün niye olmasın?

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayvan Partisi'ne, Bilge Karasu'ya ve Fatih Özgüven'e teşekkür totemi

Levent Yılmaz 13.06.2012

 Hayvan Partisi'ne, Bilge Karasu'ya ve Fatih Özgüven'e teşekkür totemi Geçtiğimiz günlerde **Hayvan Partisi**, Hayırsız Ada'da İttihat ve Terakki'nin "şehremini" Suphi Bey'in katlettiği seksen bin köpek için bir anma düzenledi ve öldürülen köpeklerin anısına bir anıt dikerek onlardan, hepimiz adına özür diledi. 1910 yılında yaşanan bu korkunç olayı bir Fransız gazeteci şöyle anlatıyordu: "Yalçın kayanın üstünde köpekler karınca gibi kayıyor. Bir kısmı kıyıya yayılmış, güneşin yakıcı sıcağından kurtulmak için ve biraz serinlemek için kendilerini suya atmışlar. Diğer bir kısmı tepelere tırmanmış adeta tiyatrolardaki panoramaları andıran acıklı bir tablo vücuda getirmiş. Yaklaştıkça durum ve görünüşler daha belirginleşiyor. Dürbüne ihtiyaç duymaksızın

gözlerimizle her şeyi, bu zavallı hayvanın çaresiz çırpınışlarını elemle görüyor ve izliyorduk. Köpeklerin en büyük kısmı sahili takip eden kayalık üzerinde toplanmıştı. Pek çokları güneş hararetinden kavrulmuş, serinlemek için var güçleriyle suda yüzüyorlar, son takatlerine kadar suda kalmak istiyorlar. Ötede beride görülen cesetlerin etrafında dolaşarak, çabalayarak bir parça et koparmaya çalışıyorlar... Karadaki diğer kısmı ufak bir gölge bulabilmek için taş kovuklarına sığınmak üzere delik, deşik arıyorlar... Diğer bir kısmı ise adeta delirmiş gibi oraya buraya koşuyorlar, sürekli kendi etraflarında dönüyorlar... Seslerini şimdi tam olarak duyuyorduk. İşittiğimiz bu feryatlar köpek havlaması değil adeta insan feryadı idi. Kaptan geminin düdüğünü çaldırdı. Zavallı hayvanlar bir yardım sesi duymuş gibi heyecanlandılar. Bu sese hayvanların nasıl yalvarırcasına cevap verdiklerini size anlatamam. Bilmem gözönüne getirebiliyor musunuz? Feryat ve inilti saçan bir yalçın kaya. Bir yanardağ ki ateş yerine feryat, duman yerine cesetler saçıyor. Bu kızgın zemin üzerinde su, yiyecek için ağızları açık köpekler... Etrafında martıların uçuştığı cesetler kısım kısım denizde lekeler oluşturuyor. Vapur hareket etti. Zavallı köpekler yine bizleri son bir ümit ile takibe çalışarak çırpınıyorlar. Hiçbir şeyden habersiz geminin dalgaları onları büsbütün batırıyor, boğuyor, öldürüyordu. Ne karada ne denizde ölümden başka onlara el uzatan yoktu. Uzaktan bir römorkör'ün adaya doğru geldiğini gördük. Arkasında iki mavna köpek dolu kafeslerle aynı adaya gidiyor. Hayırsız Ada'nın aç sakinlerine İstanbul'dan taze köpek getiriyorlardı. Biz uzaklaştık."

Yıllar önce **Bilge Karasu**, "**Cinayetin Azı Çoğu**" başlıklı Bursa'da hayvanların fırınlarda yakılarak katli üzerine insanın içinin kaldırmayacağı, anlayamadan anlatmaya çalışan bir metin yazmıştı; anlatmak ama anlamayarak anlatmak ne zor ve ne kadar korkunç... Bugünlerde tam da bunları düşünür, evde, **Lazarus Recai**'nin şişik ve bir türlü iyileşmeyen burnuna bakıp hayıflanırken, yine bu konularla ilgili müthiş bir yazı çıktı geldi, okuttu kendini. Bugünün totemi, yerini Hayırsız Ada'da katledilen köpeklere, Hayvan Partisi'ne, Bilge Bey'e ve **Fatih Özgüven**'in kaleminden çıkan şu iç burkan yazıya bıraksın:

"İnsan olmaktan dolayı hiçbir zaman özel bir gurur duymadım, gezegeni dolduran yaşam formları arasındaki yerimden samimi olarak şüpheliyim, yakınımıdaki hayvanları ise daima art niyetsiz, dahası iyi niyetli, 'iyi' buldum. 'Hayvan' kelimesini bir küfür olarak, tam da içerdiği çelişki yüzünden, ağızıma getiremeyeli yıllar oluyor. Bakışlarındaki derin idrak, hatta o 'la havle' iması, ara sıra pembe damaklarını göstere göstere esnemelerindeki o engin hoşgörü (belki de 'yüksek' horgörü) dolayısıyla gerçek entelektüellerin kediler olduğunu düşünürüm. En partal, en kirli, en düşkün olanlarının bile şehre hâkimiyetlerine bayılırım, onların yanında kendimi biraz salak bulurum.

Dost, iyi niyetli, insanların bütün saçmalıkları için şuraya buraya koşturamaz, heyecanlı oğlan çocukları gibi olan dili dışarıda köpeklerin hesapsızlıkları, dahası temkinsizlikleri ise başka âlemdir. Ağızlarında pet şişe, tahta parçası, gazete, terlik ne olursa olsun oyuna katılmaya, insan denen bir an sonra ne yapacağı belli olmaz varlığın hem aptal senaryolarına hem de daima hain bir taraf içeren oyun güdüsüne eşlik etmeye bunca hazır olmaları içimi burkar.

Hayvanların nasıl 'küsün öldüklerini' anlatır bir yerde Tanpınar. Gerçekten öyledir, bir başka yazarın dediği gibi 'küçük, üçgen ağızlarını öyle avuntusuz havaya kaldırırverirler'. Belki de o zaman anlıyorlardır yaşamlarının amacını. İyi ölenler bir insanoğluna daha iyi bir canlı olmanın ipuçlarını verdikleri için, kötü ölenler kötü bir canlının kötülüğünü ona gösterdikleri için.

Çünkü, evrenin meçhul planı içinde ne işe yarıyor bilmem ama, insanoğlu bunu görür. Hatta kötülüğü, yaptığı kötülük başka bir canlının gözlerine yansın ve oradan kendisine 'geri baksın' diye yapıyordur, kimbilir. İnsanoğlu kötülüğünü bilen, onun üzerine düşünen tek varlık olsa gerek. Nabokov 'Lolita'sının ilk sayfalarında kahramanını çocukluk aşkının hayal kırıklığı noktasında sabitlerken, küçük âşıkların ikisinin de 'henüz yavru hayvanların küçük ve incinebilir oluşlarının onlarda derin bir acı uyandırabildiği yaşta' olduklarını söyler. Doğru,

öyle bir yaş vardır. O yaşı ne zaman ve neden geçtiğini bilmiyorum. Çok da ilgilenmiyorum. Ben de insan kötülüğünün bende derin bir ilgi, merak hatta büyülenme uyandırdığı yaşı çoktan geçtim.

Hayvanları hırpalamaya, uyutmaya, öldürmeye, insanlarla hiç karşılık beklemeden art niyetsizce kurdukları, kurmaya hazır oldukları dostluğu sorgulamaya kalkışan, zaten ölürken bile, kendi yaşam amacını hayvanlar kadar olsun anlayabileceği şüpheli olan insanoğlunun gözünün önünden geçecek malum film şeridinin kendisine bakan 'hayvan gözleri- hayvan gözleri- hayvan gözleri' olacağından çok eminim. Bu dünyada ve başka dünyalarda, ebediyen."

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kardeşlik totemini artık görmek istiyoruz

Levent Yılmaz 20.06.2012

 Kardeşlik totemini artık görmek istiyoruz Yerlilik, yani "otoktoni" meselesi Atina'nın büyük derdi olmuştu. **Platon, Devlet**'te ve **Meneksenos**'ta bu yerlilik meselesini çok tuhaf bir biçimde ele alır. Ona göre Atina, "yerin altında", ki bu Yunanca "khtonos"dur, tüm kurumlarıyla, bugün nasılsa öyle, hazırlanmış ve bir anda yeryüzüne çıkıvermiştir. Toprak Ana'nın bağrından böyle, kendi kendine, yani "autos", çıkıvermiştir. Bugün gördüğümüz Atina'nın tüm kurumları, vatandaşları, özgürlüğü, erdemleri ve ne varsa, yeraltında kendi kendine oluvermiş ve toprağın bağrından çıkıvermiştir yer üstüne. Bu yüzden de, Atinalılar arasında kan bağı bir kardeşlik yoktur ama kan bağısız bir kardeşlik vardır. Bunu da sağlayan, aynı toprağın bağrından çıkmış olmalarıdır. Bu yüzden de Atina vatandaşları birbirlerinin kardeşleridir ("adelphoi").

Bu efsane, aslında toplumsal barışı kurmak için icat edilmiş bir hikâyedir. Aslında, efsane, yani "mythos" da tam anlamıyla, "hikâye"dir. İnanılması iyi olacak bir hikâye. Doğruluk payı çok da önemli değildir, önemli olan, kişilerin hikâyeye inanmalarıdır. Hikâyeye inanmak onları birleştirir. Gerçek, ikincil önemdedir burada. Hatta belki de yoktur.

Gerçeğin önemsiz olduğu bir diğer hikâye, Hristiyanlığın temel dogmasıdır. Bir Hristiyan'ı diğer Hristiyan'la kardeş yapan şey, İsa'nın mezarından dirildiğine inanmaktır. Hikâyeyi biliyoruz. İsa, INRI (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum) denip alay edilerek iki hırsızla birlikte, adi bir suçlu gibi Golgotha tepesinde çarmıha gerilir: Bir Romalı asker insafa gelir ve mızrağıyla böğrünü deler ki çok acı çekmesin İsa. Sonra, çarmıhtan alınır ve bir mezara (bir sarkofaj olabilir mi bu?) gömülür. Romalı askerler mezarının başında, büyük ihtimalle cansız beden yandaşları tarafından çalınmasın diye nöbet beklerler. Tam bu sırada, etrafta kimse yokken ve askerler de uykuya dalmışlarken, İsa, dirilir. Ölüler arasından kıyam eder. Ve bunu kimse görmez. Hiç kimse. İşte iyi bir Hristiyan olabilmenin en baş şartı ve hiç kimsenin görmemiş olduğu "diriliş"e inanmaktır. Bu görülmemiş olana inanma, bu hikâyeyi paylaşma, Hristiyanları birbirlerine bağlar, onları kardeş kılar.

İtalya'nın Arezzo kentinin yakınlarındaki Borgo San Sepolcro kasabasının bugün müze olan bir halk sarayı, sarayın da herkesin bir zamanlar toplantılara katıldığı bir salonu, bu salonda da **Piero della Francesca**'nın elinden çıkma şahane bir "**İsa'nın Dirilişi**" freskосу vardır. Aldous Huxley'ye göre "dünyanın en güzel resmi"dir bu. Perspektifin ve geometrinin bu büyük ustasının çizdiği bu resim, bence Batı'nın inanç meselesinin dünyevileşmesinin, artık inanılacak şeyin görülür olması gerekliliğinin en etkileyici örneğidir. Evet, bu sahnede,

İsa, görkemli bir biçimde mezarından gülkurusu kefeni ve "kurtarıcı" sancağıyla, dirilir. Sarkofajın altında dört Romalı asker uyumaktadırlar. Piero tam da bu kimsenin görmediği, ama inandığı sahneyi resmeder. Ve ne yapar? Bunu halk sarayının toplantı salonuna dev bir fresko şeklinde resmederek bize bu olayı "gösterir". Biz, sonraki yüzyıllarda yaşayanlar, artık "gözümüzle" İsa'nın dirildiğini görmekteyizdir. Kimsenin görmediği bir sahneyi, biz artık görürüz. Ve artık kardeşlik, görülen, bilinen bir sahne üzerinden ister. Görmediği bir hikâyeye inanmayacak olan 15. yüzyıl insanlarına, artık, gördükleri bir sahne sunulur. İnanç böylece görme temelli bir bilimselliğe çekilir.

Recep Tayyip Erdoğan, uzunca bir süredir "kardeşlik hukuku" diye bir kavramı dolaşıma soktu, kullanıyor. Kürtlerin bir hikâyeye inanmalarını istiyor. Kürtler ise hikâyede anıştırılan ne varsa artık görmek istiyorlar. Görmeden inanmak istemiyorlar. Bu dönemin gerçeği de bu. Galiba. Kardeşlik totemini artık görmek istiyoruz.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Artık totemleri gömdük mü

Levent Yılmaz 27.06.2012

 Artık totemleri gömdük mü Her toplumun zamanı alımlama ve yaşama biçimi bir diğerinden farklı. Toplumların zamana (ve dolayısıyla tarihe) ilişkin kurdukları bu türden yapıları, iki yıl önce kaybettiğimiz büyük antropolog **Claude Lévi-Strauss**'un soğuk toplumlar ile sıcak toplumlar arasında yaptığı ayrımla anlamaya çalışmışım bir zamanlar, **Modern Zamanın Doğuşu**'nda (Metis, 2010): Lévi-Strauss bu ayrımı, 1950'lerde, artık çok eskimiş olan "tarihsiz toplumlar" ile "tarihsel toplumlar" ayrımının yerine koyuyordu. "Soğuk" toplumların amacı zamanın geçişinin kendi dünyalarındaki tasavvurlar ve pratikler düzeni üzerinde etkili olmamasını sağlamaktı. Böylelikle mevsimlerin yıllık döngüsü, doğum, yaşamın evreleri, ölüm, malların ya da hizmetlerin değiş-tokuşu, zaman içinde toplumsal yapının bozulmasına izin vermeden, sürekli olarak tekrarlanıyordu. Lévi-Strauss diyordu ki, "gelişimlerinde 'ilk' olarak gördükleri durumları olabildiğince sürekli" kılmak isteyen toplumlar "soğuk" toplumlardır. Bunlar "kopukluğu olmayan", geçmişe, şimdiye ve geleceğe yayılmış bir zaman içinde yaşarlar; onlar için geçmiş ile şimdi arasında köklü bir ayrım yoktur, sadece kurucu bir geçmişin tekrarlanışı sözkonusudur. Hangi türden olursa olsun "değişiklik" bu çerçeve içinde özümсенir ve benimсенir, ama değişiklik kendi içinde bir değer, mümkün değil, olamaz. Buna karşılık "sıcak" toplumlar ister istemez tarihsel değişikliği kabul eder ve "bunun hakkında sahip oldukları bilinç sayesinde bunların sonuçlarını (kendileri ve diğer toplumlar için) muazzam boyutlarda arttırırlar".

Lévi-Strauss "soğuk" toplum için Arandalar örneğini veriyordu. **T.G.H. Strehlow**'un tanıklığına göre Arandalar "totemci atalarının hep yaptıklarını düşündükleri adetleri tekrarlamaktadırlar": Yerliler geleneğe o denli saygı duyarlar ki uzak atalarının kullandıkları silahları kullanmayı sürdürürler ve bunları geliştirmeyi akıllarına bile getirmezler. Lévi-Strauss burada "yaban düşünce"nin temel bir özelliğini görür: Bu düşünüş biçimi, zamandışı olduğundan, "dünyayı hem eşzamanlı hem de artzamanlı bir bütünlük olarak kavramak ister" ve dünyaya ilişkin bilgisi bir berber dükkânında öne ve arkaya yerleştirilmiş aynaların görüntüleri sonsuzca çoğalttığı bir durum gibidir. Geçmiş aynasında gelecek, gelecek aynasında da geçmiş yansır. Şimdi geçmişten kesinlikle ayrılmamıştır, çünkü geçmiş onu düzenler, üstüne üstlük gelecek de önceden bilinmektedir, çünkü gelecek, tekrarın bir parçasıdır. Her kuralın, her alışkanlığın ve her tekniğin tekrara dayalı niteliği bir tek örnekle kanıtlanır: Bu bize atalarımızdan miras kalmıştır. Efsanevi geçmiş durumunda ise, Lévi-Strauss'a göre bir çelişki vardır: Efsane şimdiki zamana hem bitişik hem de ondan ayrıdır. Ayrıdır, çünkü atalar şimdiki insanlardan farklı

bir doğaya sahiptirler: Onlar yaratıcıdır, oysa şimdiki insanlar sadece taklitçidir. Ama bitişiktir de şimdiki zamana, çünkü ataların ortaya çıkışından beri "dönem dönem tekrarlanarak özgül nitelikleri silinen olaylar dışında sanki hiçbir şey olmamıştır". Merasim, efsanevi geçmiş ile şimdiki zamanı biraraya getirir ve birbirine bağlar, çünkü, **Jean-Pierre Vernant**'ın Yunan dini hakkında belirttiği gibi, dinin "bizzat mevcudiyetinden başka hiçbir meşrulaştırmaya gereksinimi yoktur".

Lévi-Strauss'un büyük yanlış anlamalara neden olmuş bu ayrımı, toplumların sınıflandırırken onları zıt kutuplarda görme isteği değildir. Elbette geçmiş ya da değişimi olmayan toplum yoktur. Buna karşın, bir toplumun değişim ya da devamlılık konusundaki ısrarına bakarak bazı toplumları diğerlerinden ayırmayı sağlayan, tarihsel zaman karşısındaki kimi toplumların geliştirdiği tavırların başka başka oluşu vardır.

Peki, acaba Claude Lévi-Strauss'un söylediklerinden yola çıkarak, belirli bir toplumda, yani Avrupa'da, tarihin belli bir döneminde, yani Rönesans sonrasında, zaman karşısında bu iki tavrın birlikte varolmuş olduğu hatta çatıştığı söylenemez mi?

1952'de Lévi-Strauss'un makalesinden üç yıl sonra ("Tarih ve etnoloji") **Claude Lefort** tarihsellik kavramını şöyle tanımladı: "İnsanların geçmiş ve gelecekle kurdukları genel ilişki." Tarihselliğin önemi Lévi-Strauss'un eserlerinin bize bıraktığı büyük mirastır. Bu kitaplar bize kendi tarihsellik rejimimizi, yani bizim zaman ile kurduğumuz ilişkiyi sorgulamayı öğretir. Bu "tarihsellik rejimi" kavramını geliştiren **François Hartog**'a göre tarihyazımı geçmişle kurulan ilişkinin bir türüdür ve eğer XVIII. yüzyılda Antikçağ bir tarih konusu, nesnesi hâline gelmeye başladıysa, bunu, geçmişle kurulan yeni bir ilişkinin meyvesi olarak görmek gerekir. İyi de, hayatımızın tüm alanlarını, ister maddi, isterse manevi, on sekizinci yüzyıldan beri tahakküm altına alan bu yenilik ne mene bir şeydir? Gerçek bir yenilik mümkün müdür? Modern, eskiye karşı olmakla mı olunur? Modern, babamızın, annemizin yaptığını yapmamak mıdır? Şimdilerde Modern'in tarihini yazmaya koyulduk. Modern, bizim için, bir nevi Antikçağ hâline geldi. Bu durum acaba, Lévi-Strauss'un kendisiyle yaptığımız bir söyleşide (*Cogito* dergisi, 26. sayı) dediği gibi bizim liberal-demokrat toplumlarımızın soğumaya başlamasına mı işaret eder? Artık Eskiler ile Yeniler arasında hiç Kavga olmayacak anlamına mı gelecek bu? Totemleri gömdük mü?

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilimleri yöneten 'görme' arzusu üzerine

Levent Yılmaz 04.07.2012

 Bilimleri yöneten 'görme' arzusu üzerine 11 Kasım 1572 akşamı, yıllar sonra **Shakespeare**'in, içinde çürümüş bir şeyler bulacağı Danimarka Krallığı'nda, Herrivad'da, yirmi altı yaşındaki **Tycho Brahe** bazı simya deneylerini yeni tamamlamıştı ki gökte, **Cassiope** takımyıldızında, bilinmeyen bir yıldızın parladığını gördü. Geceler boyunca bir sonuca varıncaya kadar bu yıldız gözlemledi. Vardığı sonuç Batı astronomisinde bir dönüm noktası oldu: Yıldız, arkasındaki kümelerle nazaran kımıltısızdı, yani paralaksı yoktu. Başka deyişle: Bu çok ama çok yüksekteki bir yıldızdı; **Satürn**'ün ötesinde, hatta büyük ihtimalle, çağın anlayışına göre "sabitler" denen yıldız küresindeydi. Birkaç haftalık gözlemin sonunda **Tycho** yıldızın renginin ve büyüklüğünün değiştiğini fark etti: Bu ancak sabit yıldızlar kümesinde bir yıldız olabilirdi. İyi de sabit yıldızlar değişmez, kıpırtısız, sabit değil miydiler? Tycho bu yıldızla "**nova**" adını verdi (oysa Çinliler nova'ları önceden biliyorlar ve

bunlara “**Ke-sing**” diyorlardı: Sözcük yabancı, tuhaf görünümlü demektir). Tycho 1573’te Kopenhag’da **De nova et nullius aevi memoria prius uisa** Stella’sını yayımladı. Parlak yıldız 1574 yılının başında kaybolacaktı.

Nova’nın belirişi öncelikle bir sınıflandırma sorununa yol açtı. Bu yenilik, şeylerin bildik düzenini dağıtıyordu. Öncesi yoktu, tuhaftı, tekti; eskilerin yazdıklarında yer almıyordu ve benzeri yoktu. Bir mantığı yok ediyor, geçmişten ve astronominin bilinen sınıflandırmalarından kopuyor, eski kozmolojinin entelektüel araçlarını kullanılmaz hale getiriyordu: Tycho olayı ancak anlatabiliyor ve tanımlayabiliyordu; olayın nedenini açıklayamıyor, çünkü bilmiyordu.

Bu nedenle de, Tycho, olayı, açıklanamazı “açıklayan” diğer sistemlere göre yorumlamak zorunda kaldı. Simyaya ve astrolojiye başvurdu: Bu yıldız ancak tanrısal bir işaret olabileceğine göre bunun anlamını simya kategorilerine göre çözmek ve bunu astrolojik modele göre geleceği haber veren bir mucize olarak görmek gerekiyordu. Nova’nın yeniliği varolan bilimsel çerçeveyi kırmış ve bir sorun olarak ortaya çıkmıştı.

Tycho Brahé, 13 Kasım 1577’de ve 1585’te beliren kuyruklu yıldızlarla ilgili gözlemler de yaptı. Ve bu gözlemler varsayımlarını kanıtladı. 1577 kuyruklu yıldızı, ay ile dünya arasındaki bölgelerde gelişemeyecek kadar küçük bir paralaksa sahipti. Brahé’nin ulaştığı sonuç çok önemliydi: Kuyruklu yıldızlar Aristoteles ve izleyenlerinin yüzyıllardır inandırdıkları gibi ay ile dünya arasında değil evrenin “eterli” yerlerinde dolaşıyordu. Kuyruklu yıldızla **Ay** ile **Dünya** arasındaysa gezegenler geleneksel astronominin belirlediği kristal küreler içinde sabitlenmiş olamazdı. Eskiye ait kozmos tasavvurunda yer alan “küreler gerçeği”, diyordu Brahé **Kepler**’e yazdığı bir mektupta, “göklerin dışında” olmalıydı. Böylelikle gök sağlam, sert ve geçirgen olmayan bir kütle olmak bir yana “akışkan ve serbest, her yöne açık” olmalıydı. Geleneksel kozmolojinin temel dogmalarından biri olan göklerin bozulmazlığı ve sabitliği yerle bir oluyordu.

Yıllar sonra, bu sefer **Galileo**, **Kepler**’e bir mektup yazar. 1597 tarihli bu mektupta, birkaç yıldır **Copernicus**’un doktrinini kabul ettiğini söylemektedir. Oysa bu kabulün sonuçları kendisi için gayet vahim olacaktır. Yakınlaştıran gözlüğünü (yani teleskopu) Hollanda’dan getirttiği camlarla yapan Galileo, önce Ay’ı, 1609 yılından sonra da yıldızları gözlemler.

Bu olaylar ile “yenilik” arasındaki tam olarak nasıl bir ilişki vardır? Öncelikle Ay’ın yüzeyi Yeryüzü’ne benzemektedir, bu bakımdan ayın doğası Yeryüzüne benzer bir doğadır ve Ay hareket ettiği için, Yeryüzü’nün hareket ettiği düşüncesi artık bir saçmalık değildir. Sonra, Güneş’in yüzeyinde lekeler vardır, bu ise ayaltı (sublunare) dünyanın hareketsizliğini, değişmezliğini, bozulmazlığını ileri süren Aristotelesçi görüşe bir meydan okuma anlamına gelmektedir. 1610 yılında **Siderius Nuncius**’unun yayımlanmasından hemen sonra **Galileo** gelecekteki tasarımlarını Floransa Dükalığı sekreterliğine sunmuş ve bu girişiminin yeniliğini vurgulamıştır. Galileo fikirlerini kabul ettirmek amacıyla açtığı kampanyayı bütün hızıyla sürdürdü, bu arada tehlikeli bir yola da başvurdu: İnanca bağlı hakikat ile doğanın incelenmesinden çıkarılacak hakikati birbirinden ayırarak, aynı zamanda Kutsal Kitap’ın yeni bilimi onayladığını söylemeye başladı. O zamanlar Güneş merkezli görüş reddediliyordu ama daha “sapkın” olarak görülüp yasaklamamıştı: 5 Mart 1616’da Kilise Index Kurulu **Copernicus**’un kitaplarını yasakladı ve **De revolutionibus**’un iznini askıya aldı. 1632’de **Galileo Dialogo dei Massimi Sistemi**’yi yayımladı; bu kitapta Eskilerin dünyası ile Modernlerin dünyası arasındaki zıtlığı, Modernlerin lehine olmak üzere fazlasıyla vurguladı. Hikâyenin devamını biliyoruz: Kitap Floransa engizisyoncusu tarafından yasaklanacak ve Galileo görüşünü inkâr etmek zorunda kalacaktı.

Oysa, Galileo’nun gözlemlerinde yeni hiçbir şey yoktu: Ay’ın yüzeyinin Yeryüzü’nün yüzeyi gibi olması, Güneş’te lekelerin olması, **Jüpiter**’in çevresinde gezegenlerin olması (bunlara o zaman Toscana’da hüküm süren ailenin onuruna **Medicea Sidera** adını verir), bütün bu keşifler zaten mevcut olan şeylerin öyle olduklarının ortaya koyulmasıydı. Ay’ın yüzeyi hep öyleydi, Güneş’teki lekeler homo erectus zamanında da vardı, Jüpiter’in uyduları

ezelden beri onun çevresinde dönüp duruyorlardı. Ama bütün bunlar 1609'dan itibaren teleskop sayesinde izlenebilir hâle geldikten sonra yaşanan büyük değişiklik, bundan böyle yeni bir şey keşfetme isteğinin "sürekli bir istek" hâline gelecek olmasıydı; işte bilimsel girişimi, artık bu istek, bu "görme ve bulma" arzusu yönlendirecekti. Hâlâ da o yönlendiriyor.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cevat Çapan. Şair. Aklımdan Çıkamaz.

Levent Yılmaz 11.07.2012

Hatırlıyorum, Adam Yayınları seksenli yılların başında çok hayırlı bir iş yapıp bir sürü güzel şiir kitabı çıkarmaya başlamıştı. Yayınevinin başında Memet Fuat vardı ve anlaşılan Nazar Büyüm, o aralar hakikaten yayıncı olmaya karar vermişti. Çok güzel işler yaptılar, çok: Oktay Rifat'ın bütün eserlerini tek tek pastel renkli kapaklarla yayınlamaktan, Yourcenar'ın kitaplarını, mesela Doğu Hikayeleri 'ni Hür Yümer çevirisiyle basmaya dek, bir dönemin gençlerinin fikriyat dünyasını lezzetle, özenle, keyifle doldurdular.

Bu çeviriler hakikaten çok iyiydi. Belki de dünyada duyup duyabileceğimiz en güzel şiir kitabı ismini burada duyduk: Bademlerden Say Beni. Celan kimdi, Sachs kim, bilmezdik o zamanlar, ama bademlerden sayardık kendimizi. Güneye doğru yol almaya başladığımız gençlik yıllarının bedir aylı gecelerinin sabahlarında kendini Datça'da, ya da Kaş'ta bulan ruhlar, yalnızlık nedir bilmez, çiçek açmış badem ağaçlarında kendilerini bulurlardı. Çantalarında, katillerinin dilini kullanmak zorunda kalmış olduğu için Almanca'yı içinden infilak ettirmek isteyen Celan'ın kitabıyla. Bir taraftan da, çocukluklarının kötü baskılı, kötü ciltli, kötü kağıtlı resim kitaplarında bir kere görüldüğünde bile unutulmayacağı bilinen Van Gogh'un badem ağacı, Manet'nin badem ağacı... Güzellik yani, o kısır dünya içinde bile vardı güzellik; hatta daha çok vardı, çünkü, ufak bir ipucunun peşine düşüp hayal kurardık, güzelliğe ulaşabilmek için. Etraf kısır, etraf çöl, etraf ıssız: Önemli değildi. Ağır öğle sonralarında, sıcak basmış bir odada, yastıklara gömülmüş, yarı uyuklar, yarı hayal kurar, kendinizi bir anda Güney denizlerinde bir yelkenlide falan görebilir ve mutlu olabilirdiniz: O anlar sonsuza kadar sürecek gibi gelirdi. Ya da bir başka kitapla geçirirdiniz bütün bir yazı: Çılgın Nar Ağacı 'yla. Elitis'in billursu dünyasında bir yandan çakıllar bir yandan hayıtlar ve kokular, ılgın ağaçları ve keçiler, narlar olgunlaşırdı işte, yaz bitince.

Tüm bu gençlik dünyası, dediğim gibi, bir taraftan da çöldü: O çölü, Memet Fuat gibi yayıncılar yeşertirdi. Bir de çevirmenler. Özellikle de Cevat Çapan.

İlk kez Kavafis'ten Kırk Şiir adlı kitabı elime aldığım da duyduğum adını; daha Seneca ne, stoacılık ne, kurtulmak için seyahate çıkan kişinin kurtuluş imkânı yoktur, kendini de yanında götürür çünkü ne yazık, gibi önermeler ne, bilmiyordum. Müthiş bir çeviriydi; o mavi pütürlü kapağıyla Kavafis şiirleri o ağır öğle sonralarını teker teker doldurdular. Sanki Türkçe heyecanlanmış, durduğu yerde duramamış, camlaşmış, cam kıpraşmış, rüzgâr olmuş, çamlar alev almış, yangın gökleri sarmış... Gibi olmuştu. Ve bizler gitmek istiyorduk da, bir başka şehir bulamayacağımızı o zamanlar bilmiyorduk. Kavafis Cevat Çapan'da reenkarne olmuş, Türkçe yazıyordu. Biz, sürekli barbarları bekliyorduk.

Sonra, kendi kitabını yayınladı Cevat Çapan. Dön Güvercin Dön'ü. Okumamıştık ama genel kanı, bunca iyi bir çevirmenin kendi şiirlerinin o kadar da iyi olamayacağı yolunda idi. Yazık etmişti Cevat Çapan. Bu kanı etrafta ve bende bir müddet devam etti: Gerçeklikle ilgisi olmayan bir kanıydı elbette bu. Seferis'i, Elitis'i, Yeats'i falan artık çevirmeyecekmiş gibi bir hisse kapıldığımdan, kapıldığımızdan olsa gerek: O çevirileri kaybetmek

istemiyorduk galiba. Ama, sonunda yenildim. Ne Güzel Yolculuktu Aklımdan Çıkmaz 'ı okuduğumda, pes ettim. Şair, galip geldi. Çevirmen yenildi. Hatta bu hissiyatımı şiirle ilişkisini uzun yıllar önce kesmeye niyetlenmiş bir dostuma anlatıp, "oku şu kitabı" dediğimde, onun da pes ettiğini gördüm. O da yenildi. Cevat Çapan şairdi işte, en hasından.

Bir ağır öğle sonu oturdum bu yazıyı yazmaya, yanda bir defne ağacı, ötede narlar, uzakta deniz ve ada: Siz de okuyun istedim bu müthiş şiiri. Cevat Çapan. Şair. Aklımdan çıkmaz.

ne güzel yolculuktu, aklımdan çıkmaz -
oysa unuttum nice yolculukları -
trenle boydan boya geçmiştik bütün
Fransa'yı,

dağların yamaçlarında açan çiçekler,
ovalarda sabahın dağılmaya başlayan sisi,
yol alıyorduk dar saatlerinde zamanın.
insan bir bilebilse nereye gideceğini yola
çıkarken.

bizimki bir kaçış daha çok, nerdeyse
kendimizden.

derken düşlerdeki yolculuklar başladı
çakan şimşekler arasında,
geçerek bir karanlığın içinden
bir başka karanlığa, yağmur altında.
"yaz yağmuru bu, aldırma yeğen!"
at üstünde kars'a yaklaşıyoruz,
"yağmur değil, yıldız yağar
temmuz gecelerinde gökten!"

düşçülerini bekleyen düşler gibidir
yağmur bulutlarının altında toprak.
geride kalmıştır kızgın ağustos güneşi,
sararan otlar
ve bir türlü sonu gelmeyen yollar.

güzel yolculuklara çıktık birlikte,
yakan ve ısıtan ateşten söz ettik,
rüzgârlardan, demek ki havadan,
sulardan, sularla

yeşerip şaşırtan kara topraktan.
ne güzel yolculuktu, aklımdan çıkmaz.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Auerbach ve her köşede karşımıza çıkan 'Tek Adam' totemi

Levent Yılmaz 18.07.2012

Eric Auerbach, Almanya'nın yetiştirmiş olduğu en ünlü filologlardandı. Yahudiydi. 9 Kasım 1892'de Berlin'de doğmuş, 1921'de Greifswald Üniversitesi'nde "**Erken Rönesans Dönemi İtalyan ve Fransız Romanında Teknik Üzerine**" başlıklı bir doktora yapmış, 1923-29 arasında Berlin'de Preußischen Staatsbibliothek'te kütüphaneci olarak çalışmış, 1929'da Marburg Üniversitesi'nde **Leo Spitzer**'in öğrencisi olarak habilitasyonunu tamamlamış ve aynı yıl aynı üniversitede ders vermeye başlamıştı.

15 Eylül 1935 yılında NSDAP yani Alman Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisi'nin 7. yıllık toplantısı sırasında Reichstag yani Meclis, Nürnberg'de olağanüstü toplandı. Üç kanun çıkarıldı. Biri Alman bayrağı hakkında, diğeri iki yıldır aralıksız süren bir faaliyetin sonucu olarak "Alman onuru ve kanını koruma" hakkında, üçüncüsü ise "Reichsbürgergesetz" yani Reich Vatandaşlık Kanunu.

Ancak, iki yıl öncesinden başlayarak, yani daha 1933'te, yeni seçilmiş hükümet ve Führer, bir "Memurin Kanunu" hazırlamış ve 11 nisanda yürürlüğe giren bu kanunla Yahudiler kamu görevlerinden yavaş yavaş temizlenmeye başlamıştı. Kanun, ana ya da babası Yahudi olan, ya da büyükanne- büyükbabalardan biri arasında bir Yahudi bulunan herhangi birini Ari ırktan kabul etmiyordu. Yani yarım Yahudi, çeyrek Yahudi olduğu söylenenler sadece Ari olanlara hasredilmiş olan kamu görevlerinde bulunamıyor, zaten o görevdeyseler, görevden alınıyorlardı. Tam Yahudilerden hiç söz etmeyelim.

İşte iki yıl sonra Nürnberg'de kabul edilen kanunlar bu durumu artık geri dönüşsüz bir biçimde, kökten çözmeye çalıştı. Alman vatandaşlarının Yahudi ve zencilerle evlenmesi yasaklandı. Buna yasağa karşın, yanlış bildirimle evlenenlerin akdi iptal edilecek, başka bir ülkedeki evlilikler de yok hükmünde kabul edilecekti. Mesele burada da kalmıyor, evlilik dışı cinsel ilişki de yasaklanıyordu. Kanun geriye yürümez hükmü de geçersiz kınıyor, gerçekleşmiş evlilikler de bu kanuna uygun olarak iptal ediliyordu.

Eric Auerbach, bu yasalar yüzünden Almanya'dan 1936 yılında ayrıldı ve eylül ayında 33 reformunu yaşamış **Darülfünun**'da, yani yeni **İstanbul Üniversitesi**'nde işe başladı.

Victor Klemperer, **İngilizceye Tanıklık Edeceğim (I Will Bear Witness)** başlığıyla çevrilen anılarında, İstanbul'daki bu iş olanağını bulmasından basbayağı kıskançlıkla söz eder ve bunun mümkün olabilmesini **Benedetto Croce**'nin desteğine bağlar. Klemperer, **Karl Vössler**'in tavsiye mektubuyla kendisine başvurup Almanya'da iş arayan Floransalı kitapçı, **Croce**'nin dostu **Edmondo Cione**'nin kendisine şunları anlattığını aktarır: **Auerbach** Floransa'da **Croce**'nin yanında bir süre kalmış ve "Fransızcası zayıf" olmasına rağmen onun desteğini arkasına almıştır; bu sayede de **Spitzer**'den boşalan kürsüye o atanmıştır. Anlaşılan bu kadroya **Klemperer** de adaydır ve bu atama onu çok yaralamış, hatta **Auerbach**'a açık destek veren **Vössler**'le ilişkisini bile bu yüzden kesmiştir.

Hâlâ Yeditepe Üniversitesi'nde mi, bilmiyorum, ama **Martin Vialon** inanılmaz hayırlı bir iş yaptı ve **Auerbach**'ın kıyıda köşede kalmış yazılarını topladı. **Yabanın Tuzlu Ekmeği** adlı kitap iki yıl önce Metis'ten yayımlandı. Bu müthiş derlemeye müthiş de bir önsöz yazdı **Vialon**. **Auerbach**'ın başyapıtı **Mimesis**'in yayımlanmasını beklerken okumaya doyamayacağımız bir derleme bu. Bu kitapta, ayrıca, sonlara doğru, **Auerbach**'ın dostu **Walter Benjamin**'e İstanbul'dan yazdığı bir mektup da var. 1937 yılının ocak ayında yazılan bu mektup, Nazi çılgınlığını yaşamış olan **Auerbach**'ın İstanbul'da bir başka çılgınlıkla, totaliterlikte hiç de aşağı kalmayan bir çılgınlıkla karşılaştığını gösteriyor: "Var olan İslam kültürü mirasının reddi, hayal ürünü bir kadim Türklük ile

bağlantı kurma, kendisine karşı nefretle karışık bir hayranlık duyulan Avrupa'yı kendi silahları ile vurmak için teknik anlamda Avrupa zihniyetiyle modernleşme. (...) Had safhada milliyetçilik ve aynı zamanda tarihsel milli karakterin tahribatı." 1938 yılının mayıs ayında, bu sefer **Johannes Oeschger**'e yazılan bir mektupta, olan bitene ilişkin gözlemlerini daha da keskinleştiriyor: "Her şey kötü bir biçimde modernleştirilmiş durumda. (...) Dindarlığa karşı mücadele ediliyor ve İslam kültürü Arap kökenli bir yabancılaşma olarak küçük görülüyor; hem modern hem de saf Türk olma isteği sözkonusu. Bu çabalar, eski yazının yürürlükten kaldırılması, Arapçadan alınmış kelimelerin atılması ve yerlerine 'Türkçe' ya da kısmen Avrupa dillerinden alınmış kelimelerin konması yoluyla dilin tümüyle bozulmasına kadar vardır. Eski edebiyatı okuyabilecek tek bir genç bulamazsınız, düşünsel alanda son derece tehlikeli bir yönsüzlük sözkonusu."

Auerbach'ın İstanbul macerasının bir diğer ilginç yanı, **Mimesis**'i yazarken sık sık kullandığı Vatikan Konsolosluğu'nun kütüphanesinde arkadaşlık kurduğu Apostolik Elçi **Angelo Guiseppe Roncalli**'nin 1958 yılında **Papa XXIII. Johannes** olacak olması. Acaba daha sonra karşılaştılar mı? Roncalli ne düşünüyordu acaba Türkiye'nin hâl-i pür melali hakkında? **Auerbach** İstanbul'da, kaçtığı Almanya'nın "kan ve toprak" kutsallaştırmasının daha da boğucu bir versiyonuyla karşılaşacağını herhalde bilemezdi. **Führer**'den kaçıp geldiği yerde insanın kafasını çevirdiği her köşede "**Tek Adam**" totemiyle karşılaşması hiç hoş olmasa gerek. Şimdilerde ise başımıza bir "**Büyük Usta**" totemi çıktı. Nedir bu çektiğimiz?

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Özgürlüğün eski toteminin yenisiyle ilgisi var mıdır

Levent Yılmaz 25.07.2012

Vita civile düşüncesi, yani kent hayatının işleriyle derinlemesine ilgilenme, dünyevi bir siyaset kurma arayışı ("ne olacak bu İtalya'nın hâli?"), Floransa'nın ünlü şansölyelerinde **Coluccio Salutati** ve **Leonardo Bruni**'de esas yankısını bulmuştu. Salutati ve Bruni'nin yanısıra **Niccolo Niccolo**, **Roberto Rossi** ve **Vergerio**, hepsi *vita civile*'nin ve elbette onu doğal olarak üretmiş olan **de facto** cumhuriyetin hem ürünleri, hem de "**yılmaz bekçileri**"ydiler.

Bu dünyanın insanlarıydılar (ve, evet, Hristiyan'dılar, bundan kimsenin şüphe etmemesi gerekir), ama hayatlarında esas önemli olan Floransa şehrinin sivil (kentli) hayatıydı. Bu sivil hayat, her şeyden önce, bu şehrin işgal edilmemesini ya da şehrin içinden çıkacak bir tiran tarafından yönetilmemesini sağlamaktı. Böylelikle kişi, yurttaş, varlığını sitenin varlığına armağan edebilir ve sitenin özgürlüğü korunabilirdi.

Özgürlük, bu dönemde, bizim anladığımızdan tamamen ayrı bir şey; temelde şehrin yönetimi ile ilgili bir anlayıştı. Çünkü, ancak bir tiranın ya da yabancı bir gücün yönetmediği bir siyasal iklimde, kişi özgür olabilirdi. Bu eski özgürlük, bir tür fasit daireydi; tohum gibiydi. Özgürlük tohumun büyümesini serpilmesini sağlıyordu. Kişinin kendi içinde barındırdığı hasletleri, yani **Machiavelli**'nin deyiimiyle **virtu**'sunu gerçekleştirmesini sağlayan bu özgürlük, kişi o hasletleri gerçekleştirdiğinde, kişinin artık kendine ait bir varlık olmaktan çıkıp siyasi hayatın organik bir parçası olmasını gerektiriyordu. Böylelikle tohumlar organik bir çevreye saçılıyor, ve bu tohum ancak ve ancak kamu yaşamına aktif bir katılımla ve onun "bekası" için büyüyordu. Oysa, bu aktif katılımın dışında kalındığında, nihayetinde diyelim ki **Platoncu**, **Stoacı** ya da **Augustinusçu** olduğunda, siyasi yönetimin ne olduğu, özgürlükçü olması ya da olmaması bir sorun teşkil etmiyordu. Yani, vatandaş, kişi,

ne derseniz deyin, kamu işlerinde aktif olarak yer aldığı müddetçe kendini gerçekleştiriyor, **virtuoso** oluyor, kendini yaptığı müddetçe de, özgür düzen korunuyordu. İşte, ilk dönem Floransa Cumhuriyeti'nin şansölyelerinin **"cumhuriyetçi"** ideali, kabaca, buydu.

Oysa, bildiğimiz gibi, işler böyle gitmedi. 1400'lerden sonra, bu ideal, bu özyönetimci cumhuriyet ideali çöktü. Yerine, cumhuriyetin tam tersi, hatta ezeli düşmanı, tek adam yönetimleri geldi. **Cosimo** 1434'te sürgünden döndü ve otoritesi altında bir oligarşi kurdu; 1458'de **Yüzler Meclisi** kuruldu ve daha sonra da **Yetmişler Meclisi** denen yeni daimi meclis, Cosimo'nun torununun himayesine girdi. Bu aşamalar gittikçe **"il governo d'un solo [bir tek kişinin yönetimi]"** hâline gelen bir cumhuriyetin işaretleriydi. Ve bu durum sadece Floransa şehrine özgü değildi, benzer süreçler İtalya'da hemen hemen her yerde görülmekteydi.

Salutati ve arkadaşlarının oluşturduğu bilginler topluluğu eşit üyeler arasında söz serbestliği ve birlikte bilgi üretme ülküsüyle nitelenmişti; ancak, arkalarından gelen bilginler, **Marsilio Ficino**'nun ve arkadaşları **Cristoforo Landino**, **Angelo Poliziano** ve **Pico della Mirandola**'nın katılımıyla **Cosimo dei Medici** tarafından 1460'ta kurulan (oğlu **Lorenzo**'nun sürdüreceği) **Platon Akademisi** bu **"sivil"** idealden tamamen uzaktır. Ancak arada büyük bir fark vardır: Salutati ve Bruni'nin gözünde hümanist, şehrin işlerine etkin olarak katılmalıdır, oysa **Ficino** ya da **Pico della Mirandola**'ya göre **"özel ve kamusal işler"** daha ziyade üzerinde düşünülecek şeylerdir. İşte tam bu noktada, **vita contemplativa**'nın ve **il governo d'un solo**'nun hüküm sürdüğü bu Floransa şehri, 15. yüzyılın sonunda, içinde **Machiavelli**'nin bayağı mühim bir konumda olduğu yeni bir cumhuriyet denemesine girer ve bu deneme de, kısa süre içinde çöker. Hikâyeyi biliyoruz. Artık o eski Roma Cumhuriyeti ideali geri döndürülemez bir biçimde uzaklardadır. **Machiavelli**, bu dönemin talihsiz bir yurttaşdır. Salutati ve Bruni'nin geleneğini, Mediciler altında sürdürmek mümkün değildir. Ne yapar? Anlamaya çalışır. **Söylevler**'de içinde yer aldığı entelektüel geleneği sürdürür, **Prens**'te ise, içinde yaşamak zorunda kaldığı, ve büyük ihtimalle ileride bütün Avrupa'yı saracak bir yönetimi anlamaya çalışır. Nostaljik değildir, gözlemcidir. Durum artık böyledir: çağ, artık mutlaki monarşiler çağıdır ve gelecek yıllarda da durum değişmeyecektir. Ve acaba, monarşik yönetimlerde özgürlük mümkün müdür? Yanıtı bence **Prens**'te verir. Daha ikinci bölümün başında, **"Cumhuriyetleri incelemeyi bir kenara bırakıyorum, çünkü bu konuyu başka bir yerde uzun uzadıya inceledim. Burada yalnızca Prenslikler üzerinde duracağım..."**

Cumhuriyet demokratik olabileceği gibi, olmaya da bilir; Prenslik peki, demokratik olabilir mi? Eski özgürlüğün toteminin bizim özgürlüğümüzle bir ilişkisi olabilir mi? Tabii ki olamaz.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ari Bayramyan'ın bir Higgs Bozonu olarak portresi

Levent Yılmaz 01.08.2012

 Ari Bayramyan'ın bir Higgs Bozonu olarak portresi Gül, geç. Zırvayı ciddiye alma, diyordu aklıselim. Ama bu ülke zırvaların tevil kaldırdığını, tehlikeli ve ölümcül olduklarını gördü. Ne pekiyi **"zırva"**? **Nişanyan**'ın sözlüğü kullanıma girdiği tarihi 1900 olarak veriyor. İlk kez **Şemseddin Sami**'nin **Kamus**'unda yer almış. **Laf kalabalığı**, **münasebetsiz söz** diyor. Ama aradan geçen yıllarda anlaşılan anlam değiştirmiş, **saçma**, **doğruyla ilgisi olmayan söz**, **abuk sabuk laf** anlamına da gelmiş. Aslında zırvalayan kişileri ciddiye almamak gerekir, bırakınız zırvalasınlar. Köşelerinde. Ancak, toplu hâlde şizofreninin kucağına düşmüş memleketimizde zırvanın gerçeğin yerine geçtiğini, tehlikeli olduğunu, ölümcül olduğunu da gördük; evet, gördük: **Hrant Dink'in başına geldi**.

Bilirkişi raporlarına göre bile “o söz o anlama gelmez” denmesine rağmen, birileri, “yok, o anlama gelir” diye tepindi. **Mahkûm ettirdiler Hrant’ı 301’den.** Zırvanın dik alasıydı söyledikleri. Ama zırva, döndü dolaştı, gerçeğin yerine geçti.

Aslında esas saçma süreç de bu: Hadi zırva gerçeğin yerine geçti diyelim. Zırvanın “dönüştüğü” gerçeğin bir suçlama, bir aşağılama, bir felaket, bir ayıp olması da ne oluyor ki? Şöyle düşünelim: Kırmızı kaşkollü, kalpaklı ve sakallı bir adam, o dönme, bu dönmeme, bu esas en dönme, dönmüş dönememiş falan gibi laflarla birilerinin kökenine dair laflar ediyor. Hadi etti diyelim. Hadi “Aaa, hay allah, demek öyleymiş” diyen ve bu zırvaya inanan en az zırva kadar zırva zırvacılar da olsun; ama sorun burada değil ki. Diyelim ki, benim annem İnuit, babam da Arnavut. Gerçek bu olsun. Şimdi burada sorun ne olabilir ki? Olamaz. Diyelim ki annem Yahudi, babam da Ermeni. Burada bir sorun olabilir mi? Olamaz olması gerekirken, olur. Niye olur? Çünkü, bu “gerçeğin” ortaya çıktığı toplumsal bağlam, **“ırkçı”**dır. O yüzden olur. Irkçılık, belirli bir toplumsal yapının, kimi kimliklere, diğerlerine nazaran, daha düşük bir değer atfetmesi, onlardan korkması, onları sevmemesi ve hatta öldürmek, yok etmek istemesidir. Elbette bu ortam için kimi kimlikler, diğerlerine nazaran daha “tehlikesiz”dir. İnuit olmak gibi. Ama o da “aşağıdır”, gerektiğinde o da yok edilebilir. Mesela Çerkes ya da Arnavut olmak gibi. Ama Çerkes ya da Arnavut, bazen kendisini “aşağılayan” kimlikten daha da baskın çıkabilir ırkçılık konusunda. Çok rahat bir biçimde, bir Çerkes, “Pis Yahudi” lafını edebilir. Aslında her kimlik bir diğerinin cellâdıdır: Sloven “Pis İtalyan” diyebilir; Fransız “Salak Belçikalı”, Belçikalı “İğrenç Lüksemburglu” falan, diyebilir. Bunun insan topluluklarına has, temel, yapısal bir saçmalık olduğunu antropolog **Lévi-Strauss** çok güzel anlatmıştı, 1951 tarihinde UNESCO’ya sunduğu **“İrk ve Tarih”** raporunda. Sonra kitap olarak çıkan, Türkçeye de çevrilen bu kitapta, toplumların kimliklerini sağlamlaştırmak, aidiyetlerini kurmak için kendilerinden olmayanları **“keneler”**, **“bit yumakları”** gibi isimlerle nitelediklerini, ama kendi kendilerine koydukları isimlerin anlamının **“muhteşemler”**, **“hakikiler”**, **“gerçek insanlar”** vs. olduğunu söyler.

Sorun buradadır işte: Gerçeğin sorun yaratmayacağı bir toplum tipinde yaşamamamız. Her türlü gerçeğin “nötr” olduğu, aidiyetlerin kabul edildiği bir toplum tipinde, gerçek sorun çıkarmaz. Sevilir bile öyle olması. O öyledir, bu böyledir, şu da şöyledir. Ama burada gerçek sorun çıkarır; doğru olmayan şey, gerçeği ikame eder burada çünkü. Dünya böyle algılanır.

Türkiye toplumu temel olarak “ırkçı” bir toplumdur: Türkiye Türklerindir (ve bu lafın bir “suç” addedileceği günler de gelecek). Irkçı olmayan bireyleri de vardır ama onlar, “ırkçıların” hedefindekilerdir. İşte **Ali Bayramoğlu** da bu toplumsal bağlamın ürettiği ırkçılığa karşı çıkanların en başında geldiği için “ırkçıların” hedefindedir. Irkçı dediğiniz için de “suç” tam da “başka” olmaktır. Eğer başka değil de, mesele bir Türk, hatta daha da ileri gidelim Sünni Müslüman falan olup “ırkçılıkla” savaşıyorsanız, bunun olabilmesi mümkün değildir. Bunu yapabilecek kişi, ırkçı için “kendisinden” olamaz. İlginç olanı da zaten “kendisi” de aslında “kendisi” değildir; kendisini tam da böyle bir “ırkçı” olarak kurgulamıştır o. Dolayısıyla aslında ırkçılığı karşı çıkan, kendi kurguladığı ırktan olamaz. Öteki ırktan olduğu için de aşağıdır. Ve bütün bunların gerçeklerle hiçbir ilişkisi yoktur. Hatta, artık biliyoruz ki, **ırklardan söz eden, ırk vardır diyen kişinin ta kendisi ırkçıdır**. Biyoloji bilimi bize kültürel olanın önceliğini öğretti. Öğretti de ne oldu? Irkçılığın kültürel olduğunu teyit etmiş olduk.

Ama tehlikelidir bu **“kültürelcilik”**. Hele de bu ülkede. Gerçeklerin önemsizleştiği, düşmanlık ilişkilerinin hemen, ânında kayabildiği, odak değiştirdiği bu bağlamda, kadim düşmanlar vardır. Kadim düşmanlar, kadim düşmanlardır. Birisini **“düşman”** kategorisine sokmanın en kolay yolu da **“bizden değil”** demektir. O, **“öteki”**dir, **“başkası”**dır. Hem de tarihsel ağırlığı olan bir “öteki” olmak gerekir, yani **kadim düşmanlardan biri: Ermeni ya da Yahudi**. Başka ne olabilirdi ki? Ne diyebilirlerdi, düşmanın bir an önce imhasını sağlayabilmek için? İnuit ya da Hüron, ya da Nambikwara diyecek hâlleri yoktu (ama onlar da gün gelir, denir).

Ali Bayramoğlu, işte tam da bu yüzden, “ırkçıların” en amansız düşmanı olmuş olduğu için onların en kadim düşmanına dönüşür. Ve en güzel ama en tehlikeli, kendini bir suikasta, ensesinden bir kurşunla ölüme sürükleyebilecek cevabı da o verir: **Ermeni değilim maalesef, ama gerekiyorsa, çok istiyorsanız, olabilirim de.**

Evet, **Ali Bayramoğlu, Ari Bayramyan da olabilir. Ama değil. Gerçeği ben açıklayayım: aslında o bir Higgs Bozonu.** Bozguncu bir bozon. Irkçılığınızı bozguna uğratacak “**God Particle**” o. Ama sizin ona “Goddamn Particle” demeniz o kadar normal ki, çünkü siz Allah’ın insanı Türk, Sünni ve “ırkçı” olarak yarattığına iman etmişsiniz. **Sizin toteminiz Akit, Nakittir. Er geç tedavülden kalkacaksınız.**

Not. Benimmiş gibi gözüken bir twitter hesabı olduğunu fark ettim, ama o ben değilim. Maalesef twitter kullanmıyorum. Bilginize.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Oğuz Özerden’in şeytan tüyü yolucu olarak portresi

Levent Yılmaz 08.08.2012

 Oğuz Özerden’in şeytan tüyü yolucu olarak portresi **Şeytan**, şimdi, tüylü bir yaratık mıdır? Tüyü olduğu konusundaki fikrimiz nereden kaynaklanıyor? Bu tüyünü birilerine niye ödünç veriyor? Verilen bu tüyle kişi diğerlerine ne yapıyor? Gıdıklıyor mu?

Bir de **pabuç** meselesi var: Diyorlar ki, kimileri şeytana pabucunu ters giydirmiş. Bu ters nasıl bir ters ola ki? Sağ sola, sol sağa mı? Yoksa topuklar pabucun ön tarafına mı yerleşiyor, ne oluyor?

Genç bir adam düşünün. Öyle aileden parası marası olmasın. Öyle Boğaziçi mezunu falan da olmasın. **İstanbul Üniversitesi’nde İktisat ve Uluslararası İlişkiler** okusun. Kalksın beş kuruşsuzken bir burs sınavını kazanıp Londra’ya gitsin. **Cambridge, London School**, falan filan. Okumak için para lazım tabii, çalışsın. Artık nereden tanışıyorsa, kiminle, **Sabah Gazetesi’nin** Londra temsilcisi olsun. Temsilciliğin gerektirdiği cevvaliyeti hakkıyla yerine getirsin (söylemek lazım, Avrupalılar için genç bir Türkiyeli, okumuş biri, gidip kapı çalan bir “**the Turk**”, egzotik bir unsurdur, bir nevi “**rare bird**”, Anka kuşudur). Temsilciyken ne kadar adam varsa gidip tanışsın ve bu tanışmalardan biri, **Odiotex’le** olsun. Yirmi beş ülkede faaliyet gösteren, telefonla bilgi iletişimi kurma hizmeti veren bu şirketle bu genç adam otursun, 90’ların başında Türkiye’de **Alo Bilgi** diye bir şey kursun. Paralar olukla akmaya başlasın. Adam “gazino patronu” gibi olsun: Leman Sam’dan İlyas Salman’a, Kayahan’dan Nilüfer’e, Coşkun Sabah’tan Aşkın Nur Yengi’ye, herkes bu hatlardan konuşsun. Sonra konuşmaların meşrebi hafiften hafiflesin, fısıltılarla iç gıcıklayıcı sesler, memleketin genç oğlanlarının nefesini kesmek, testosteronlarını yükseltip parasını tırtıklamak üzereyken, o da hepi topu bir ay boyunca, kapatılsın Alo Bilgi. Para çok. Ne yapılacak?

Bir arkadaşım aradı bir gün. Paris’te nefesim aklıktan kokarken. Gel dedi, keyifli bir pizzacıya gidiyoruz, birkaç kişi, sana yemek ısmarlayayım, hem de tanışırsın arkadaşlarımla. Gittim. O zamanlar **İstanbul Bilgi Üniversitesi** kurulmuş ve benim gibi doktora yapan tıfıllar, Bilgi’nin uzun yıllardır akademiden uzak kalmış tüm iyi ve muhalif hocaları toplamasına, **Tarih’ti, Karşılaştırmalı Edebiyat’tı, Sosyoloji’ydi**, hakikaten imrenilecek

bölümler açmasına gıpta ile bakıyor. Rektör **Asaf Savaş, Murat Belge** orada, **Mete Tunçay** orada, **Mehmet Genç** orada, **Aydın Uğur** orada, **Ferhat Kentel, Ferda Keskin** ve adını versem yorulacağım bir sürü insan. Ve diyoruz aramızda, belki de, sonunda, neden olmasın, bir gün Türkiye’de hakiki bir üniversite de olur. Neyse. Masada kıvrıkcık saçlı, zıpır bir oğlan var. Konuştukça konuşuyoruz, içiyoruz, dalga geçiyoruz. Konu Bilgi’ye geliyor: Ben, “**ooo, daha yiyecekleri bir fırın ekmek var. Öyle kolay mı üniversite kurmak**”, diyorum. Nasıl bir üniversite lazım’a geliyor konu. Vır vır konuşuyoruz. Sonra bir ara sigara içmeye dışarı çıktığımda, beni davet eden arkadaşım, Bilgi’ye atıp tuttuğum adamın, üniversiteyi kuran **Oğuz Özerden** olduğunu söylüyor. Açıkçası kalakalıyorum bu kadar alttan alabildiğine. Sonraları o kadar da alttan almayabileceğini gördüğüm, kimi konularda keçilikte keçi türüne takla attıracak kadar inatçı ve dediğim dedikçi (ama tüm bunları gülerек ve nükte ile yapan, hep zarif bir “**aydınlanmacı despot**” tavrı içinde olacak olan) Oğuz Özerden’le orada tanışıyoruz.

Oğuz Özerden ve allah için onsuz bir sürü işin olamayacağını herkesin bildiği **Yiğit Ekmekçi**, Kuştepe’deki Roman mahallesinden başlayarak, akşamları mahallelilere parasız bilgisayar ve İngilizce dersleri düzenleyerek, çevreye karşı bir görevleri varmış da onu hiç unutmamaları gerekirmiş gibi, kampüs sayısını çoğaltmaya başlıyorlar. Sonra Dolapdere. **Hacı Hüsrev’de üniversite mi olurmuş? Bal gibi oluyor.** Sonra, macera büyüyor. Macera ile birlikte para kaynakları da ufalıyor. Ufalıyor amma ve lakin, hayâller almış başını gitmiş. Bu şehir-i İstanbul’a verilebilecek en güzel hediyelerden birini gerçekleştirmek üzere yola koyuluyorlar. Harabe hâlindeki **Silahtarağa Elektrik Santrali** müthiş bir renovasyondan geçiyor, **İhsan Bilgin, Nevzat Sayın, Emre Arolat, Han Tümertekin**’in de içinde bulunduğu bir ekiple. Türkiye sınırları içinde bir müze olarak tasarlanmış ilk bina inşa ediliyor. Oğuz’un özel ilgileri, keyifleri, üniversite fikrini aşılıyor, üniversiteyi dönüştürmeyi hayâl eden bu realist, gerçeklerle yüz yüze kalınca bir zamanlar sevdiği gerçekleri artık sevmez oluyor. Para bitiyor. Ya da bitmek üzere. Son bir hamle, bir ortaklık, bir işbirliği derken, hayâl buzdağının altındaki görünmeyen kısım zuhur ediveriyor. Hayâlin tümü ortaya çıktığında, o kadar büyük ki, artık ele avuca gelmiyor. Sıkıntılar. Ve bu işten nasıl kimseyi mağdur etmeden çıkacağız soruları. Ben eminim: Oğuz Özerden o dönemde yüzlerce gece uykusuz kalmıştır. Yüzlerce gece kendisiyle hesaplaşmıştır. Yüzlerce gece sinirleri bozulmuştur. Ancak, her seferinde, bence kendisini kurtaracak şey, daha da iyi, daha da büyük bir hayâl, daha realist bir hayâl olmuştur.

Çekip gittikleri, büyük hayâllerin, şahsi hırsların altında üniversiteyi ezdirdikleri için çok kızdı herkes Oğuz Özerden’e. Herkes o gittiği zaman, nasıl bizi böyle bırakıp da gitti dedi; bir parça öksüz kaldı herkes. Kızanları anlamak lazım: Oğuz ile Yiğit’in üniversite hayâlleri, bir dönem gerçekleştirenler o kadar güzeldi ki, yarıda kalması yaraladı herkesi. Şimdi **Bilgi Üniversitesi** yeniden yola koyuldu, sendelediydi bir ara, şimdi ayağa kalkıp tekrar yürümeye başlamak istiyor: Hakiki bir üniversite olmak için yeniden çab alıyor. Ama bu çaba bir sonuç verecekse, bu başlarda Oğuz Özerden’in o güzelim hayâline ortak olanların varlığıyla olacak. Çünkü Oğuz Özerden, şeytandan bir sürü tüy yolmuştu. O tüyleri insanlara fark ettirmeden ceplerine, dolaplarına, çekmecelerine tıktırdı. Kendisine de ayırmıştır bir parça tüy. Hatta bir tüy deposu bile vardır, eminim. Ve o depoda, şeytanla oturmuş, pabuç nasıl ters giyilir konusunda uzun uzun laflıyordur, bir gün karar verirlerse “ters nasıldır” diye, şeytan keyifle giyecektir o pabucu, öyle, Oğuz’un söylediği gibi. Ama galiba daha şeytan da Oğuz da anlamaya çalışıyor, pabuç nasıl ters giyilir. O vakte kadar, bırakalım söyleşinler.

Oğuz Özerden: Totemini bir ara linç ettiler. Katran fıçısına sokup tüy döktüler üzerine. Ama linççilerin bilmediği şey, tüylerin onun depoladığı şeytan tüyleri olduğuydu. Linç sırasında, Yiğit, koşup o gizli depodan bir çuval şeytan tüyü getirmiştir bence, kesin.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biz kardeşten de öteyiz. Ama şehri kim yönetecek

Levent Yılmaz 15.08.2012

 Biz kardeşten de öteyiz. Ama şehri kim yönetecek Sınır aşma meselesinin en çarpıcı anlatımlarından biri, yine bir kardeş katlini hikâye eden, ancak bu kez, kardeş katlini bir siyasi bütünün kuruluşuna yerleştiren ve bunu da ahlaki açıdan yargılamayı reddeden bir tarih metninde, **Titus Livius'un Roma Tarihi'nde** karşımıza çıkar. 1. Kitap'ın 6. ve 7. bölümlerinde anlatılan Roma şehrinin kuruluş hikâyesi, birçok açıdan düşündürücüdür.

Romus ile Romulus, Alba ve Latin şehirlerinin çok kalabalık olduğunu, buna eklenecek çobanların da sayısını düşününce, kuracakları bir şehrin, nüfus açısından tüm diğer şehirleri geçeceğini düşünürler ve kimliklerinin açığa çıktığı yerde bir şehir kurmayı tasarlarlar. Ve fakat, lafa giren **Titus Livius**, bu hoş emelin, çok eski bir lanet tarafından engellendiğini ekleyiverir metne. **Bu eski lanet, "hırs"tır.** Başta gayet önemsiz, basit gibi görünen bir meselenin ölümcül bir kavgaya dönüşmesindeki birincil etken, hırs. **Hırs**, dolayısıyla, Titus Livius'a göre **kadim bir lanettir.** Titus Livius sözlerine devam eder ve bize, iki kardeşin **"ikiz"** olduğunu hatırlatır. Bu, önemli bir hatırlatmadır, çünkü anlaşılan o topluma has olan yaşça büyük olmaya bağlı öncelik, bu iki kardeşin şikkında geçerli değildir. **Sorun da işte burada, eşitler arasında çıkacaktır. Sorun nedir, pekiyi? Sorun, şehre kimin isminin verileceği ve şehir kurulduktan sonra onu kimin yöneteceği sorunudur.** Titus Livius'un anlatısından, Romus ile Romulus ikiz olmasa, bu sorunun mesele çıkmadan yaşça büyük ağabey lehine çözüleceğini anlarız. Ama öyle olmaz. Yapılması gereken şey, o yörenin tanrılarına başvurup fal sonucunda belirecek kehaneti beklemektir. Romulus Palatinum tepesini, Romus ise Aventinum tepesini gözlem yeri olarak seçer. Gözlenecek şey nedir? Kadim Roma'nın kehanet ve fal yollarından biri: Kuşların uçuşu ve davranışı. Söylenene göre, der, Titus Livius, ilk olarak Romus'e belirir alamet: Altı kuzgun görür. Bu haber Romulus'e verildiği anda ise gökte bu kez on iki kuzgun belirir. Her iki kardeş de kendi destekçileri tarafından ânında kral ilan edilir. Romus ve hizbine göre alamet ilk onlara belirmişti; Romulus ve yandaşlarına göre ise, alametin belirişinin önceliğinin bir önemi yoktur, önemli olan kuzgunların sayısıdır. Öfkeli bir ağız dalaşı başlar, bunu Titus Livius'un deyişiyle **"tutkuların kızışması" sonucunda dökülecek kan** izleyecektir. Kan dökmek, ikinci bir safhadır anlaşılan ve "tutkuların kızışması" sonucunda olur. Livius'un aktardığına göre, Romus, bu kargaşada şehrin yeni yeni yapılmakta olan surlarının üzerinden atlar ve öte tarafa geçer. Romus, sınırı aşar. Sınır aşımının sonucu, ölümdür. Kardeş bile olsa. Romulus, kardeşini öldürürken, bunun bir örnek olması gerektiğini bildirir: "Kim ki benim surlarımı aşacaktır, sonu böyle olacaktır." Romulus, tek kalır. **Siyasi bütün bölünmemiş, güç ya da iktidar paylaşılmamış, tek elde toplanmıştır.**

Efsane elbette; ancak, efsaneyi aktaran Titus Livius'un anlatım tarzına baktığımızda bu katlin gayet soğukkanlılıkla aktarıldığını, bu konuda hiçbir ahlakî yorum yapılmadığını görürüz. Sanki, olması gereken, budur. Evet, böylelikle, **Roma şehri, Romulus'un ismini alır, ve iktidarın tek sahibi o olur.** O mu olur gerçekten? Bu soruyu sormak meşrudur, çünkü, metnin devamı, siyasi iktidarın kuruluş aşamasındaki bütünlüğün devamı için başka unsurları devreye sokar (1.8). En temel unsur, tekrar efsanevi geçmişe dönmektir. **Herakles'in** işleri hatırlatılır ve Yunan dinine has ritler devreye sokulur ilk olarak. Bu elbette, bir kurban ritidir. Öncelikle Herakles, Roma'nın kurulacağı yerde, efsanevi zamanlarda bir sunak inşa etmiş ve kurban ritini ve onu izleyen şöenleri tesis etmiştir. Romulus da bunu tekrarlar. Sonra ne olur? Romulus yandaşlarını bir mecliste toplar. Livius'un deyişiyle, **"ortak hukuk ve adetlerden başka hiçbir şey insanları tek bir siyasi vücut hâline getirmede için"**, Romulus onlara bir kanunname verir (aslında sözü edilen şey, kanunlar bütünü ya da vücudu'dur; daha sonraları bu kanunlar vücudunun "ruhu"ndan da söz edilecektir). Bu amaçla, bu kanunlara uyulmasını sağlamak için Romulus on iki Lictor atar (lictör, "bağlayıcı", bir yanıla Osmanlı'daki "baltacı"ya denk düşer; asli görevi siyasi bütünü korumaktır). Ardından, şehir surlarının inşaatı son

hızla devam eder, ancak, şehrin korkulacak bir güç olmasını sağlayacak yeteri nüfus yoktur. Livius, metne yine ilginç bir müdahaleyle, şöyle bir cümle sarfeder: “**Şehir kurucularının kadim siyaseti, kökenleri muğlâk ve alt tabakalardan birtakım kişileri biraraya getirip, ardından da bunların toprağın çocukları olduğu efsanesini yaymaktır**” (bu cümle, çok büyük ihtimalle **Platon**’un **Devlet**’ine bir göndermedir). Romulus da aynısını yapar; komşu ülkelerden özgür veya köle kişilerin kaçıp buraya gelmesini teşvik eder. Şehrin büyüklüğünü sağlayacak nüfus büyüklüğü de böylelikle sağlanır. Romulus bu mültecileri (ki anlaşılan bunlar aile ya da sülaleleriyle gelmiştir) biraraya getirir ve bu aşiretlerin reislerinden yüz adedine (belki de zaten o kadarlardı) “patres” adını verir ve bunların meclisine de “senato” der. *Patres*, yani babalar, aynı zamanda “yaşlı” (*seniles*) oldukları için “yönetici” olurlar. Yani Roma, kardeşini katleden birinin yanında toplanan çete reislerinin ve soyları belirsiz kaçaklarla mültecilerin soylu senatörler hâline dönüştürülmesiyle doğar.

Devletin bekası için kardeş katli, bu topraklarda az görülmüş şey değildir. Kardeşlerin iktidarı kolay kolay ve sorunsuz bölüşmesi de çok görülmüş bir şey değildir. Bakalım, “kardeşten de öte” oldukların söyleyenler ne yapacaklar?

Not. Bu yazı, kardeşlik üzerine daha uzun bir yazının bir bölümüdür. Merak edenler, yazının uzun versiyonunu **Birikim**’in eylül sayısında okuyabilirler. Beni sürekli dürtükleyerek bu yazıyı yazmama vesile olan Tanıl Bora’ya da bu arada teşekkür edeyim.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ülkü Tamer: Bir adı Antep’tir.

Levent Yılmaz 22.08.2012

 Ülkü Tamer: Bir adı Antep’tir. Açıkçası, hayatımda başıma gelen en tuhaf şeylerden birini, **Ülkü Tamer** yüzünden yaşadım. Uzun bir süre şiir yayımlamamıştım. Üzerinde çok çalıştığım, bayağı emek verdiğim ve bir gün belirli bir bütünlüğe ulaşacağını umduğum bir kitap vardı: **Kaside**. Maalesef, planladığım her bütünlüklü şiir kitabı gibi, o da yarım kaldı. Neyse, bu **Kaside** adını vereceğim kitaptan birtakım parçaları yayımlamaya karar verdim ve şiirleri *Kitap-luk* dergisinin yayın yönetmeni Murat Yalçın’a gönderdim. Sene 2002. O kadar heyecanlıyım ki, uzun zamandır ilk kez şiir yayımlayacağım. Şiirlere de güveniyorum, çok iyi oldular diyorum. Ne iyisi, aptal bir burnu büyüklükle, yayımlandıklarında olay yaratacaklarını falan sanıyorum. İşte, şiir böyle olur, görün işte, diyeceğim. Öylesine beğeniyorum şiirleri. Şiirler, derginin Temmuz-Ağustos sayısında yayımlandılar. Dergiyi elime o tuhaf gurur-kibir karışımı bir hisle aldım ve okumaya başladım. Tabii ki, ilk kendi şiirlerimi okudum. Sonra, diğerlerine geçtim. Ülkü Tamer de yayımlamış dedim bir şiir. Aaa, uzun bir şiirmiş. Yahu, Ülkü Tamer de yıllardır yayımlamıyordu şiir, bir okuyayım şunu dedim ve okumaya başladım. Nasıl utandığımı bir ben, bir de allah bilir. Utanıyordum, kızarıyordum, ah diyordum, bu bana yapılırmı Ülkü Bey, tam da benim şiirlerimin yayımlandığı sayıda böyle müthiş, böyle bir şaheser yayımlanır mı? Delirmiş gibiydim. O kadar güzeldi ki şiir, o kadar olur. **Antep: Bir adın yolculuktu**. Onlarca kez okudum, içimden önce, sonra yüksek sesle. Olmaz bir şeydi. Değil Türkçede, uzun zamandır okuyabildiğim herhangi bir dilde okuduğum en muhteşem şiirdi. Sonra gurur duydum. Benim, eh fena olmayan diyelim, şiirlerimin, o büyük şiirle yan yana yayımlanmış olmalarından gurur duydum. Yıllardır aklımdan çıkmadı **Antep: Bir adın yolculuktu**. O tarihten beri şiir kitabı yayımlamadığı için Ülkü Tamer, bu şiir de dergide kaldı. Bulması zor. Dün, Antep kana bulandı, benim aklımda ise sürekli bu şiir dolanıyor. Antep benim için Ülkü Tamer’in Antep’i. Antep’i onun hatırladığı

gibi hatırlıyorum. Türkçe şiirin bu büyük ustasının çocukluğu, onun anayurduymuş, kendi söylüyor, Brezilyalı **Amado**'dan alıntılanmış. Posta treniyle gidermiş Antep'e, iki gün iki gece. Tabii, şansları varsa; çünkü bilen bilir, trenler "tehirlidir" bu ülkede. Gün olmuş otuz altı saat gecikmeli varmış şehrine. Ninesiyle birlikte dönermiş Antep'e, istasyonları sayarlarmış yolda. Sapanca'dan elma alır, Eskişehir'de sahlep içer simit yerlermiş. Büyük istasyonlarda su testilerini doldururlarmış. Çiftehan'a varınca içi kıpraşmış, Fevzipaşa yakınlarında coşarmış. Sonra, Ayran Tüneli: Mutluluğa uzanan bir geçitti, diyor. Bir ara ninesi elini yüzünü yıkar, temiz libaslar giydirmiş, o vakitten itibaren pencereden bakıp da kurum içinde kalmak yasakmış. Ve nihayet, Narlı. Varış. Beyaz elbiseli bir baba. Çocuğun içinde kuşlar havalanmış. Sonra otobüs, Karabıyık'ta uçurumun yanından geçerken korkarmış da kendi kendine, "Korkma. Antepliler korkmaz", dermiş. Zaten de sonra mola verirlermiş, varmaya on dakika kala. Bir merasim gibi. Kebap yenecek kır kahvesinde, çay içilecek. Sonra tepeler aşılacak ve dünyanın en güzel resmi Antep belirecek.

İpekçi Tahsin'dir babası Ülkü Tamer'in. Babasının ölümünden sonra karşılaştığı bir Antepli şöyle demiş Ülkü Tamer'e: "Senin baban iki şeyde öncülük etti; Antep'e iki yenilik getirdi. İlki, ipekli dokumacılığı." Ya ikincisi, ikincisi? "Antep dışından gelin getirdi. Bir yabancıyla evlenen ilk Antepliydi." Yabancı. Yani Eskişehirli. Annesi Eskişehirlidir Ülkü Tamer'in. Baba anneye âşık, anne de babaya. Ülkü Tamer'in mutlu şiirleri bu yüzden midir? Bu yüzden mi onun şiirlerinden "güneş toplanır"? Her şeyin meraklısı, amatörüdür o, **Cemal Süreya**'ya göre (**Cemal Süreya soyadındaki iki y'sinden birisini Ülkü Tamer'le girdiği bir iddiada kaybetmiştir; o zamandan beri, Cemal Süreya: Tanrı'nın bin ikinci gece yarattığı**): "Ülkü Tamer'in kısa şiirlerinin çoğu karnaval bileti gibidir, sevinçle doludur. Uzun şiirleri ise hemen hemen her zaman trajik öğelerle çalışır." Antep, trajiktir. Destandır.

Yazlarını evin avlusunda geçirirmiş. Şimdi Konukoğlular vakfı olarak kullanılıyormuş o ev. Avluda oyunlar: AlamanRus, hırç, hakeke (seksek). Sonra, "çıkşığı" çevirirlermiş. Yıllar sonra "çıkşığı"nın, "çık yukarı, in aşağı"nın ilk hecesiyle son iki hecesinden üretilmiş bir sözcük olduğunu öğrenecek. Topaç çevirirlermiş. Kırmacasına. Birinin attığı topaç yerde dönerken, öteki kendi topacını onun üstüne fırlatmış. Onun topaçları mahallenin en sağlam topaçlarıymış. Hiç kırılmazmış. Babası özel olarak şimşirden yaptırmış onları. Ülkü Tamer de boyamaya koyulmuş onları, renk renk. Oyunlarını halası Sitti Zeynep de izlemiş. Tutmayan bacaklarıyla sürünerek bir yerden bir yere gider, kan ter içinde zerdali ağacının gölgesine çöker, kendi uydurduğu masalları anlatırmış. Havva Bacı varmış bir de, ince, dal gibi. Uzun boylu, şakakları dövme. Şöyle diyor Ülkü Tamer onun için: "Yüzü Dülük dağı gibi kırışık, bizim gözümüzde iki bin yaşlarında bir anıt." Akşamları sinemaya giderlermiş: Nakıp Ali'ye, Baydar'a, Yıldız'a. Pazar günleri, birkaç ailenin birleşmesiyle Kavaklık'ta, gürül gürül akan Alleben'in kıyısında, sahrede (piknikte) geçirilirmiş. Ya da Sarıgüllük'te bir bağ evinde. Şehir, Başkarakol'da bitirmiş. 1940'ların sonu, 50'lerin başıymış.

Çocukluk, onun anayurdu. Benim Ülkü Tamer'le yolum hep çocukluk yüzünden kesişti. Çocukken her hafta sabırsızlık içinde onun yönettiği *Milliyet Çocuk*'u beklerdim. **Haldun Taner** mitoloji yazardı, her sayıda bir klasik eserin çizgi romanı vardı. Elleri çenesinde, bıyıklı, gözlerinin içi gülen bir fotoğrafı vardı sonra, içim ısınırdı. Sonra, yayımladığı çocuk kitapları, *Milliyet Yayınları*; sonra, ilk ve son karşılaşmamız, **Harry Potter**'ın yayın haklarını temsil ettiğim için. Sonra, kızdığımız adamlara söylediğimiz o müthiş dize: "Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten." Sonra ve tabii her şeyden önce, müthiş şiirleri: Yaz bitiyor ya, Antep'i kana buladılar ya, okumak lazım, durmadan Ülkü Tamer okumak lazım:

"Yazın bittiği her yerde söylenir.

Böyle kırmızı kalkan görülmemiştir

Ölüleri örten yapraklardan başka.

Çünkü sahiden yaz bitmiştir,

Göle bakmaktan usanır insan,
Koru tutmaktan, yol gözlemekten;
Çadırlar toplanır, yaralar sarılır;
Durgun bir yolculuk, uzun bir şapka
Artık yaprakları beklemektedir.”

Antep’te şimdi, “üşüyor ölüm bile”. Ülkü Tamer: totemi, Antep’ini arayan Odysseus. İçinde bir kaçakçı yaşar, bakışlarını unutmak ne mümkün.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zatopek’in çiğnemen onuru ya da hayat, ne tuhaf bir totem

Levent Yılmaz 29.08.2012

Zatopek’in çiğnemen onuru ya da hayat, ne tuhaf bir totem İnsanın karşısına çıkan tuhaf kitaplar vardır; **Koşmak** da onlardan biri benim için. Aslında yazarı gayet tanınmış biri: **Jean Echenoz**. Uzun yıllardır roman yayımlıyor, sessiz, sakin. Di, demek lazım. Çünkü Goncourt ödülünü aldıktan sonra pek meşhur oldu. Türkçeye de çevrildi o aralar: **Sarışın Bombalar, Ben Gidiyorum**. Ama nedense, memleketimizde hak ettiği ilgiyi bulamadı. Oysa, mesela **Ben Gidiyorum**, bir şaheserdir. Biz de, Helikopter’de **Bir Yıl**’ı yayımladık geçen yıl. Echenoz, Fransız romanının son büyük temsilcilerinden biri. Müthiş bir üslûpçu, harika bir hikâye anlatıcısı. Pekiyi de, ne üzerine bu **Koşmak**? Olimpiyatlar yeni bitti ya, güncel bir konu sayılır, koşmak üzerine!

Çekoslovakya Çekoslovakya’dır daha; 19 Eylül 1922’de Koprivnice’de doğar **Emil Zatopek**. Fakir bir ailenin altıncı çocuğudur. On altı yaşında Zlin’deki ayakkabı fabrikası Bata’da çalışmaya başlar. Sonra, Alman işgali. Bir gün fabrikanın spor danışmanı üç beş çocuğu zorla uzun mesafe yarışında koşturur. Emil ikinci olur ve kendi kendine “yahu madem koştuk, niye birinci olmadım” diye sorar. Aslında incecik, dal gibi bir oğlandır; tıknafes. Acayip bir koşu tutturur her seferinde; elleri kolları hiç de öyle koşucuların hesaplı sallanışı gibi sallanmaz; oraya buraya kaçıp duran garip organlardır onlar. Sonra yüzü: Kasılıp durur, her seferinde acı çeker. Ağzı açılır, çene kasları gerilip durur. Vücudunun üstü sarkaç gibi salınır. Bu tuhaf koşmalara tuhaf idmanlar katar Emil. Karda, botlarla koşar. Çıplak ayak koşar çamurda. Nefesini tutarak ne kadar koşabileceğini öğrenmek ister. En son denemesinde düşüp bayılır. Ama yine de koşar, Fin atlet **Paavo Nurmi**’den aparttığı bu deli idmanlarına devam eder. Koştukça da kendini geçmenin tuhaf zevkini tadar. 1944’te 2.000, 3.000 ve 5.000 metre Çekoslovakya rekorlarını kırar. Koşmaktan geri kalan zamanda da dil öğrenir: Altı dil. Ne yapacaksa? Savaş biter, ve, Çekoslovakya komünist olur. Emil, tuhaf rekorlarına devam etmektedir. Orada burada. Parti ve Ordu (galiba ikisi de aynı şeydir), **“Aaa”** derler, **“bunu bünyemize katalım, iyi propaganda malzemesi”**. Önce teğmen, sonra yüzbaşı, sonra albay. Her rekordan sonra bir rütbe, her rütbeyle birlikte Çekoslovakya’nın ne muhteşem bir yer olduğu, emperyalist kapitalist sistemin nasıl kokuşmuş olduğu yolunda eline tutuşturulmuş kâğıtları okumak zorunda kalır, radyolara. Albaylardan birinin cirit atıcısı kızı Dana ile evlilik. Sonra...

İlk büyük zafer: 1948 Londra Olimpiyatları’nda 10.000 metrede 29 dakika 59:6 saniye ile altın madalya. 5.000 metrede **Gaston Reiff**’e geçilir: Gümüş madalya. Hay allah!

Parti karar verir: Öyle her yerde koşmayacaktır. Hatta, yozlaşmış Batı'da, maazallah. Ama, olimpiyatlar başkadır: Ya kazanırsa? O aralar bir başka koşucu vardır: **Stanislaw Jungwirth**. Babası, ne o öyle, siyasi mahkûmdur. Parti, Jungwirth'i Helsinki'ye göndermeme kararı alır. Çünkü o aralar, Doğu Bloku atletleri zırt pırt Batı'ya kaçıp iltica etmektedirler. Zatopek sinirlenir: "O gitmezse ben de gitmem!" İki gün sonra uçaktadırlar: Kararı Moskova vermiştir. Kimilerine göre, bunu Emil'den başka kimse beceremezdi; Çekoslovak Başkanı **Klement Gottwald** bile! Bunun bir benzerini 1957'de becerecek. Disk atmada olimpiyat altın madalyalı **Olga Fikotova** ile çekiç atma şampiyonu ABD'li **Harald Connoly**, hiç olur şey mi, birbirlerine âşık olurlar. Halt. Niet. Olur mu hiç. Tövbe tövbe. Âşık olurlarken Parti'den izin almışlar mı? Zatopek, Başkan **Antonin Zapotocky**'ye bir mektup yazar. İki gün sonra, sevdalılara evlilik izni çıkar. Dana ile Emil, törende şahitleri olacaktır. Ama dönelim biz geriye:

1952 Helsinki Olimpiyatları. 5.000 metre ve 10.000 metre koşacaktır Zatopek. Bir hafta içinde. Aslında iki ay önce ağır bir rahatsızlık geçirmiş, ve doktoru koşmasa, hatta koşmayı bıraksa daha iyi olur diye fikir bildirmiştir. Önce 5.000 metre koşulur: yüzü sanki çarmıha geriliyormuş izlenimi veren Emil, stadın tümünü ayağa kaldırır. Hem altın, hem rekor. Sonra 10.000 metre. Yine altın, yine rekor. Aaa, o da ne, ertesi gün, Emil, adını maraton koşusuna yazdırıyor: İlk kez. Niye ki? Hiç koşmadı daha evvel. Sonra koşu: Yine altın, yine rekor. "**Çek Lokomotif**" inanılmazı başarıyor! Ne sayesinde, Parti aparatçiklerine ve sözcülerine göre komünist sistemin nimetleri içinde yaşadığı için. Ne zaman konuşsa, hangi gazeteciyle randevulaşsa, dibinde bir gizli polis: Her an gözaltında Emil. Ama latifeler de yapmaktan geri kalmıyor: fakat eşi Dana, bu boş latifelerini yutturuyor ona. Mesela: 1952'de Dana da ciritte altın madalya kazanıyor, basın konferansında gazetecilere nüktedan nüktedan "işte ben 5.000 metreyi kazandım ya, ondan etkilendi", diyor Emil. Dana ters ters bakıp: "Git o zaman başka kızları etkile de görelim bakalım elli metreye cirit atabilecekler mi?" İşte, seviyorlar birbirlerini.

1958'de son yarışını koşacak Zatopek, San Sebastian'da, Bask memleketinde. Pardon, İşpanya'da. Lokantacının biri hayran Emil'e. Pintxos, pardon tapas, eşliğinde bir akşam yemeği. Lokantacı ısrarcı. Köpeği Pedro'yu Zatopek'e verecek. Nazikçe reddediyor Emil, biliyor, memlekete yabancı hayvan sokmak yasak. Sonra dönüş yolu, Bask memleketinden Fransa'ya geçiyorlar, bir istasyonda tren beklerlerken, yaşlı bir hanım geliyor: Pedro'yu Zatopek'in kollarına veriyor. Pedro valizde Çekoslovak sınırı geçiyor. Yıllarca birlikte yaşayacaklar.

Sonra, 1968. **Dubcek** ve reformları. Velvet Underground. Ve tabii, bundan hiç hoşlaşmayan Moskova'daki Büro. Kısa zaman içinde Sovyet tankları Prag'da. Zatopek, albay üniformasını geçiriyor üzerine ve tankların önüne dikiliyor. Sonrası? Sonrası ne olabilir ki? Parti'den atılıyor Zatopek. Ordu'dan da atılıyor. Rütbeleri sökülüyor. Yedi yıl, dile kolay yedi yıl boyunca bir uranyum madeninde çalıştırılıyor: Siyasi rehabilitasyon diyorlar buna. Sonra Sağlık Bakanlığı'nda kurye yapıyorlar Emil'i. Sonra, birtakım tuhaf resmî dairelerin arşivlerine atanıyor. Buna da alışılır, diyor Emil. Yaşıyor işte, Dana'yla, Pedro'yla. Bol bol Moravya şarabı içiyor, çakırkeyif olunca da başlıyor Moravya şarkıları söylemeye. Rakibi İngiliz **Gordon Pirie**'ye göre, o "**dünyanın en neşeli ve keyifli insanı**".

1989. Duvar yıkılıyor. **Vaclav Havel** Çekoslovakya Cumhurbaşkanı. 1990'da Zatopek'in çiğneden onurunu bir parça onarmak için, "**özür diliyor**". Emil Zatopek on yıl sonra, 2000 yılında 78 yaşında ölüyor. **Hayat: Ne tuhaf bir totem.**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatta öğrenecek ne çok şey var totemi

 Hayatta öğrenecek ne çok şey var totemi Yıllar önce, Cenova ve çevresini gezmeye niyetlenmiştim. Asıl niyetim, **Montale**'nin gençliğinin geçtiği memleketi Cinque Terre'yi, Monterosso'yu falan görmektir. Bana o günlerde "ancak, ne olmadığımı, ne olmak istemediğimi" söyleyen, etraf faşizmin boğuculuğuna boğulmuşken, sadece kendi içine ve doğaya kaçan, basit ve önemsiz şeyleri seven, onları öven, övmeyi sevdiren bu genç şairin memleketini hakikaten merak ediyordum, bir de, acaba sahilde hakikaten *Ossi di seppia* (Mürekkepbalığı Kemikleri) bulabilecek miydim?

Oysa başka şeyler buldum Cenova'da. Bir kere, aslında **Pessoa**'nın Lizbon'u için hayâl etmiş olduğum, yamaçtan denize inen dar ve dik sokaklar çıktı karşıma. Sonra, denizin üstünden uçuyormuş hissi veren bir yol: aşağıda sanayi ve modernleşmenin harcandığı bir sahil şeridi. Bence bir başka harcanmış proje: **Renzo Piano**'nın eski liman restorasyonu ve yeni yapıları (ama bu benim fikrim tabii, mimarlık için Piano'nun bu işi ne önemdedir anlamak için tabii ki karşı sayfa komşum İhsan Bilgin'e danışmak lazım...).

Neyse, gezerken gezerken, şehrin merkezindeki San Lorenzo Katedrali'ne geldim. 1100 yıllarında yapımına roman üslubuyla başlanan bu kilise ancak on dördüncü yüzyılın sonunda tamamlanabiliyor, o da gotik olarak. Biraz daha beklese, barok olacak.

Ama San Lorenzo'dan önce, biraz birkaç bilgi: Sanat tarihçileri, tabii ki kavga ederler bu konuda ama az çok da anlaşırlar: 13. yüzyılda İtalya'ya kimi Doğulu, Bizanslı ressam gelmiş ve çalışmışlardır. Hatta, Yunan tarzı denen ikonografik resmin geçireceği evrim, hatta kimilerine göre kopuş, bu sayede, onlardan çokça şey öğrenmiş **Cimabue** ve çömezi **Giotto** sayesinde olacaktır. Şimdi, bu Bizanslı ressam kimdir, bilinmiyor.

Şimdi, siz bakmayın *NTV Tarih* falan gibi "Rönesans İstanbul'da Başladı" tarzı sallama kapak manşetleriyle milliyetçi gurur okşamaya çalışanlara, ya da ona buna kof mof diyerek ayar vermek üzere aportta bekleyen "en iyi ben bilirim en haklı benim" cilere (onlar ki, duvar resminin Fransızcasını "muraille" [yani şehir suru] bile zannederler; ama şu lafları da edebilirler: "Kaba bilgi hatâsı, sırf ve doğrudan bilgi hatâsı, başka bir şey"miş. "Hele, çok büyük ve yer yer alaycı bir iddiayla el ele gittiğinde, iyice kötü oluyor"muş. "Tatsız bir izlenim bırakıyor"muş: –miş –miş.)

Neyse, döneyim ben yine Cenova'ya, San Lorenzo'ya. Daha 1290'larda Pistoia'lı **Alfredino d'Alberto**, burada **Cimabue** etkisi taşıyan freskolar yapmış. Cenova tabii burası, bir sürü geleneğin karıştığı, iç içe geçtiği bir ticaret şehri. Fransızlar heykeltıraşlar timpanını yontuyorlar. Daha da uzaklardan gelen bir ressam ise, bir **Son Yargı** sahnesi ile bir Aziz Yorgos triptiği yapıyor. Kim bu ressam ve nereden geliyor?

Açıkkası, San Lorenzo'yu gezerken, yüzünüz altara dönükken başınızı çevirdiğinizde kapının hemen üstünde göreceğiniz bu, hem gayet de büyük, **Son Yargı** sahnesinin insana ne kadar da Kariye'nin parekklesion'undaki freskoları hatırlattığını düşünebilirsiniz. İnsiyaki bir hareketle de duvardaki mini minnacık bilgilendirici karta bakmaya da gidebilirsiniz. Ve gittiğinizde, hakikaten de, bu ressamın adı olmadığını, adsız bu ressamın "**il Maestro di Constantinopoli**" olduğunu öğrenebilirsiniz. Aaa, şaşırırsınız. Merak etmeye başlırsınız. Başlarda, San Lorenzo'nun anonim ressamının Kariye'de freskoların ressamıyla aynı kişi olduğunu iddia etmeye başlırsınız; çünkü bu türden iddialar hep ilgi çeker. Sonra, kendinizi tutamayıp acaba "**Giotto** Cenova'daki bu freskoları gördü mü", diye sorarsınız, bakarsınız ki, aa, bu freskolar yapılırken Giotto'nun Cenova'ya gelmiş olması, **Vasari**'ye göre, gayet imkân dâhilinde. Sonra, kendinizi alamayıp, Giotto'nun esas bu ressamdan etkilendiğini de iddia edebilirsiniz, sonra kaptırıp, Giotto'nun etkilendiği bu ressamın Constantinopolis'ten geldiğini, dolayısıyla da Giotto'yla başladığı iddia edilen Rönesans sıçramasının aslında Giotto'dan önce, İstanbul'da başlamış olduğunu da söyleyebilirsiniz: Yani, *NTV Tarih* gibi, Arap Camii'nde bulunan freskolar üzerinden "Rönesans İstanbul'da Başladı" falan gibi manşetler de atabilirsiniz. Hatta biraz daha ileri gidebilir,

hafif de alperen falansanız, “Rönesans’ın Kökeni Türkiye” de diyebilirsiniz. Bütün bunları söyleyebilirsiniz. Ama bütün bunların gerçeklikle hiçbir ilgisi olmaz, maalesef.

San Lorenzo’daki *Son Yargı* sahnesi hakkında bilmeye yaklaştığımız tek şey, evet, ressamının muhtemelen **Marcos** adında bir Constantinopolis’li olduğu (çünkü, 9 Şubat 1313 tarihli bir Cenova noter belgesinde şöyle diyor: “ego magister Marchus Grecus pintor qui fui de Constantinopoli”). Bu ressamın da freskolarını Bizans üslubuyla yaptığı, ama içerik olarak Katolik kiliseye uygun bir ikonografi izlediği, yani 1307 ile 1312 arasında icra edilen bu *Son Yargı* sahnesinin kimi unsurlarının Doğu’da yapılamayacağı. Bunlar da söylenebilecek şeylerden. Sonra, bu sahnenin, evet, hakikaten de Kariye’nin parekklesion’unda 1320’lerde yapılan *Son Yargı* sahnesiyle büyük benzerlikler taşıdığı da söylenebilir. Şu da tabii söylenebilir: 1300’lerin başında Cenova’da Hollanda’dan Fransa’ya, Bizans’tan Kahire’ye uzanan büyük bir şebeke vardı. Bu freskolar da o şebekenin içinde anlaşılmalı. Ama o kadar. Çünkü başka bir şey bilmiyoruz. Hem Rönesans da öyle “başlayan” bir şey değil. Tabii, esas bilgi zor bir şey, öyle çok şatafatlı da değil çoğu zaman. Ama ne yapmalı, doğruyu arıyorsak? Rönesans’ın orada burada “başlatan” popüler dergileri, ona “kof cazgır” buna “çoluk çocuk” diye atıp tutan ama “şehir suru” ile “duvar resmini” bile karıştıranları değil, **Robert Nelson** falan gibi ciddi tarihçileri okumakla başlayabiliriz işe, mesela.

Tüm bunları niye yazdım? Ben de, Cenova’daki freskoları gördükten sonra, bir iki ay kadar “ulan Rönesans İstanbul’da başlamış” havasında dolaşmışım da, ondan. İnsanın havası çabuk sönüyor ve evet, hayatta öğrenilecek ne çok şey var.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

‘İlk iş, gidip bütün hukukçuları keselim’

Levent Yılmaz 12.09.2012

Üniversite yıllarımdan beri beni en çok hayal kırıklığına uğratan, en çok üzen, en sinirlendiren şey, savunduğu idealler ve düşüncelerle eylemleri arasında hiçbir ilişki olmayan kişiler ve kurumlar oldu. O yıllarda beni en çok üzen şey, açıkçası, solcu olduğumu zannettiğimiz bir gazetenin, çalışanlarını en çok ezen, sigorta yapmayan, maaşlarını yarım veren, zamanında vermeyen, istediği zaman istediği adamı işten atan, iş ortamında yöneticilerin muhabirleri sürekli aşağıladığı, bağırıldığı, küfrettiği, sendikalaşmaya izin verilmeyen bir yer olduğunu görmek ve buna tanık olmaktı. Benim soldan anladığım, tam da bunların karşısında olmaktı. Kişinin solcu olanının da, aynı şekilde, insanların tüm haklarını sonuna kadar savunan kişi olması gerektiğini düşünürüm. “**Solcu**” dendiğinde bende oluşan resim, “**mükemmel hukukçu**” imgesidir. Bu insan diğerlerini aşağılamaz, onların hak mücadelesine destek olur, dürüst olur, şiddet karşıtıdır, ezilenlerin ve zayıfların yanındadır. Tabii ki, kimse mükemmel değildir, kimse kimseyi sevmek zorunda değildir, kimsenin de çeşitli bağlamlarda nasıl davranacağını kestiremezsiniz; sevmeyebilirsiniz birini, tamam, ama onun hak arayışını sonuna kadar desteklemek zorundasınızdır, eğer kendinize soldan bakıyorsanız.

Biraz kaba bir özet olacak ama olsun, sosyolog **Erving Goffman**’a göre toplumsal hayat, bir tiyatro sahnesi gibidir. Sahnenin önü vardır ve sahnenin önünde kendinizle ilgili yüksek fikirlerinizi, becerilerinizi, kimliğinizin saygı duyulmasını istediğiniz kısmını sahnelersiniz seyircilere karşı. Ancak bir de sahnenin arkası vardır, kişiliğinizin göstermek istemediğiniz, sakladığınız pis kısmı. İşte benim ilköğretim yıllarımda solculuktan anladığım, sahnenin önünde de, arkasında da aynı şeyi söyleyebilmektir.

Şimdi, bütün bunlar, şu hikâyeye varabilmek için: Türkiye’de, bildiğiniz gibi, **mobbing** vakaları gün geçtikçe ayyuka çıkıyor. Birçok işyerinde, üstler astlara “eşek” gibi davranıyor; aşağılıyorlar, haklarını çiğniyorlar, herkesin ortasında bağırıyorlar, küfrediyorlar, yapılmaması gereken bir sürü şeyi yapıyorlar. Bunu biliyoruz. Bilmediğim ve şaşırdığım şey şuymuş: **Türkiye’deki mobbing vakalarının çoğu Hukuk fakültelerinde gerçekleşiyormuş.** Adaleti öğretmesi beklenen, insan hakları denen şeyden bahseden, insanların haklarını savunması gereken yerlerin en başında gelen Hukuk fakültelerinde, insanlar basbayağı eziliyor, aşağılanıyor, onurları kırılıyor, istifaya zorlanıyor, üniversiteye olan bütün inançlarını kaybediyorlarmış. Vakalardan biri şu: Türkiye’nin önde gelen vakıf üniversitelerinden birinin Hukuk fakültesine bir araştırma görevlisi alınır. Bu asistan, insan haklarının ne olduğunu, nasıl savunulacağını öğretmesi beklenen bir bölüme girer. Bölümdeki üç hanım hoca, ki galiba zaten bir nevi çetedirler, asistanı ufaktan taciz etmeye başlarlar: Git, fotokopi çek, git, kitapları scan et. Git kütüphaneden şu kitabı al, git ben makale yazacağım, makalemde kullanacağım kaynakları oku, bana özet çıkar; çay getir, götür. Aaa, deden mi öldü, başın sağolsun, ama cenazeye gidemezsin, çünkü bugün sınav gözetmenliğin var; hastaymışsın, rapor almışsın da ben senin doğru söylediğini nereden bileceğim. Sonra, odaya çekmeler, bağırma, hakaretler. Sonra herkesin gözü önünde toplantı kisvesi altında sorgulamalar. Asistan her gün eve hüngür şakır ağlayarak dönermiş. Sonra, daha acıklı bir durum: İnsan hakları aktivizmi dersi veren, birçok “yurttaşlık” STK’sı kurucusu dekan, asistanı çağırır: Bölümdekiler senden şikâyetçi, bence sen buraya uyamadın, istifa et. Nasıl yahu? Sen, insan hakları aktivisti olarak, ezilenin, zayıfın, haklarını arayanın yanında olmak zorunda değil misin? Değilmiştin. Peki, en azından durumu ayrıntılı soruşturman beklenmez mi? Beklenmezmiş. Çünkü, bu dekan, bu vakada Goffman’ın kişisi gibi, hayatı bir tiyatro olarak görmüş; büyük büyük insan hakları, hak arayışı, hukuk, adalet gibi laflar, yazılar sahnenin önünde edilen laflarmış, sahnenin gerisinde ise, zaten kariyerinin başında olan bir küçük asistanı ezenlere, aşağılayanlara hak vermek, güçsüzü koruyacağına, ezenin yanında yer almak varmış. Sahnenin arkasının tam bir pislik olduğuna tanıklık ediyor asistan; kırılıyor, inancı kayboluyor; iyi de, mesela, o insan hakları savunucusu dekan, bunları niye yapıyor? Basit: iktidar seviyor; arrivist ve konformist. Mobbing uygulayan hocalardan birinin kocası üniversite yönetiminde önemli bir konumda; koltuğunu seviyor dekan. Sorsanız mesela YÖK’e, YÖK’ün öğrenci disiplin yönetmeliğine karşı, ama asistanı suçluyor, hem de rektöre çıkıp suçluyor; ruh sağlığı yerinde değil, okulda içki içiyor, yalancı. Akademik kariyerinin daha başındaki küçük bir araştırmacının hayatında ne yaralar açtığını tabii ki düşünmüyor dekan. Asistan istifa ediyor; istifa ediyor, mobbing davası aç diyor arkadaşları; onu bile açamıyor, çünkü yüksek lisans tezi bitmemiş daha, başka hocayla yazıyor ama olur a, böyle alçaklıkları yapan biri, bir pundunu bulur, öğrencilikten de atabilir onu; korkuyor basbayağı. Küçük çünkü, karşısında büyük büyük adamlar var; hem de yalancı, alçak, basbayağı dürüst olmayan büyük adamlar. Sahnenin önünde ışıkların altında görünen o büyük insan hakları laflarının arkasındaki kulisten öğreniyor asistan. Öyle işte, sonra, iyileşiyor, hayat devam ediyor. Yapan, yaptığıyla kalıyor.

Bu tür hikâyeleri duyunca aklıma hep Rönesans’taki hukukçu imgesi geliyor. **Rabelais**’ye göre hukukçular “**adalet paçozları**”dırlar ve basbayağı sopalanmaları gerekir. **Cornelius Agrippa**’ya göre ise o, “**profesyonel bir yalancı**”dır ve “**yazık ve ezik bir yaratık**”tır. Hırs, kusur, kibir, cehalet, haset, alçaklık, sahtekârlık, hainlik, hepsi onda mevcuttur. Öylesine ki, **Shakespeare**’in **VI. Henry** oyununda, Kasap Dick, isyancıbaşı Jack Cade’e şöyle der: “**İlk iş, gidip bütün hukukçuları keselim.**”

Türkiye’de hukuk ve insan hakları: Büyük, çok büyük hayal kırıklığı.

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mete Tunçay: Bab-ül Mendep’ten Sol’a

Kendisini ilk kez arkadan gördüm. Ankara'da, Konur Sokak'taki Dost Kitabevi'nin karşısında bir kahve vardı; 80'lerin ikinci yarısında ellerine dillerine mürekkep bulaşmış adamlar oralarda buluşur, sohbet ederlerdi. Muhabbetin basbayağı bir düşünce biçimi olduğu yıllardı. Kim, hatırlamıyorum, "Aaa, bak bak", dedi, "**Mete Tunçay** geçiyor". Arkadan gördüm, biraz da uzaktı. "Vay", dediğimi hatırlıyorum, "büyük adammış". Hakikaten de büyük gelmişti gözümü Mete Hoca, büyük olduğunu zaten biliyorduk da, bu büyüklük "mücessem" hâle girmişti, optik açıdan.

Niye büyüktü Mete Tunçay? Bir kere, hepimiz için, tarihçilikte, araştırmacılıkta, bilgiye yaklaşımda ciddiyeti temsil ettiği için. İlk ele geçirdiğimiz derleme kitabını hatırlıyorum, mavi kapaklıydı ve üzerinde, "**Bilineceği Bilmek**" yazıyordu. "Bilinecek" diye bir kategoriye gözümüze sokuyor, karşısına ise "bilinemeyecek" olanı dikeyordu. "Bilmek" diye bir iddianız var idiyse, "bilinecek" olanı bilecektiniz işte, o kadar. Mete Tunçay'ın *Tarih ve Toplum* dergisini yönettiği yıllardı. Bu tavrı gayet yakından tecrübe ettiğimi söyleyeyim. Olay nasıl gelişti, ayrıntıları tam hatırlamıyorum, ama galiba şöyleydi: Mete Tunçay, **Aydın Uğur**'a çevirsin diye iki makale vermiş, Aydın Uğur da vakti olmadığından bana paslamıştı. Makalelerden biri **Aron Rodrigue** ile **Esther Benbassa**'nın Alliance Israelite Universelle kurumu üzerine yazdığı bir metindi. Çevirdim. O zamanlar printer falan yok tabii, daktiloya çektim, İletişim Yayınları'nın Ankara bürosuna gittim, Mete Tunçay'ı görmeye. Merhabalaştık. Ortalığa gayet güzel bir pipo kokusu sinmiş, ben gururluyum, iyi iş çıkardım diyorum. Mete Hoca aldı çeviriyi, şöyle bir göz attı ve beni fırçalamaya başladı. Hem de dipnotlar yüzünden! Yabancı dillerde, not verdiğinizde, diyelim ki 15 ile 23. sayfalar arasını işaret ediyorsanız, "pp." kısaltmasını kullanırsınız. Ben de bunu, kafamdan, gayet güzel Türkçeleştirmiş, "ss." demişim. Mete Hoca soruyor, "Ne bu kısaltma böyle, niye böyle?" Ne bileyim ben, tabii mantığım şöyle çalışıyor, tek sayfa numarasına "p.", iki sayfa numarasına "pp.". Dolayısıyla Türkçede de, "ss.". Yok böyle bir şey tabii. Homurdanarak kızdı, ben mahcup, yanımda getirdiğim ve dergiye vermeyi düşündüğüm metni de çıkartıp veremedim tabii. Eh, olur o kadar.

Sonraları, çok karşılaştık. Bir keresinde, Büyükkada'da, adalılar bir sokağı kapatmışlar, şölen yapıyorlar: Upuzun bir masa, yemekler, içkiler. Orada ilk sihirbazlık gösterisini gördüm Mete Hoca'nın. Başparmağıyla işaret parmağı arasına dolu rakı kadehini sıkıştırmış, ucundan tutuyor ve kafasının üstünden şöyle başaşağı geçirip duruyor, rakı da dökülmüyor. Basbayağı hayran kaldım. Üç beş kez denedim; nafile, gömleklerim battı. Tabii, bu hokkabazlık eylemine eşlik eden rakı, alias "arak"ın tarihi ve kültürü ile bilgiler de vardı. Esas onlar vardı. Zaten her konuda böyledir Mete Hoca, incik cincik ne var ne yok bilir, öğretir. Mesela, neymiş, göbek rakısının öyle göbekte möbekte pek ilişkisi yokmuş; imbiikten rakı bir parça süzülecek, sonra esas distilasyon başlayacak, o ara işte "göbek"miş, "ortası" anlamında, zaten sonu da pek işe yaramazmış.

Çok çeviri yaptı Mete Tunçay; **Popper** çevirdi, **Aristoteles** çevirdi, **Peter Burke** çevirdi, derlemeler yaptı, **Isaiah Berlin** çevirdi; çok araştırma yaptı. **Tek Parti** üzerine yazdığı kitap, hâlâ başucunda Türkiye tarihçilerinin; **Sol Akımlar** da öyle. Hayatımızı zenginleştirdi. Şu ülkenin bir tarihi varsa, onu hakkıyla, eksiği gediğiyle, kemal-i ciddiyetle ele almak gerektiğini, bilineceği bilmek zorunda olduğumuzu bize o öğretti. Hâlâ da öğretmeye devam ediyor. Ama bir zamandır, gitme sevdası içinde. Seyahat etmek, hem de teknelerle seyahat etme peşinde. Emeritus olduktan sonra bir yelkenli alacaktı, Süveyş kanalından geçip, **Bab-ül Mendep**'ten sola kırıp, artık Allah ve rüzgâr nereye sürüklerse oralara gidecekti. Hayâl devam ediyor sanırım, ama şimdilik mavi tur tekneleriyle Gökova'yla yetiniyor. Bab-ül Mendep'ten sola kıracağı günler de gelecek; zaten hep sola kırmadı mı Mete Hoca? Hayata ve tarihe soldan nasıl bakılabileceğini, dogmatizme düşmeden, iyi insan olmaktan vazgeçmeden, beddua almadan, haksızlık yapmadan nasıl yaşanabileceğini, nasıl tarihçilik yapılabileceğini öğretmedi mi bize? Babası kaptanmış Mete Tunçay'ın, eh, kendisi de basbayağı kaptandı, bizim için.

Mülkiye'ye nasıl asistan olduğunu önce **Adnan Bostancıoğlu**'ndan dinlemiştim, sonra da kendisinden, doğruymuş hikâye. Mülkiye'nin karşısında bir esnaf lokantası varmış, lezizmiş ama az çeşit yemek çıkarırmış, porsiyonları da elhak küçükmüş. Mete Tunçay da o gün ne çıktıysa hepsinden istermiş. Aynı şeyi Mülkiye'nin kıdemli hocası **Yavuz Abadan** da yaparmış. Garsonlar Yavuz Hoca'ya "Yahu hocam, sizin yaptığınızın aynısını yapan bir öğrenci var" deyince, o da "Söyleyin gelsin beni bulsun" demiş. Buluş o buluş. Mülkiye'ye asistan olmuş hoca. Kimler kimler onun öğrencisi olmuş, söylemeye kalksak, sayfalar dolacak. Sonra, 1402'likler zamanı; sakalını kesmeyi reddettiği için işini kaybeder Mete Hoca. Bu kadar basit işte. Sakalını kesmeyi reddetmek... Sonrasında yayıncılık, sonrasında, tekrar akademi: İstanbul Bilgi Üniversitesi'ni üniversite yapan üç beş kişiden biri. Birlikte çalıştığım, tanıdığım olduğum için gurur duyduğum tarihçi. İyi insan.

Mete Tunçay, memleket tarihçiliğine "eleştireliliği", "ciddiyeti" öğreten adam. Totemi: Bab-ül Mendep'ten Sol'a kıran yelkenlinin başında, dalgalara karşı dimdik.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaşar Kemal ve dünya edebiyatı üzerine

Levent Yılmaz 26.09.2012

Çıplak Deniz, Çıplak Ada gelecek hafta okurlarla buluşacak. Böylece dörtleme kapanacak (kapanacak mı?, ne yazık!). Dörtlemenin ilk üç kitabını okuduğumda içime dolan hissi açıkça söyleyeyim: Biz insanlıktan çıkmışız. Güzelliği kaybetmişiz. Masumiyetimiz bitmiş. Kirliyiz artık bu dünya, bu doğa. Diye düşünürken, o dönemde, **Lévi-Strauss**'un da öldüğü haberi gelmişti. Öğrencisi **Françoise Héritier**, ölümü üzerine yazdığı yazıda, büyük antropoloğun son yıllarında, kendini basbayağı kapattığını, dünyaya ilişkin hiçbir şey duymak, bilmek istemediğini, bu dünyanın, gençlik yıllarında hayalini kurduğu dünya olamayacağını artık gördüğünde hayata da küstüğünü anlatıyordu. Yaşar Kemal'in dörtlemesinin ilk üç kitabını işte böyle bir ruh hâli içinde okumuştum. Kaybolmuş bir dünyanın, kaybolmuş bir güzelliğin mirası olarak.

Peki, nedir, bugün Yaşar Kemal'in dünya edebiyatında yeri? Bu soruya cevap vermek için, hikâyenin başına dönmek gerek. İlk olarak da şu bilgi: **İnce Memed**'i İngilizceye çeviren **Edouard Roditi**. Yani **Tilda Kemal**'in kuzeni. Roditi doğumu itibariyle İngiliz. Oxford'daki edebiyat hocası ise **Joseph Conrad**. Roditi'nin aynı zamanda **Federico Garcia Lorca**'nın yakını olduğu da söylenir. Hatta **André Breton**'u ilk İngilizceye çeviren kişi de Roditi. 1940'larda. Bu aklımızda bir kalsın. **İnce Memed**'i Fransızcaya çeviren kişi ise **Güzin Dino**. Güzin Dino bildiğiniz gibi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde uzun yıllar ilk önce **Erich Auerbach**'ın daha sonra da **Leo Spitzer**'in asistanı. Auerbach ise ilk *weltliteratur*, yani dünya edebiyatı dediğimiz kavramı edebiyat araştırmalarına sokan kişi (ama biraz sorunlu bir kavram tabii bu, güneş Batı'dan mı doğuyor?). **Karşılaştırmalı edebiyat** diye daha sonra ortaya çıkacak bir disiplinin de vaftiz babası. Vaftiz babası diyorum, Auerbach 1948 yılında Türkiye'den Amerika'ya gittiğinde, Amerika'da sonradan karşılaştırmalı dünya edebiyatı alanında çok ünlenecek iki öğrencisine doktora yaptırır. Bunlardan bir tanesi **Frederic Jameson**, diğeri de **Edward Said**. Bir üçüncü kişi var hikâyede, o da **Roger Caillois**. Roger Caillois ise UNESCO'da **İnce Memed**'in çevrilmesini isteyenlerin başında bulunuyor. Caillois aynı zamanda **Gallimard**'daki **Du Monde Entier** dizisinin kurucularından bir tanesi. Yani dünya edebiyatından en has örnekleri yayımlayalım diyen kişilerden bir tanesi. Hatta kendisi Latin Amerika edebiyatından, örneğin **Borges**'ten de çeviriler yapıyor. Demem o ki 1950'ler ve 60'lar, dünya edebiyatı denen şeyin ortaya çıktığı ve dünyadaki ülkelerin birbirlerinin edebiyatlarına ilgi göstermeye başladıkları bir dönem. Fransa'da, dediğim gibi, Arjantin'den, Paraguay'dan, Şili'den çeviriler

yapılıyor. Aynı zamanda Türkiye’den, Fransa’dan, İtalya’dan diğer ülkelerden de çeviriler yapılıyor. İngiltere ve Amerika da bolca yapıyor bunu. Ve bu çeviri faaliyetinin geçmişi öyle çok uzak bir geçmiş de değil. Yani 1930’lu yıllara baktığımızda dünyadaki ülkelerdeki çeviri edebiyat dediğimiz öyle çığınca bir şey değil, rakamlar çok düşük. 1950’ler ve 60’larda ise bu durum tersine dönüyor. Öne çıkan şey çok önemli. Esas bugünle, günümüzdeki yayıncılıkla karşılaştığımızda çok önemli. Neden önemli olduğunu söyleyeyim: o dönemdeki çeviri faaliyetlerini yürüten kişiler, o ülkenin önemli gördükleri edebiyat ürünlerine yöneliyorlar bunu da güvendikleri kişiler aracılığıyla yapıyorlar. Edebiyat yayıncılığının dünyaya açılabilmesi için insanların bunu bir kere okuyabilmesi gerekiyor bildikleri bir dilden. Dolayısıyla 50’lerde, 60’larda dünya entelektüeli dediğimiz kişinin bildiği ya Fransızca ya da İngilizce. Dolayısıyla bu ikisi aracılığıyla birtakım yazarlara yer veriliyor. Bu ilk önce **Yaşar Kemal** için gerçekleşiyor. Ama burada şöyle bir kaygı var. Bu yazar, yayımlanacak yazar, o ülkenin kültürel dokusunun da simgesi olsun, bir temsil özelliği olsun. Yani ülke kültürünün içinden çıkmış, yazısı ve üslubuyla da bunu anlatan bir yazar olsun. Çeviri aşamasına geldiğimizde ise ilginç bir şey olur. Batı’nın akademik dünyası ile karşılaşan bu eserler çok tuhaf biçimde bir bocalamaya yol açarlar. Çevirmenler bu eserleri Batı edebiyat kıstaslarını gözetererek çevirirler. Çok söylenmiştir, çok bilindik bir şeydir. Fransa’da, Almanya’da, İtalya’da ve İngiltere’de, bu üçüncü dünya ülkelerinden yani Batı dışı dünya ülkelerinden yapılan çevirilerin çoğu eksik çevirilerdir. Pasajlar atılmıştır, üsluplar düzeltilmiştir, o dilde belki de seller gibi gürül gürül akan cümlelerin üslubu daha Batı odaklı bir edebiyat hâline sokulmuştur. Bu tabii dünya edebiyatı dediğimiz şeyin karşılaştığı en büyük sorundur. Bu durum 60’lar ve 70’lerde hâlâ sorun olmaya devam edecek, fakat giderek demokratikleşecektir. Şöyle demokratikleşecektir: Bu yazarların güçlerini, kaynak dildeki kuvvetlerinden aldığı ortaya çıkacak ve artık çevirmenler kaynak metnin kültürünü de Batı kültürüne çevirmeye kalkışmayacaklardır (**Milan Kundera** tam da bu yüzden, çevrilmiş kitaplarını tekrar çevirtmiştir 90’larda, ve çevirileri kendisi düzeltmiştir). Buna demokratikleşme dedim, ama normalleşme, ya da sömürge karşıtlığı da diyebilirdim. **Lévi-Strauss**’un **Hüzünlü Dönenceler**’i, yazarın Brezilya’da Amazonlardaki seyahatlerini ve oradaki küçük kabilelerin nasıl yok olduğuna dair çok hüzünlü gözlemlerini anlatır. Yani dünyamızı dünya yapan, insanı insan yapan şeylerin, kültürlerin ve en başta da doğanın yok olduğunu anlatır ve hakikaten de hüzünlü bir kitaptır. Aynı hüznün Yaşar Kemal’in **Binboğalar Efsanesi**’nde de vardır. **Binboğalar Efsanesi** artık bir daha geri gelmemek üzere kaybolan bir kültürün kitabıdır. Ve biz o kültürle bir daha karşılaşmayacağız. 50’lerde ve 60’larda Batı dünyasının içinde bulunduğu ruh dünyası bir pişmanlık dünyasıdır ve içinde duyarlı olan çok insan vardır, bu kaybolan dünyalara üzülen. Bu çevirileri yaptıran Caillois gibi adamların, “Hakikatten bir şeyler bitiyor ve bunun büyük oranda suçlusu biziz, bu nedenle kurtarabildiğimiz ne varsa bu hazinelerden bir kısmını en azından kurtarmaya çalışalım” diyerek bu yoğun çeviri faaliyetine giriştiklerini düşünmek gerekir.

Şimdi, Anadolu’nun, Anadolu’daki dünyanın kültürel yapısını hakikaten bütün bir zenginliğiyle sırtlamış, büyük bir üslupla kaleme almış ve elbette de bütün bunları yaparken sadece de geleneksel formlara bağlı kalmamış, modern romanın getirdiği olanaklardan da yararlanmış bir yazarla karşı karşıyayız. Bu yazar, Yaşar Kemal, dünya edebiyatının seçkin örnekleri arasına Batı’nın vicdanlı münevverleri tarafından öneriliyor. Haklılar üstelik, o son örneklerden biri. 50’ler ve 60’larda Batı dillerine çevrilmiş olan kitaplar önemli yayınevlerinde yayımlanır. Ve bu önemli oldukları düşünülerek yayımlanan bu dünya yazarları öyle best-seller yazarlar değildir. Bugün, bu durum artık ortadan kalktı. Bugün dünya edebiyatı dediğimiz şeyle 50’ler ve 60’lardaki dünya edebiyatının artık bir ilgisi yok. Bu çeşitlilik son yirmi yıldaki dünya yayıncılık endüstrisinin geldiği nokta itibarıyla artık ortadan kalkmış durumda. Bugün dünyada artık bir dünya edebiyatından, çeşitlilik, farklılık anlamlarında söz etmek mümkün değildir. Dünya edebiyatı bağımsız çeşitli kültürlerin oluşturduğu ve onların en iyi örneklerinin ortaya konduğu bir edebiyat olmaktan çıktı, belirli bir okur kitlesinin ya da belirli bir ticari endüstrinin üzerinde anlaşılabileceği bir şeyleri yazan yazarlar birlikteliği hâline geldi. Ve bu da çok vahim. Açıkçası son yirmi yılda bu sanayi ve çeviriler sadece ve sadece ticari kaygılarla yürütülüyor. Yani günümüzün okunan bir yazarının

Frankfurt Kitap Fuarı'nda İngiltere'nin, Almanya'nın, Türkiye'nin, Hindistan'ın iyi bir yayınevinde basılabilmesinin tek şartı artık dilinin, içinde yaşadığı kültür evreninin iyi bir temsilcisi olması değil, birtakım başka, global okunurluk kıstaslarını yerine getiriyor olmasıdır. Ve o kıstasların maalesef edebiyatla çok da bir ilişkisi yok. Buradan sözü şuna bağlamak istiyorum: Son yirmi yılda değişen bir dünya var, bu yeni dünya farklılıkla, çeşitlilikle değil, benzerliklerle, basmakalıplarla ilgileniyor. Bu bağlamda Yaşar Kemal'in kitapları, özellikle İngiliz dilinde tekrar tekrar basımı yapılmış kitaplar, tekrar ticari dolaşıma sokulmuş kitaplar değiller. Ama orada durmaktadırlar, okumak isteyenlerin ulaşabileceği bir yerde. Ve onlar dünyamızın artık kaybettiği büyük bir insanlık kültürünün şaheserleridir.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya edebiyatının totemleri

Levent Yılmaz 03.10.2012

Dünya edebiyatının totemleri Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları ilginç bir yola girdi son on yılda. Üsluplar, teknikler ve içerik kadar, sayfa sayısı, cümle uzunluğu, kullanılan kelime sayısı gibi unsurları da karşılaştırır oldular. Yine bir başka alanda da çalışmalar yapılır olmaya başladı. Ulusal dillerde yazılan eserlerin nasıl olup da dünya çapında yaygınlığa ulaştığı sorgulanıyor. Bu önemli bir mesele. Geçen hafta da yazmıştım, devam edeyim.

İlk elde bir tesbit: **Nobel denen ödül, bir yerel dilde yazılmış edebî eserleri sayesinde yüksek bir mertebeye ulaşmış bir yazara veriliyor.** Pekiyi de, nasıl çalışıyor bu mekanizma? İlk elde, Nobel ödülünün sitesine bir bakalım, ne diyor? Sitede yazılana göre, Alfred Nobel'in çok geniş kültürel ilgileri varmış. Genç yaşında edebiyatla ilgilenmeye başlamış ve son yıllarına kadar da bu ilgiyi genişletmiş; hatta öylesine ki, son yıllarında kendisi de "kurmaca" eserler yazmaya başlamış. Site diyor ki, Nobel ödülü geçtiğimiz yıllarda çok farklı dil ve kültürlerden gelen yazarlara verildi. Bilinmedik yazarlar kadar, kendini kanıtlamış yazarlar da bu listede yer almış.

Şimdi, birkaç soru. **Alfred Nobel**, hangi dillerde kitap okuyabiliyordu? Bildiğimiz, İsveç'te doğan Nobel'in, çocukluğunu Saint Petersburg'da geçirdiği. Saint Petersburg'da iken, babasının varlıklı oluşu sayesinde özel hocalardan iyi derecede İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça öğrendiğini biliyoruz. Sonra, Fransızcasını bir vakit yaşadığı Paris'te, İngilizcesini de uzun yıllar çalışacağı ABD'de geliştirmiş olabilir. Hayatının son yıllarını da İtalya'da geçirdiği için, İtalyanca bildiğini de varsayalım. Yine öğrendiğimize göre, sitede yazılan da doğru: Nobel, 1896'da ölümünden hemen önce, dört perdelik bir nesir tragedya kaleme alıyor. **Nemesis** adını taşıyan ve İngilizce yazdığı bu oyun, Beatrice Cenci hakkında ve aslında Percy Bysshe Shelley'nin *The Cenci*'sinden etkileniyor. Ölümüne doğru basılan bu kitap, küffar ve edepsiz bulunarak, basımından hemen sonra imha edilecek. Üç nüsha hariç. Bu nüshalardan da yola çıkılarak, 2003 yılında bu kitabın bir İsveççe-Esperanto çevirisi yayımlanır. Eser, tecavüz ve ensestin öne çıktığı bir ortamda uyuşturucu kaynaklı Meryem Ana vizyonlarını, Şeytan'la bir diyalogu sahneye koyar ve kırk dakikalık bir işkence sahnesiyle sona erer... Neyse, konumuz bu değil.

Konumuz şu, daha doğrusu, Nobel'in özel ilgilerinden yola çıkarak sorular soracağımız için, sorunumuz şu: Evet, Nobel, İsveççe, Almanca, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İtalyanca okuyabiliyor. Dolayısıyla, Nobel'in hayalhanesindeki dünya edebiyatı, ya bu dillerde yazılmış eserlerden, ya da bu dillere yapılmış çevirilerden

ibaret olacak (eğer tabii bir danışmanlar kuruluna, ne bileyim, Tacik edebiyatı hakkında özel raporlar hazırlatıp çeviriler yaptırmadıysa). Dolayısıyla, Alfred Nobel'in dünya edebiyatından anladığının sınırları bu.

Zaten de, 1960'a kadar, dikkatinizi çekerim, edebiyat dalında verilen Nobel ödülleri, bir iki istisna dışında (mesela Rabindranath Tagore, ki o da Bengali ve İngilizce yazıyor) yukarıda saydığım dillerde yazan yazarlara veriliyor. 2011'e geldiğimizde Nobel ödüllerinin dillere göre dağılımı şu: İngilizce (26), Fransızca (13), Almanca (13), İspanyolca (11), İsveççe (7), İtalyanca (6), Rusça (5), Lehçe (4), Norveççe (3), Danca (3), Yunanca (2), Japonca (2), Portekizce (1), Oksitan dili (1), Macarca (1), İzlanda dili (1), İbranice (1), Bengali (1), Sırp-Hırvat dili (1), Türkçe (1), Yidiş (1), Arapça (1), Çince (1), Çek dili (1), Fince (1).

Bu tabloya baktığımızda karşımıza çok açık bir gerçek çıkıyor. 1960'lara kadar, Nobel Edebiyat ödülü komitesi üyeleri, büyük ihtimalle kendi okudukları dillerde yazılmış eserlere ödül verirken, 1960 sonrası, okuyabildikleri dillere çevrilmiş yazarlara da ödül vermeye başlıyorlar. Şimdi, açıkçası, 1960 sonrası komite üyelerinin Yidiş, Çince ya da Türkçe doğrudan okuyabildiklerini söylemek, "ayda su var" gibi anlamsız bir önerme olur. Komite üyeleri, büyük ihtimalle, **Seferis**, ya da **Elitis** gibi Yunan şairleri bile, çok ama çok büyük ihtimalle, İngilizce veya Fransızca çevirilerinden okudular. Şunu da gayet iyi biliyoruz: Çince yazmış olan muhalif **Gao Xingjian**'ın, Nobel aldığı yıl, sadece Fransızcada iki üç kitabı vardı.

Şimdi, soruyu tersine çevirelim. Ve şöyle soralım: **Neden Tanpınar, Sait Faik, Oğuz Atay, Leyla Erbil ya da Ahmet Altan Nobel ödülü alamadı? Yanıt basit: Komite üyelerinin okuyabilecekleri bir dile çevrilmemişlerdi** (bu tablonun kıstaslarına göre, sevsek de sevmesek de, şansı en fazla olan Türk yazarı şimdilerde **Elif Şafak**). **Peki, mesela Yaşar Kemal niye alamadı? 70'li 80'li yıllarda yoğun olarak dünya dillerine çevrilen Yaşar Kemal, o dillere çevrilirken, dünyanın geri kalanı da, örneğin Latin Amerikalı yazarlar da çok ama çok yoğun olarak o dillere çevriliyorlardı.** Yani, çeviri rekabeti o yıllarda çok yüksekti. **Peki, niye 90'larda ve 2000'lerde Orhan Pamuk aldı da Yaşar Kemal alamadı? Çünkü, 90'larda ve 2000'lerde Yaşar Kemal'in temsil ettiği has edebiyat anlayışı, dünya ticari yayıncılığında geri plana atılmış, kitapları daha az çevrilir, daha az satar olmuştur** (bir klasik olmuştur diyelim, **Homeros** gibi). Onun yerine, yine bildik dillerde, yaygın hatta çok yaygın bir biçimde dolaşıma girmiş ve tartışılmakta olan Orhan Pamuk çok daha okunabilir, çok daha ulaşılabilirdi elbette komite üyeleri açısından. Bu durumun çok daha ayrıntılı bir analizi yapılmalı (inşallah, bu konuda bir tez yazmakta olan **Ümran Küçükislamoğlu** bunu yapacak, ama o vakte kadar **Franco Moretti**'nin dünya edebiyatı hakkındaki çığır açıcı yazılarına bakabiliriz).

Dünya edebiyatının Nobelli totemleri: İşte böylesine bir dünyanın totemleri.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Allah'ım bizi baştan yarat

Levent Yılmaz 10.10.2012

 Allah'ım bizi baştan yarat Maalesef, yaratılmadık. Yaratıldıysak da, kâmil bir yaratık olarak yaratılmadığımız kesin. Hele de omurgalıları karalara çıkışımız gayet büyük bir tesadüf. **François Jacob**'un dediği gibi, hafiften şaşkın bir balık kendisini sahile atıp da yüzgeçlerini ayak-bacak zannedip yürümeye kalkışmasıydı, büyük ihtimalle karada omurgalıları da olmayacaktı. İlk omurgalıların dünyada belirişi **Paleozoik (Eski Hayat)** dönemde, **Cambrian** (yani Galler bölgesindeki buluntuların tarihlendiği dilim) ile **Ordovician** (yine o

coğrafyadaki bir Kelt kabilesinin bölgesinden ismini alan zaman dilimi) arasında. Çince konuşmuyorum yani! Tarihlersek, 540 milyon yıl ile 490 milyon yıl arasında beliriyor omurgalılar.

Memeliler ise daha geç: onlar da **Mezozoik** (yani **Orta Hayat**) döneminin **Jurassic** (hani filminden hatırladığımız, ve Avrupa'daki Jura dağlarında bulunmuş kalıntılarla belirlenen) diliminde ortaya çıkıyorlar: Yani, 208 milyon yıl önce.

65 milyon yıl ise, bugün de rastladığımız türlerin ilk ataları, primatlar ortaya çıkıyor. Bu primatlar arasından da milyon yıllar boyunca geçirilen evrim sonucunda, bildiğimiz türlerin isimleri ortaya çıkıyor. **Lemürler, Yeni Dünya Maymunları, Eski Dünya Maymunları, Gibbonlar, Orangutanlar, Goriller, Şempanze ve Bonobolar** ve en nihayet **İnsanlar**. Evrim sonucu, 5,3 milyon yıl önce, insan, yani **"hominini"**, akrabaları şempanze ve bonobolardan farklılaşıyor. Bu tür ise, temel olarak Doğu Afrika'da, bugün büyük göller bölgesi diye bildiğimiz bölgenin kuzey ve güney hattı, yani Rift Vadisi boyunca hareket hâlinde.

Tabii, hareket hâlinde de, akrabalarından farklı olarak, bu "hominini" adındakiler, dört değil, iki ayak üzerine dikiliyorlar. 4,2 ile 3,9 milyon yıl önce, neden olduğunu çok da bilmediğimiz bir biçimde, artık, atamız **"australopithecus"** iki ayak üzerinde yürümeye başlıyor. İki ayak üzerine dikildiğinde de hamile kalan hanımların bel yapıları, kalça ve rahim düzenekleri de farklılaşmaya başlıyor. Bu durumda, vücut, daha formasyonunu tamamlamamış olan bebeği dokuz ay civarında dışarı atıyor. Herkes bilir, memelilerde doğumdan hemen sonra küçük tay, bebe sığa falan sıçramaya koşmaya başlar; oysa, iki ayak üzerine dikilen türümüzün doğurduğu velet, sıçramak ne kelime, sürekli ve kesintisiz bir bakıma muhtaç: Çünkü daha cenin. Ne elleri el, ne ayakları ayak, ne de beyni beyin. O yüzden de zaten, insan yavrusu iki yaş civarı ayaklanıp akıllanıyor. Ama o da yeterli değil: İnsan yavrusunun bakımı lazım, en az on iki- on dört yaşına kadar; kendi başına hayatta kalabilmesi için. Dolayısıyla, iki ayak üzerine dikilmek, diğer memelilerde görmeyeceğimiz türden bir toplumsal örgütlenme gerektirecek. 1974'te Etiyopya'da Hadar'da bulunan ve o zamanın hit parçası **Beatles'in Lucy in the Sky with Diamonds** şarkısından esinlenerek adı **Lucy** konulan hanımefendi, işte böyle bir dünyada yaşamakta.

Bir de eller var tabii; boşta kalan ve ne yapacağımızı bilemediğimiz eller. Bu eller, 2,5 milyon yıl önce alet kullanmaya başlıyor. Taşları sopaları alet olarak kullanmaktan söz etmiyorum. Oldovan Vadisi'nde bulunan, bir taşı, diğer bir taşla vurarak onu keskinleştiren ve başka bir şey, **"alet"** yani balta, bıçak vs. hâline sokan bir zekâdan söz ediyorum. Ne güzel. Artık, türümüz, korkudan ödü patlayan, sürekli kaçan, saklanan yaratık olmaktan çıkıp, diğer hayvanların bıraktıkları leşlerle beslenmekten de kurtulacak; kendisi avlanacak! Alet tekniğini gayet inceleyecek, sofistike hâle getirecek. 1,5 milyon yıl önce Aşulean dediğimiz, gayet gelişmiş obsidiyen mızrak, ok ucu gibi şeyler üretir hâle gelecek. Avı, uzaktan avlayacak, öyle pehlivanlar gibi avın üstüne atlayıp deli kuvvetiyle boynunu falan kırmayacak. Yani, ok ve mızrak icat olduğunda, mertlik de çoktan bozulmuş olacak. Tabii bununla birlikte de beyni de büyüdükçe büyüyecek: Büyük beyin, büyük namertlik! Vücudun yüzde ikisini oluşturan insan beyni, metabolik enerjimizin yüzde 18'ini yutmaya başlayacak. Hiçbir hayvan türünde olmayan bir oran bu.

Kısa keseyim: 1,2 milyon yıl civarında bu bizim atalar, Rift Vadisi boyunca kuzey ve güney hattında harekete geçecekler ve Afrika'dan çıkmaya başlayacaklar. **Evrin Teorisi** kısaca şunu der ya: **Doğal ortama en fazla uyum gösteren hayatta kalır**. Bizim atalar öyle değil: Doğal ortamı boza boza, kendilerine uyduracaklar. Elbise, ayakkabı, çardak vs. yapıp, bir zaman sonra da herkeslerin korktuğu ateşi kontrol edecek, herkesleri de ateşle korkutmaya başlayacak: Güvenlik her şeyden önemlidir elbette!

İki yüz elli bininci yıla geldiğimizde, biz şimdiki insanların da atası olduğu varsayılan **Homo Sapiens** yavaş yavaş tarih sahnesindeki yerini alacak. Daha önceki tüm homolardan daha zeki, daha korkutucu, daha yıkıcı:

çünkü doğadaki belki de en zayıf, en zavallı yaratık. Kendisine en yakın tür olan **Neanderthalleri** de silecek dünya yüzünden. Aletler artık avlanmanın ötesinde benzerlerin kafalarını da kırmaya yarıyor. Dünya bu dönemde Buz Çağı'nı yaşamakta:

Hayatta kalmak zor, çok zor. Kaynaklar kısıtlı. Enerji en çok ihtiyaç duyulan şey. Beyin büyümüş, 1350 cc'ye varmış ama dünyanın çivisi çıkmış; yemek yok. Ama topladıkları yerlerde başka bir şey geliştirmeye başlamışlar: **Simgesellik**. Ölülerini gömmekle başladıkları bu yolculukta, konuşmaya da başlamışlar, hatta simgesel kültürlerine dair bulduğumuz bir örnek de var: Güney Afrika'daki Blombo Mağarası'ndan çıkma, üstünde rastlantısal olamayacak geometrik çizgiler olan bir küçük taş parçası; aşı boyalı. Artık koyunlarını mı sayıyorlardı, yoksa, hapishanede gün sayanlar gibi çizik mi atıyorlardı, bilinmez; ama artık sayıyorlar, soyutluyorlar, düşünüyorlardı.

Bu tarihten sonra bol bol mağara resmi yaptılar. En ünlüleri **Chauvet, Lascaux** falan. Buz Çağı bitti 18 binli yıllarda. On iki binli yıllarda yarı-yerleşik ve rastlantısal tarıma geçtiler, Ortadoğu'da. Yine Ortadoğu'da, özellikle de kuzey Mezopotamya'da, Karacadağ civarlarında da, anlaşılan, buğdayı evcilleştirdiler ve artık yerleştiler. Sonra... Sonra, ekip üretenlerin ekip ürettiklerini, daha sağlam madeni silahlar üreten birtakım başkaları gelip çalmaya başladı. Çal, çal nereye kadar? Dediler ki, biz çalmayalım, siz bize ürettiklerinizin büyük bir kısmını verin, biz de sizi kesmeyelim, hem de kesecek olanlardan koruyalım. Nurtopu gibi devletlerimiz oldu. Haydut çetelerinin hukuku genelleşti, korku ve rıza, devlete biati genelleştirdi.

Bin yıllar geçti, devlet dönüştü dendi, sonra halk egemenliği dendi, sonra demokrasi dendi. Ama **homo sapiens** her halükârda öldürmeye devam etti: Eskiden aşulean tipi baltayla, şimdi, tank, tüfek, havan ve F-16'larla. Bazen de kürekle, bıçakla. Bize de, öldürsün mü, öldürmesin mi, ne zaman öldürürse iyi olur, ne zaman bu öldürmeler yanlış ve haksız olur, hiç mi öldürmesin artık, savunmasın mı ama kendini, ya güvenlik ya güvenlik, gibi soruları hâlâ ve hâlâ sormak düşünüyor. Ben çok sıkıldım artık bu **homo sapiens**'ten. Başka bir şeye evrilsek ya bir an evvel. Ya da, keşke yaratılsaydık, keşke kâmil bir varlık olarak yaratılsaydık. **Allah'ım, varsan, bizi baştan yarat.**

levant@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taraf'ta 'kriz' var. Taraf'ta 'kritik' var, ama kritik bir durum yok

Levent Yılmaz 17.10.2012

Yıllar önce, **Umberto Eco** ile **"Kriz"** kavramı üzerine bir söyleşi yapmıştık. Söyleşi çeşitli yerlerde birkaç kez yayımlandı. Söyleşinin kimi noktalarını, yani Eco'nun o şahane üslûbuyla söylediklerini, gazetenin içinde gelişen tartışmalar bağlamında tekrar hatırlatmak istedim:

Kriz ile **Kritik**, yani **eleştiri**, ikisi de Yunanca **krinein** fiilinden gelirler. Fiil, **yargılamak, ayırmak, seçmek** anlamına gelir.

Krizin kullanımda olan birçok anlamı var. Birincisi **yıkıma götüren bir dönüşüm süreci**. Örnek, **1929 Wall Street krizi**. Buhran. Kullanımdaki bir diğer anlam, **gençlik krizi, 40 yaş krizi** gibi, kritik noktalar aşılmadan evvel yaşanan, **birçok sorunun arka arkaya sıralandığı bir süre** zarfı. İki hâlde de bir **süreç** var. **Sorunlar birikiyor, sıkışıyor, patlama ânı yaşanıyor, ardından başka bir hâle geçiliyor**.

Kriz baş gösterdiği zaman, yalnızca münevverleri değil, toplumun her kesimini ilgilendirir. Münevver böyle bir anda krizi çözecek anahtara sahip değildir. O, tam tersine, bir sıkışma durumunda, çıkış yolu gözükmeyen ve olması gerekirken hiçbir şey olmayan bir düzende, bir kopma, kırma, ayırma işlemi yapan kişidir. Örneğin, **Hobbes, Leviathan'ı** yazdığında hiçbir krizi çözmez, tam tersine baş belası binlerce sorun yaratır. **Bir kriz yaratmak, var olan hâli eleştirip (kritik edip), bu değişmezlik tarlasına kuşku tohumları ekmektir. Münevverler krizleri çözmeye değil, çıkarmaya yarar.**

Münevvere gaiten gelen sesleri yönlendiren ve her şeye çözüm bulan bir kâhin gibi bakmamak gerekir. Bir sinemada yangın çıktığında, münevverin yapması gereken ilk iş, itfaiyeyi çağırmaktır. Yoksa, sahneye çıkıp, yangın redifli bir gazel okumak, ya da yangının kavramsal çerçevesini analiz etmek değil. Hatta, yangına karşı ne tür önlemler alınması gerektiğini dahi söylememelidir: Çünkü bunu yangından önce söylemiş olması gerekir; ya da yangından sonra söylemeye devam etmelidir. Ama yangın çıktığı anda, yapması gereken, yangını söndürmek için itfaiyeye haber vermektir, orada birarada bulunduğu yargıçlar, gazeteciler, fırıncılar ve diğer vatandaşlar gibi.

Münevverin ikinci görevi, siyasi açıdan, partisinin düşmanlarına saldırmak değil, kendi partisindeki yandaşlarına karşı durabilmektir. Çünkü düşmanlara karşı konuşmak kolaydır, herhangi bir yerde bunu yapabilirsiniz, ama dostlara, yandaşlara karşı gelmek, onlara karşı durmak, onları eleştirmek zordur. Ama bu önemlidir. Bu durumda, kendi tarafını sürekli sorgular, bu yakada kriz yaratır.

Münevverin bir üçüncü görevi de, gereksiz yere kriz çıkarmamaktır. Yani iş olsun diye kriz çıkarılmaz. Orada burada yazılar yazıp felaket tellallığı yapmak, dikkati çekmek isteyen münevverlerin gayet sık yaptığı bir şeydir.

Kimileri vardır, mükemmel siyaset, mükemmel bir devlet, mükemmel bir dil peşinde koşarlar. Krizsiz bir devlet, bir düzen bulunabileceğini sanırlar. Bu, bütün geleneksel düşünce sistemlerinin yanılgısıdır. Her şey, ya geçmişte bulunan, ya da gelecekte bulunabilecek muhteşem bir denge fikrine bağlıdır. İşte münevverin görevi de burada ortaya çıkar. **Münevver avutmaz. Hayır, der, inanmayın, yok böyle bir şey.** Mükemmel düzen arayışının bizi nerelere götürdüğünü gördük: **Dachau'yu** biliyoruz. Yahudiler olmasaydı, Almanya mükemmel olurdu; haydi, Yahudiler Polonya'ya kamplara. Münevver eylem, bu türden müthiş bir düzenin, dengenin hiç olmadığını, hiç olamayacağını söylemektir.

Savaşı düşünelim. Kendi mutlu zannettikleri, iyi, mükemmel zannettikleri düzenlerini dünyaya yaymak isteyen devletlerin çıkardıkları krizlerdir savaşlar. Kriz var orada, gidelim krizi çözelim. Romalılar için böyleydi mesela: Kartacalıları keselim, Germenleri temizleyelim, İngiliz barbarlarına boyun eğdirelim ki, Pax Romana'yı kurup mutlu mesut oturalım dünyada. Her savaştan sonra barış konferansları düzenlenir. Ama münevver şu soruyu sorar: Ya tersi doğruysa, ya hiç savaş olmadığında daha iyi bir düzen oluşacaksa?

Son olarak: **Kriz çıkarmak lazım; ama krizin çözümüne de katkıda bulunmak gerekir. Taraf'taki kriz, sağlıklıdır. İyi krizdir. Durum kritik değildir.**

Rasim Özdenören: Toteminin ellerini gül dikenleri kanatmış

Levent Yılmaz 24.10.2012

 Rasim Özdenören: Toteminin ellerini gül dikenleri kanatmış Bütün ömrünü bir sedirde geçirmiş sanki. Hırka, yelek ve ceket. İçinde uzun kollu yün bir polo kazak. Ya da oduncu gömleği. Sade. Ama yakışıyor kendisine. Gözlüklerinin arkasında gülen gözler var; kimi zaman dalıyor, hangi zamanlarda niye yaşadığını anlamaya çalışıyor. Kabul görme yıllarını geride bırakmış; söyleyecek lafı var; söylüyor ama ikna etmeye çabalamıyor; söyleyeceklerini söylemesi yeterli artık. Duyacak kulağı olan duyar. Gündeme ilişkin dertleri yok. Geniş zamanlarda yaşıyor; geniş dünyaları anlamaya çalışıyor. Öyle, mütevazı, kalbi dolu, dünyanın çivisinin çıktığını görüp de bundan acı çekiyor; ama acıya da tebessüm etmesini öğretmiş bu hayat ona; artık, tevekkül safhasında.

Oysa başka bir hayat varmış gençken önünde. Maraş'ta doğmuş, kahramanlık destanlarıyla büyümüş büyük ihtimalle. Akşamüstleri sönen sokak lambalarının altında, taşra hüznünün ne demek olduğunu ciğerlerinde hissederek öğrenmiş. Dünya büyükmüş; tanımak gerekmiş dünyayı. Ama tanıdığı dünya, ilkençliğinde, Dersim, Malatya ve Anadolu'nun fakir semtleri. Fakirlik üzerine düşünmeye bu yıllarda başlamış olmalı. Çıkışsız bulmuş olmalı bu dünyayı; kaderin neden böyle yazılmış olduğunu da sormuş olmalı kendine. Bu yüzden mi hukuk okumuş? Bu yüzden mi gazetecilik nedir, anlamaya çalışmış, bilinmez. Dünyayı anlamak istediği kesin: ama dünyada yaptığı yolculuklar hep çocukluğuna götürmüş olmasın onu? Dünyada, hele de iki yıl kadar kaldığı ABD'de, baktığı her yerde, yanında yöresinde zulüm görmüş olmasın? Ve niye, niye diye sormuş olmasın, niye var zulüm?

Devlet Planlama Teşkilatı. Ne kadar tuhaf bir isim, ve ne kadar tanıdık bir kurum. Orada da uzman olarak çalışmış. Sonra Kültür Bakanlığı'nda müşavirlik, sonra müfettişlik, sonra istifa, sonra tekrar dönüş. Devlet'te çalışmış ama bürokrasiden de sıdkı sıyrılmışların tuhaf bir havası vardır: hem sevmezler o yapıyı, hele de Ankara'da olma kısmını; ama bir taraftan da kendilerini ayakta tutar bu görevler, mahcup bir gurur vardır içlerinde. **Cemal Süreya** böyleydi mesela: Maliye Müfettişliği ile gurur duyardı. Ama sanki iki insan vardı da içinde, öyle, ipek sesiyle yırtılır gibiydi. **Rasim Özdenören** de bu türden. Bürokrasi içinde işini elhak iyi yapmıştır, sevmeden sevmiş, tutunmuştur. Ama bir de öteki Özdenören var: nasıl öteki **Sezai Karakoç** var, **Mona Rosa**'nın Karakoç'u, Özdenören'in de öteki Özdenören'i var: Hikâyeciliğinden, mütefekkirliğinden başka hiçbir derdi olmayan, o dünyada ve o dünya için yaşayan. Zaten başka türlü nasıl yazmaya devam edebilirdi ki?

Başka işi olmasa, gül yetiştirirdi. Gül yetiştirirken dünyayı anlamaya çalışırdı. Gülün nedeni var mıdır? Gül açtığını bilir mi? Gül, güzelliğinin farkında mıdır? Niye dikenlidir gül? Bu türden sorulara cevap arardı herhalde bir kasaba has bağçesinde. Çünkü o hakikatin peşinde. Hakikati de edebiyatla bulmaya çalışıyor; ince ince işleyerek kelimeleri, insanın o anlaşılmaz halet-i ruhiyesini. Değil mi ya, nereden gelir ruh, niye hapsolur bedene, niye cezbolur, çekilir aşağılara, nasıl kurtulur ayağına dolaşan yüklerden, nasıl tekrar yükselir? Edebiyatı biraz da bununla ilgilidir ona göre.

Aslında Müslüman oldukları için gölgede kalmış bir yazar kuşağına mensuptur. Müslüman olmanın hakir görülmesi, Rasim Özdenören ve kimi dostlarını, başka hakir görülenlerde gördüğümüz gibi bir uç noktaya, bir

şiddete, bir öç alma duygusuna itmemiştir. Sessiz kalmayı, tevekkül içinde yaşamayı ama söyleyecek sözlerini de söylemekten kaçınmamayı tercih etmişlerdir. Yazık oysa, şimdilerde filme de çekilen **Uzun Hikâye**'si ile **Mustafa Kutlu**, kimi müthiş şiirleriyle **Zarifoğlu**, **Balkon Çıkmazında Efendilik Tarihi**'ni yazan **Atlansoy**'u okuması gerekirdi Türkiye'nin baskın cumhuriyetçi münevveranı. Dediğim gibi, sağ muhafazakâr cenahta olup da, Tanpınar'ın deyimiyle "sükût suikastı"na maruz kalıp, biraz ne kelime, basbayağı bu yüzden aşırı uçlara, ırkçı milliyetçiliğe, komplo teorisyenliğine, antisemitizme savrulanlardan değildir Özdenören. Savrulanlar, maalesef, çok.

Yeni Şafak'ta yazıyor bir süredir. Çok da iyi yazıyor. Birçok metni, ayrıntılarda gizlenen şeytanları tek tek kulaklarından tutup çıkartıyor. Zulüm nedir, zalim kimdir, biliyor. Fani dünyada olduğunu, biliyor. Değiştirilemez insan yapısı yasa olmadığını, biliyor. Sınırlamanın insanı insan yaptığını, biliyor. Saplantıların muhakemeyi battal ettiğini, biliyor. Büyük düşünmenin coğrafyaya ilişkin olmayacağını, biliyor. Cahili umursuyor, dar kafalıyı sevmiyor. Kamunun ortak dehasına inanıyor. Batı'nın dehasının onun ikiyüzlülüğünü de kapsadığını söylüyor: Ama, ah, keşke, bir de Fetih'in iyi bir şey olmadığına, fethedilenin zulme, gadre uğradığına inanabilse. Keşke kendisini okuyanların aldığı kimi feyizleri, kendisi de kendisini okuduğunda alabilse. Keşke Allah'ın başka sığınakları da mümkün kıldığını, kendisinden başka sığınakları illa da onların başına çöktirmek istemeyebileceğini söylese... Ama yine de, gülleri seviyor. Kedileri de seviyor. İnsanları, mazlumları seviyor. Yanlış zannettiği yolu tutmuş olanları da bir gün sever mi acaba? Uyuşturucu müptelalarını, gayleri, fahişeleri, transseksüelleri, kâfirleri?

Gül çünkü dikenlidir. Rüyanızda birinin size gül verdiğini görürsünüz, dikenini batır elinize, kanar eliniz. Ya uyandığınızda elinizde bir damla kan görürseniz? **Rasim Özdenören: Totemi, rüyasında çeşit çeşit güller görüyor. Uyandığında ise ellerinde dikenler. Acıtan dikenler.**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batan gemiye bakmak; başkalarının acısı

Levent Yılmaz 31.10.2012

Son günlerde tuhaf bir biçimde, tekrar ve tekrar **Lucretius**'la karşılaşıyorum. Aslında Lucretius hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Bildiğimiz şeyler şunlar: İÖ 99 gibi doğuyor, İÖ 55 gibi ölüyor. Tarihler kesin değil tabii. Şair ve filozof. **Epikürosçu**. **De Rerum Natura** adında bir uzun şiir yazıyor (bu kitap, **Turgut ve Tomris Uyar** tarafından Türkçeye **Evrenin Yapısı** adıyla çevrildi, son baskısı Norgunk Yayınları'ndan çıktı). Bu şiir, **Augustus** dönemi şairlerini bayağı etkileyecek: özellikle **Vergilius** ile **Horatius**'u. **Aziz Hieronymus**'un yazdığına ve pek güvenilir olmayan bir hikâyeye göre, bir aşk iksiri yüzünden delirmiş, şiirini deliliğin sınırındayken kaleme almış, zaten de intihar etmiş sonrasında. *De Rerum Natura*'yı da hamisi ya da dostu hatip ve halk tribunu'su **Gaius Memmius**'un ölüm korkusunu altetmek için kaleme almış.

De Rerum Natura, uzun yıllar kayıp bir kitap olarak biliniyor. Ta ki, 1417 yılında İtalyan kitap avcısı **Poggio Bracciolini** tarafından güney Almanya'da bir manastır kitaplığında bulunana kadar. Hikâyenin bu kısmını, o müthiş **Shakespeare** kitabından (**Shakespeare Olmak**, Can Yayınları) ve esas akademik çalışmalarından bildiğimiz **Stephen Greenblatt** geçen yıl **The Swerve** adıyla kaleme aldı ve kitap, neredeyse bir polisiye roman akıcılığıyla yazılmış olduğundan olsa gerek, **Pulitzer Deneme Ödülü**'nü aldı. Kitap, hakkındaki "akademik" çekinceleri bir yana koyarsak, hakikaten bir solukta okunuyor. Ana fikir de şu: Epikürosçu düşünceleri içeren *De*

Rerum Natura, aslında “**batıl**” inançlara karşı bir kitap. Evrenin yaratılış ve işleyişinde tanrıların hiçbir müdahalesi bulunmadığını, evrenin, boşluktaki sayısız atomların birleşip ayrılmalarıyla, başka bir mantık dâhilinde çalıştığını söylüyor **Lucretius**. Bu tavrıyla da, elbette, çok daha sonraları serpilecek olan “**atomculuk**” kuramlarının da temeline yerleşiyor (özellikle de **Pierre Gassendi**’nin görüşlerinin). **Greenblatt**’ın kitabı tüm bunları ayrıntılarıyla anlatıyor bize.

Ölüm korkusu meselesine gelince, **Lucretius**’un tavrı net: Ölüm varken biz yokuzdur, biz varken de ölüm yoktur. Hem ayrıca, ruh bedenden ayrı bir şey olmadığı için, ölüm ikisinin de ölümüdür. Ölümden sonra hayat yoktur. Ölü, ölmüş olduğu için, yaşamayı umamaz. Yaşamayı uman, yaşayandır. Öyle ise ölümden korkarak yaşamamanın bir anlamı da yoktur: Ancak yaşamayı umarak yaşayabiliriz.

Ölüm korkusu, **Lucretius**’a göre, bu hayatta başımıza gelen korkunç şeylerin bir yansımasıdır. Tekrar kötü anları tecrübe etmek istemeyiz. Ancak bu geçmiş korkunç tecrübelerin ölümle bir ilgisi yoktur. Dolayısıyla, ölümden korkmanın bir anlamı da yoktur. Korku, yaşamaya ilişkindir.

De Rerum Natura’nın ikinci kitabının başında, aslında korkunç bir sahne vardır. Kıyıda, karada duran birisi, uzaklarda, denizin ortasında batmakta olan bir gemiye bakmaktadır. Hayır, der **Lucretius**, başkalarının acı çektiğini görmekten değil, onların acı çekmesine sevindiğimizden değil, kendimiz bu acıya maruz kalmadığımız için mutlu ve neşeliyizdir. Başkalarının acısını görmek, o acıya sevinmek anlamına gelmez. Biz o acıyı yaşamadığımızı gördüğümüz için neşeli ve mutluyuzdur. O acıyı yaşasak, mutsuz olurduk. **Lucretius**, eğretilmeyi sürdürür: Ordu ve savaş örneğini vererek. İki büyük ordunun savaşı her ne kadar korkunç da olsa, kişi tehlikede değilse eğer, bu savaşı seyretmekten keyif alır.

Lucretius’un bu “**batan gemiyi seyretmek**” eğretilmesi üzerine **Hans Blumenberg** kısa, ama kısa olduğu kadar da etkileyici bir kitap kaleme almıştır (Dost Kitabevi Yayınları’ndan çıktı bu da). Dünya tarihindeki “**batan gemi**” ve “**seyirci**” istiaresini, yani “**güvenlik**” ve “**tehlike**” meselelerini incelediği bu kitabına ilginç bir alıntıyla başlar **Blumenberg**. Alıntı **Pascal**’dandır ve şöyle demektedir: “**Hepimiz gemideyiz.**”

Bu alıntıda **Pascal**, artık “**seyirci**” konumunun mümkün olmadığını, tüm dünyanın bir gemi olduğunu ve artık batılırsa, herkesin birden batacağını anlatmaktadır. Çabalamak gereken şey, güvenlik içinde geminin batışını seyredeceğimiz bir yer bulmak değil, gemiyi batmaktan kurtarmaktır. Ya da, batmayacak bir gemi yapmak.

Ölüm oruçlarını, biber gazlarını, adaletsiz yargıyı, keyfî tutuklamaları, güvenli olduğunu zannettikleri yerlerinden seyredenlere ve bunların kendilerine değmediğini düşünenlere söylenecek tek bir söz var: “Siz de gemidesiniz.”

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyadan çıkış yolu bulamıyorken... Sami Baydar ölmüş

Levent Yılmaz 07.11.2012

Sami Baydar ölmüş. Elli yaşında, kalp krizinden. Merzifon'da. Türkçenin en istisnai şairiydi. Neredeyse bir yıl önce yazmışım aşağıdaki yazıyı. İzninizle, tekrar yayımlamak istiyorum. Sami'nin de gidişyle, etrafımızı saran "kötülük dayanışması"ndan kurtulma şansımız da, bu dünyadan çıkış yolu bulma imkânımız da azaldı. Yazık, dünya artık daha eksik.

Ankara-İstanbul arasını trenle gitmek, en güzel yolculuklardandır (ya da "idi", artık nasıl, hiçbir fikrim yok). **Tomris Uyar, Sesler Yüzler Sokaklar**'da 1970'lerde **Sinan Fişek**'le yaptığı bir Ankara-İstanbul yolculuğunu anlatır ki, muhteşemdir. Tabii bu yolculuğun muhteşem olabilmesinin tek bir koşulu vardır (elbette biraz paranız var ise): bütün yolculuğu lokantalı vagona içerek geçirmek. Lokantalı vagon tertemizdir, beyaz kolalı örtüler serilidir (**Orient Express** havası yayılır etrafa, sanki karşı masada **David Niven** sigara içmektedir). Yoksa, isterseniz yataklıyla yolculuk yapın, yol, çekilmez; beyniniz **Nâzım Hikmet**'in **İnsan Manzaraları**'nda trenin o aksak ritminin sesini tarif ettiği dizeyle zonklar: **Memetçik Memet, Memetçik Memet**. Sonra, cehennemî yolculukların treni Mavi Tren vardır. Otobüs bozması oturma düzeniyle Mavi Tren, soğuk kış gecelerinde havalandırması olmayışıyla, kaloriferlerinin yetmiş dereceye yakın yanmasıyla, içeridekileri öldürür. Susuzluktan ölür, sayıklamaya başlarsınız. Allahtan yanınızda müşfik arkadaşlarınız vardır da, Bozüyük gibi **Yaban**'dan fırlama bozkır kasabalarında indir-bindir yapılırken gider su bulurlar.

Ankaralı genç şairler ve yazarlar 80'li yıllarda bu yolu çok aşındırmıştır. Bu tren yolculuğu onlara dünyadan kaçabilecekleri hissini bahşetmiştir. Büyük, büyü, müthiş bir başka dünya onları gidilen yerde beklemektedir. Gidilen yerde kendi türleriyle karşılaşacaklardır. Dünyada zaten kendilerini anlayacak başka kim olabilir ki?

Lale Müldür'ün Levent'teki evinde, kapı açıldığında karşınıza devasa bir **Sami Baydar** resmi çıkardı: Lale'nin portresiydi bu, sanırım. Evde başka resimleri de vardı Sami'nin; bir de Sami'nin resimlerinden fırlamışçasına etrafta dolanan bir siyam kedisi. Lale'nin hepsi sanki birer uzak fırtına olan şiirleri bir yanda, bir yanda yağmur sonrası toprak kokusu ve ıslak çimenlerde takla atan oğlanlarıyla Sami'nin resimleri. Hepsisi uzak, buğulu, ama hepsi yakın, bileklerimize kazılı.

Sami Baydar: Hâlâ düşünürüm, bu dünyanın unsurları nasıl biraraya gelmişler de bu hiçbir kimselere benzemeyen şairi, ressamı oluşturmuşlardır? Dünya gaileleri arasında, laf atmalar, çakmalar, sinirlenmeler, buyurganlıklar ve celallenmeler arasında Sami nasıl mümkün olmuştur? **Türkçe şiirin "unicorn"udur o; resmin yeşil alevi; bakalit çubuk, tehlikeli karpit, bakış, sürekli bakıştır onun resmi. Uzaklaşan bakıştır. Affedici bakış; unutmayan, ama affeden. Gafletimizin asıl yapıbozumcusu, odur.**

Kendisini en son Beşiktaş'taki evinde bırakmışım; koltuğumun altına daha boyası kurumamış bir tuval sıkıştırmıştı giderken: Bir çemberin içinde ters takla atan biri. Dünyayı tanıımıyordum daha: Buradan çıkış yolları arayacağım aklımın ucundan geçmezdi; gençtik, güzeldik ve kaybolmaya meyilliydik, çünkü çoktu yollar ve biz, hepsinde birden yürümek istiyorduk. Binlerce ters takla atıp, binlerce çemberden, feleklere eşlik ede ede geçeceğimizi sonradan anladım. Resmi bilhassa benim için yaptığını da sonradan anladım, hiç aklımdan çıkmadı. Sonra, **"şairdir, ne yapsa yeridir"** temalı **Paolo Colombo**'nun yaptığı 1999 Bienali'nde gördüm desenlerini. Sonra, çekmecelerimi karıştırırken, bana göndermiş olduğu uzun bir şiiri buldum. Sonra... sonrasını **Necmi Zeka**'nın kendisiyle yaptığı bir söyleşiden kısaltarak alıntılıyorum (Necmi Zeka'ya bu söyleşi yapmayı ihmal etmediği için teşekkür ederek):

"26 Eylül 1962'de Merzifon'da doğdum. Nüfus kâğıdında doğum tarihim 2 Ocak 1963. Üç ay için bir yaş büyük olmasın demişler. Merzifon'da Cumhuriyet İlkokulu, Cumhuriyet Ortaokulu, Merzifon Lisesi'ni bitirdim. Büyükbabam ilkokula gittiğimiz gün müdüre 'Fotoğraf gibi resmini çizer,' demişti. İrfan İlkokulu müdürü kaydetmemişti. 'Yaşı küçük,' demişti. (...) 1982'de Beşiktaş'a taşındım. Ev sahibimin adı Hacı Mehmet Baş'tı. Apartmanın adı Melekbaş'tı. Dördüncü kattaydı evim. Türkali Mahallesi. Tuzbaba Camisi ve Tuzbaba

Hazretleri'nin türbesi aynı caddede idi. İki cami vardı aynı caddede. 1982'de Evliya Tuzbaba Hazretleri'ni rüyamda gördüm. 'Büyükbaban camiye gelsin. Minareyi yıkarım,' dedi. Tuzbaba Hazretleri'nin türbesine her gün bir fatiha okurdum. Beşiktaş'ta sekiz yıl Melekbaş apartmanında oturduk Büyükbabamla. Bir gün evden taşınmak istedim 1989'da. Ev sahibim yanında kalan oğlunun dördüncü katta ayrı oturmasını istedi. Nur Akalın'ın bir arkadaşının boş odası varmış. Ev aramadım. Ufuk Ahıska'yla bir gün eşyalarımı topladık. Arnavutköy'deki evlerinin üst katındaki arkadaşlarının boş odasına eşyalarımı bıraktım. Tuzbaba Hazretleri'ni gördüm 1989'da rüyamda. Beni eski bir eve götürdü. Duvardan içeri girdik. Ev arıyordum. Ertesi gün Tuzbaba Hazretleri'nin türbesine gittim. Bir adam türbenin karşısında, yanında bir evin kapısına kiralık yazılı bir kâğıt asıyordu. Evi kiraladım ve 1989'da eve taşındım. Tuzbaba Hazretleri'nin camisi ve türbesi Beşiktaş'ta, İstanbul'da. Beşiktaş'ta dokuz yıl oturdum. Büyükbabam bana çocukluğumda dua öğretti. On dokuz yaşımdan beri dua okuyorum her gün. Uyumadan önce dua okuyup yatıyorum. Uykudan önce. Masaldan sonra. Dualar okuyup uyuyorum. Düşlerimiz bunları öğretir. Her masal bir rüya. Rüyalarsa, dünyadan çıkış yolları."

Sami Baydar, totemi şöyle yazmış bir ara: **"Dünya dönüşüyle güzeldir."** Sonra kılıktan kılığa giriyor, kuğu, sirk tayı, karaca... Ve soruyor: **"Gerçek hayattaki ve masallardaki hayvanların dostluğu insanların dostluğundan ne kadar ve nasıl farklı?"** Sami Baydar'ın cevabı: **"Dünya güzel mi, bilmiyoruz."**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İdam cezasıyla oy avlamaya çalışan totem

Levent Yılmaz 14.11.2012

Fransa, idam cezasının "sanayi tipi" infaz edildiği ilk ülkelerden. Ama nedenleri karmaşık. Görelim. **Joseph-Ignace Guillotin** bir doktor. 1738'de doğuyor. 1778'den 1783'e kadar Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde patoloji, fizyoloji ve anatomi dersleri veriyor. 1783 sonrası kendi muayenehane ve laboratuvarında araştırmalarına devam ediyor: Özellikle sirkenin bilimsel hususiyetleri ve kuduz hakkında. 1787 yılında evleniyor. Kaderi o zamandan belli: 14 temmuzda gerçekleşiyor izdivaç. Öte yandan da 1772 yılında beri mason. 1778 yılından itibaren de **Dokuz Kız kardeş** locası mensubu (kardeşleri arasında **Voltaire, Orléans Dükü** falan var).

İki yıl sonra, yine bir 14 temmuz günü devrim patlak verdiğinde, **Guillotin**, Paris şehri ve civarının Tiers-État (yani soylular ve rahipler dışında kalan kitlenin) vekili olarak (bu üç farklı toplumsal kesimin biraraya geldiği) 1789 États-généraux toplantısına katılıyor. İyi. Mirabeau'nun da desteğiyle "Kurucu Millet Meclisi"nde vekil ve kâtip oluyor. Bu da iyi. Guillotin, 9 Ekim 1789 tarihinde, meclise bir ceza hukuku reform tasarısı sunuyor. O zamana kadar, sınıfların kesin sınırlarla ayrıldığı Fransa'da, ölüm cezasının infazı da sınıflar arası eşitsizliği yansıtmakta. Örneğin: **Ancak ve ancak soylular, başları "kılıçla" kesilerek idam ediliyorlar.**

Ayaktakımından iseniz, başınız "balta" ile kesilmekte (yoksa, "satır" mı?). Katiller ve hele de soylu katilleri dört farklı uzuvlarından atlara bağlanarak, atların her birinin farklı yönlerle dehlenmesiye parçalanarak (bir nevi "kırk katır"). Sapkınlar ve kâfirler yakılarak, kalpazanlar ise kazanda haşlanarak. Guillotin, bu durumun devrimin "eşitlik" ilkesine aykırı olduğunu söyleyerek verdiği yasa tasarısıyla, **idamda eşitliğin sağlanmasını istiyor. Nasıl? Herkesin başı kesilecek, amma ve lakin herkesin başı da aynı şekilde kesilecek. Eh bir taraftan da kesilecek çok baş var. Hem ayrıca, Guillotin, aslında ölüm cezasının ileride bir gün**

kaldırılmasına da taraftar: Aydınlanmacı o. Ama şimdi değil. Bir de, tabii, idamın infazı sırasında suçlunun ayrıca acı çekmesi meselesi var: gereksiz yere mesele uzuyor, gayrı insani bir durum ortaya çıkıyor; hem hijyenik de değil. Çünkü, eski rejimde, idamın infazı da para gerektirmekte; parası olana gıcır gıcır bir satır; parası olmayana paslı bir satır; eh, paslı satır da iyi kesmiyor. Bu da eşitlik ilkesine aykırı. Eşitlik ilkesine uygun kanun 6 Ekim 1791’de kabul ediliyor.

Dolayısıyla, milletvekili Guillotin, 1792 yılında, devrimin tam ortasında Cerrahlar Akademisi Genel Sekreteri olan dostu **Antoine Louis**’ye başvuruyor; **acısız, hijyenik, ani, kesin ve seri bir infaz makinesi geliştirebilir miyiz? Aslında “giyotin” adını alacak olan alet, on altıncı yüzyıldan beri biliniyor.** Bir versiyonunun adı, İskoç Bakiresi. Lord Earl Warren tarafından Halifax’ta icat ediliyor ve kullanılıyor. Antoine Louis, bu prototipi geliştiriyor, yetkinleştiriyor (ne demekse!).

Ancak şöyle bir durum da var: Guillotin’in infazda eşitlik ilkesini getiren tasarısı görüşülürken, bir başka tasarı da sunuluyor Meclis’e. 30 Mayıs 1791’de **Louis-Michel Lepeletier de Saint-Fargeau** tarafından “idam cezasının tamamen kaldırılmasını” isteyen ve **Robespierre**’in de desteklediği bu kanun tasarısı reddediliyor, yerine Guillotin’in “eşitlikçi” teklifi kabul ediliyor. 6 Ekim 1791’de kabul edilen bu Ceza Kanunu ve üçüncü maddesindeki **“her idam mahkûmu, başı kesilerek infaz edilir”** hükmü, Fransa’da, idam cezasının kaldırılacağı 1981 yılına kadar kanunda (12. Madde’de) yer alıyor.

16 Mart 1981’de, Başkanlık seçim sürecinin en civcivli zamanında, Sosyalist Parti adayı **François Mitterrand**, seçilmesi durumunda **idam cezasının kaldırılacağı konusunda çok açık ve seçik ifadelerle söz veriyor.** Aslında, tuhaf bir karar bu. Çünkü, aynı yıl yapılan kamuoyu yoklamasına göre, **Fransa halkının yüzde 63’ü idam cezasının kaldırılmasına karşı.** Şimdi, ne demek oluyor? **Mitterrand, halkın büyük bir kesiminin kaldırılmasına karşı olduğu bir cezayı kaldıracağını söyleyerek seçimlere giriyor** yani risk alıyor. 24 nisan günü yapılan Başkanlık seçimlerinin ilk turunda, **Mitterrand**, oyların yüzde 25,85’ini alarak, Cumhurbaşkanı **Valérie Giscard d’Estaing**’in ardından ikinci oluyor (Giscard, oyların 28,32’sini alıyor). Üçüncü olan kişi ise, Cumhurbaşkanı ile aynı sağ çizgiden gelen **Jacques Chirac** (oyların yüzde 18’ini alıyor, o da idam cezasına karşı). **Şimdi, Giscard, ölüm cezasından yana, Mitterrand değil. Kamuoyu yoklamasına göre de, halkın yüzde 63’ü idam cezasının kaldırılmasına kesinkes karşı.** Olay Türkiye’de geçse, oy avcılığını çok iyi bildiğini iddia edenlerin hepsi, Mitterrand’ın kazanmak için idamın kaldırılmasına karşı olan bu yüzde 63’ü tavlama gerektiğini söyleyecek. Ama olay öyle olmuyor. İkinci tur seçimler 10 Mayıs 1981’de yapılıyor ve Mitterrand, oyların yüzde 51,76’sını alarak başkan seçiliyor. Şimdi benim sorum ve derdim şu: **Eğer halk idam cezası karşısındaki tavra göre oy veriyorsa, Mitterrand’ın seçilmemesi gerekmez miydi? Eğer seçildiyse, nasıl oldu da oldu bu?** İdam cezasına kaldırılmasına karşı olan kitleden yüzde 11’lik bir oyu almayı nasıl başardı Mitterrand? İdamın kaldırılmasına karşı olan bu yüzde 11, nasıl oldu da idamı kaldıracağını söyleyen Mitterrand’a oy verdi?

Hani diyorlar ya Başbakan Erdoğan bu son dönemdeki söylemleriyle 2014’teki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde muhafazakâr-milliyetçi oyları kazanmak için takiye yapıyor; **“idamı tekrar düşünmek lazım”, “kürtaj yasaklanmalı”** türünden “söylemleri” seçimlere yönelik, başkanlığı garantilemek için, diyorlar ya, ben anlamıyorum: İdamın kaldırılmasına karşı olan yüzde 11 neden ve nasıl idamı kaldıracağını söyleyen Mitterrand’a oy verdi? **Başbakan Erdoğan da, acaba, mesela “Kürtçe eğitim-öğretim bir insan hakkıdır, gerekli düzenleme yapılacaktır” dese, “Abdullah Öcalan’ın her yurttaş gibi avukatlarıyla görüşme hakkı vardır, koster onarıldı” dese, seçim mi kaybeder? Niye kaybedsin? Mitterrand yüzde 63’e rağmen ölüm cezasını kaldıracağım diyerek niye kaybetmedi?**

Memlekette tuhaf totemler dolaşiyor: **İdam üzerinden, hak gaspları üzerinden, istisna hâli söylemiyle oy avcılığı yapılabileceğine inanmış danışman totemler bunlar. Karanlık totemler bunlar.** Başbakan bugün

Türkiye'nin gerçek bir demokrasiye kavuşması için gereken ve atılamaz diye telkin edilen (halk ona karşı, buna karşı, bunun için hazır değiliz, Türkiye'nin özel koşulları var vb. teraneler) tüm adımları atsa, seçime girse, tekrar seçilir. Mitterrand nasıl seçildiyse, öyle seçilir. Benden söylemesi. Ama tabii, bunu kendisi istiyor mu? Onu bilemiyoruz. İstemiyormuş gibi duruyormuş gibi ama istiyormuş gibi de duruyormuş gibi. Işık, varmış gibi de yokmuş gibi de, hatta, niye olamasınmış ki gibi de. **Evet: Kafamız karışık. Çünkü, Başbakan'ın da kafası karışık. Yakın çevresinin kafası tümünden karışık. Galiba. Belki de değil. Olabilir de, olmayabilir de. Hımmm.**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rochester'dan yola düşen bir totem: Robert Dankoff

Levent Yılmaz 21.11.2012

İnsan hayatı hakikaten ilginç. Zaman, ilerledikçe, sürekli olarak ne kadar cahil, olup bitenden ne denli bihaber olduğumuzu hissettiriyor bize. Ne kadar bilmeye çabalasak da, bir şeyler hep eksik kalacak, herhalde kaçınılmaz bir şey bu. Ama, bu fikrin verdiği rahatlama, bilinebilecek olanı, gözümüzün önünde olanı, hele de bilmemiz icap edeni, birçok nedenle belki, ama affedilmez bir körlükle, görmemiş, bilmemiş olmamızı da mazur kılmıyor. Bazı şeyleri bilmiyor oluşumuz, en hafif tabiriyle, ayıp. Sözü **Robert Dankoff'a** getireceğim. Dostum **Süha Oğuzertem** bir hafta kadar önce bir sms atıp, "YKY Dankoff'a bir küçük armağan kitap gibi bir şey hazırlamış, gördün mü" diye sormasaydı, arkasından da, ısrarla getirip o küçümen armağan kitabı (**Dîvân'dan Seyahâtname'ye, Robert Dankoff**, haz. Nuran Tezcan, YKY, 2012) gözüme sokmasaydı, ben de bu ayıpla yaşamaya devam edecektim. Okudum. Ve utandım.

Kim Dankoff? Bir kere, ABD'li. Musevi. Çocukken İbranice eğitim veren bir ilkokula gidiyor. Özel dersler alıyor. Büyükannesi ve dedesi aralarında Yidiş konuşturlarmış. Lisede Latince öğrenmeye başlamış. "O zamanlar, 1950'lerde New York eyaletinin Rochester şehrinde yetişen birisi için Latince öğrenmek olağan bir şeydi" diyor, kendisiyle yapılan söyleşide (keşke 2010'larda İstanbul'da Osmanlıca öğrenmek de olağan olsa). Sonra, Columbia'da Felsefe. Almanca öğreniyor, bir yandan da Eski Yunanca. Yüksek lisans ve doktora mı? O yıllar Vietnam savaşı var. Dankoff, her akli başında genç oğlan gibi askerden kaçma niyetinde. O yüzden de: okumaya devam. Ama kader işte, askerden kaçmak isteği kendisini 1964'te Peace Corps'a (Barış Gönüllüleri) sürüklüyor. Altı hafta ABD'de, altı hafta Türkiye'de Robert Kolej'de Türkçe dil kursu. Sonra, askerlik yerine öğretmenlik. Tayini nereye mi? Sinop'a. İki yıl boyunca bir ortaokulda İngilizce öğretmeni olarak çalışacak. Sinop yıllarında, akşamları özel dersler veriyor; derslerine gelen bir cami imamından karşılık olarak o da Arapça öğrenmeye başlıyor. Sonra dönüş, Harvard'da Yakın Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümünde Türkoloji alanında doktora çalışması. İmam Efendi ile başladığı Arapçayı Harvard'da tamamen erdirecek. Doktora tezini hazırlarken de *Dîvânü Lügati't-Türk* üzerinde çalışa çalışa Türkçe ve Arapçaya hâkimiyetini ilerletecek. Öyle ilerletecek ki, arkadaşı James Kelly ile bütün sözlüğü İngilizceye çevirip üç cilt hâlinde yayımlayacaklar (1982-85). Hızını alamayan Dankoff, 1983'te *Kutadgu Bilig'i* de çevirip yayımlayacak. "Günümüz İngilizcesinde on birinci yüzyıl Orta Asya Türkçesinin ruhunu hissettirmeye çalıştığımı hatırlıyorum" diyor.

Hatırladığı ilk dizelerden biri Fuzûlî'den: "*Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı?*" Anlaşılan usanmamış Dankoff. Mesnevilerle ilgilenmiş, mesnevide gazelin kullanımı gibi konularda makaleler yazmış.

Ama esas meseleye daha gelmedik. Esas mesele, Evliyâ. **İnalcık**'la çalışmak için Chicago'ya gelen bir Fransız öğrenci Dankoff'la Osmanlıca bir metin okumak istemiş. Bir parça seçip başlamışlar okumaya. Şaşkınlık tabii. "Daha önce Türk edebiyatında böyle bir metin okumamıştım." Parça, 1890 baskısından alınma bir bölüm. Bitlis, cambazlık ve sihirbazlık üzerine. Sonra **Pierre MacKay** ile tanışıyor Dankoff. Konuşmalar sonucunda ortaya çıkan şey şu: 1890 baskısı metin, asıl metinden farklı. MacKay, *Seyahatnâme*'nin elyazması nüshaları üzerine çalışıyor. Dankoff da o sıralarda Ermenice öğrenmeye başlamış (daha öğreneceği ne kaldı acaba?). "1890'larda yayımlanan ilk altı ciltte atlanan pek çok bölüm vardır. Çeşitli sebeplerle sansürlenene, yeniden yazılan ya da dışarıda bırakılan parçalar. Bu baskıda iki dil, Arnavutça ve Ermenice dışarıda bırakılmış dillerdir." MacKay bu ara, Dankoff'a elyazmalarının mikrofimlerini veriyor. Dankoff da okumaya başlıyor. Ermenice sözcükleri buluyor, bu lügatçe üzerine bir makale yazmaya karar veriyor. Ama okuma birçok zorluğu da beraberinde getiriyor. Dil sorunları, sözlüklerde bulunamayan tuhaf sözcükler, Evliyâ'nın kendine has dil kullanımı, birçok muğlâk gönderme vs. Ne sonuca varıyor peki Dankoff? Daha da okumak gerektiğine. Örneğin Melek Ahmet Paşa hakkında yazılmış her şeyi, sonra bütün ciltleri, sonra ne var, ne yok... Sonra ortaya çıkan bir Melek Ahmet Paşa portresi, ardından da bir **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü**...

Şimdilerde ne yapıyor peki Dankoff? Yapı Kredi Yayınları için Evliyâ Çelebi'nin *Seyahâtname*'sini tekrar yayıma hazırlıyor. Niye peki? 1996'da Yapı Kredi Yayınları'nın yayımına başladığı *Seyahatnâme*'nin birinci cildinin okuma yanlışlarıyla dolu olması, daha sonraki ciltlerde (iki, üç, dört) ise okuma yanlışlarının ilk cilde göre daha az olmasına rağmen yine de pek çok yanlışın bulunması yüzünden. Dankoff beşinci ve altıncı ciltlerden itibaren bilimsel danışmanlık yapıyor. Yedinci ciltten onuncu cilde kadar olanlar onun denetimi ve bilimsel sorumluluğunda yayımlanıyor. 2006'da yine onun sorumluluğu altında birinci cilt düzeltilerek tekrar yayımlanıyor. Yani şu aralar Dankoff, ikinci, üçüncü ve dördüncü ciltlerin doğru dürüst bir biçimde yayımlanması için çabıyor (tabii ki bunu Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman ile birlikte yaptığını da belirtelim). Belirtilmesi gereken bir şey daha: Dankoff bu evliyalığı hakikaten bilim ve Türkoloji adına para almadan yapıyor (belki bir gün, YKY - Koç Üniversitesi işbirliği ile, Dankoff adına, onun ilgilendiği alanlarda çalışan doktora öğrencilerine destek/ burs programı tesis edilir de bu büyük ilim adamına teşekkür edilmiş olur).

Dankoff. Totemi Rochester'dan yola çıkıp kendini Kaşgar'da bulmuş. Yolu da daha uzun.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üniversite'nin obez bir papağan olarak portresi

Levent Yılmaz 28.11.2012

Yeni YÖK yasası taslağı yayınlandı. Taslak açıkçası büyük bir yenilik içermiyor. 12 Eylül ürünü YÖK, yetkileri daha da genişletilmiş bir hâle getirilerek durduğu yerde duruyor. Getirilen birtakım değişiklikler de, aslında, dünyada yaşanan yüksek öğretim krizine karşı neredeyse tüm ülkelerde gündeme gelen, getirilen değişiklikler. Bu açılardan bakıldığında, **aslında yeni yasa, dünyadaki tartışmaların farkında ve dünyada önerilen çözümlere paralel çözümler öneriyor. Ancak, acaba bu "çağdaş" öneriler ne kadar anlamlı?** Bunu düşünebilmek için, aslında üniversite denen kurumu tekrar düşünmek gerekiyor. Ve bu, oldukça zor. Niye zor? Şu yüzden zor: **bir on dokuzuncu yüzyıl Batı kurumu olan üniversite, yıllar içinde kendisini vazgeçilmez kılan araştırma ve araştırmaya dayalı intikal işlevinden uzaklaşarak, toplumun bütününün**

eğitimine ve meslek edinmesine ilişkin vazgeçilmez, biricik bir kurum olarak yapılandı. Vazgeçilmezliği, başlarda araştırmaya ve düşünce üretimine ilişkin iken, yıllar geçtikçe içerikten çok bizatihi var oluş, bir tür kendinden menkuliyet, bu kurumun bir entelektüel obezite yaşamasına neden oldu. Astar, yüzden daha pahalı hâle geldi. Vazgeçilmez olan kaslar, yani araştırma ve teknoloji üretici unsurlar üzerine, araştıramayan, üretemeyen ve şiştikçe şişen yağlar bindi. Kurum geri dönüşsüz bir biçimde, kısmen çalışan ama giderek eriyen kaslarının üzerine işe yaramaz bir kütle oturttu. Ve varoluşunu da bu yağlı, obez kütlenin daha da büyümesi üzerine kurdu. **İlkeleri itibariyle “yeni”nin peşinde olması gereken bu kurum obez bir papağana dönüştü. Bu obez papağan aslında kendisini var eden aslına da ihanet etti, onu “gereksiz”, “yanal” gördü ve topluma da öyle sundu. Obez papağan topluma aslında kendisinin vazgeçilmez olduğunu ilan etti, herkesi buna inandırmaya çalışarak aslında gayet korporatist bir tavır gösterdi.** Toplum kasları artık tekleyen, eriyen bu obez papağanın vazgeçilmez olduğuna inanacak, bu sayede de bu kurum mali açıdan varlığını sürdürecektir, büyümeye devam edecekti. Kendisine atfettiği vazgeçilmezlik ve aura, aslında üniversite denen kurum aracılığıyla para kazanmaya devam eden imtiyazlı bir cahil-cühela kitlesinin bu imtiyazlarını sürdürme aracı hâline geldi. Bu, evet, maalesef böyle oldu.

Üniversiteyi üniversite yapan öz, bu saçmalığa direnmeye çalıştıkça yalnızlaştırıldı. Çünkü, obez papağanın daha da büyüebilmesi için topluma işe yaradığını kanıtlaması gerekiyordu. Oysa, **matematik, fizik, kimya ve diğer temel bilimler ilkesel olarak “işe yarasınlar” diye var olan bilimler değildirler. Bu bilimler araştırır, sonuçlarını ortaya koyar; birileri de bundan yararlanır, evet, yararlanabilir. Ama hiçbir zaman bir matematikçi, bir tarihçi “işe yarasın” diye yola koyulmaz. Oysa yıllar içinde matematikçi de tarihçi de asli işlevinden uzaklaştı, kadrolar şişti, işe yarayacağı iddia edilen şeyler yapıldı** (tarih mesela, hiçbir “iş”e yaramaz).

Dünyadaki tartışma bu şişman ötesi, dersini bilmeyen ve açgözlü papağanın nasıl bir an evvel “şok bir diyetle” zayıflatılacağı üzerine. Yeni YÖK yasası, dünyadaki “diyet” programlarının hepsinin bir karışımı. Ama bunun da üstüne, bu yeni YÖK yasası, şişman papağanın sürekli gözetim altında tutulacağı, “enterne” edilip yirmi dört saat kameralarla gözleneceği bir sistemi öngörüyor. Papağanın obezitesinin palyatif diyetlerle ve sıkı kontrole giderilebileceğini zannediyor. Oysa diyet yapmış herkes bilir, kasları yok eden bir diyet, adamı öldürür. Galiba, bu aşırı obez papağanın bir zamanlar ne obez ne de papağan olduğu gerçeğiyle yüzleşmek gerekiyor.

Yol yakinken vazgeçelim bu diyetten, obez papağanı ölüme terk edip cevval, çevik ve delici bakışlarıyla şeyleri gören ve bilen bir baykuş yetiştirmeye bakalım. Olmayacak duaya, bir kez olsun, “Âmin” diyelim.

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Jacques Dupin: Cömert, şair, insan

Levent Yılmaz 05.12.2012

 Jacques Dupin: Cömert, şair, insan Şair dediğin fakir olur. Cömert olur. Cömertlik ve şiir, fakirlik bilgisiyle mümkündür. Ben öyle biliyordum en azından. 90'lı yılların başında, bir antoloji hazırlıyordum. 1945 sonrası

Fransız şiiri üzerine. O zamana kadar çok az çevrilmişti bu dönemin şairleri. Galiba bir tek **Yves Bonnefoy** daha önce çevrilmişti sanırım. Diğerlerini ilk kez çevirecektim.

Bu şairler arasında, bir de **Jacques Dupin** vardı. Şiirlerinde çöküntünün, karanlığın izinin yanı sıra yağmur sonrası toprak kokusunun, şafağın ilk ışıklarının, zeytin ağaçlarıyla fesleğenlerin, yitip giden yolların, yitip giden insanın, kısık ve inilleyen son meydan okumaların, insanlığa yapılmış boğuk ve sessiz çağrının izi vardı. İnsana arada sırada okuduğu sayfadan kafasını kaldırıp göklere, göklerdeki bulutların güzelliğine baktıran şiirlerdi bunlar. Tüm kitaplarını hatmetmiştim de hayatına dair hiçbir şey bilmiyordum. Nerede doğmuştu, ne yapardı, nasıl biriydi, hakikaten bilmiyordum. Kitaplarında da verilmemişti bu bilgiler, ben de açıkçası merak etmemiştim. Bildiğim, şiirden başka, **Giacometti** üzerine küçük, **Joan Miró** üzerine tuğla gibi, "otorite" kabul edilen birer monografi yazdığıydı. Sonra, Paris'e gittim. Niyetim, şiirlerini çevirdiğim şairlerle ayrıca birer söyleşi yapıp kitaba koymaktı. Kimisi oldu, kimisi olmadı. Sanırım Bonnefoy aracılığıyla bulmuştum Dupin'in telefonunu. Aradım, evine davet etti. Rue de Bretagne'daki dairenin kapısını çaldım, eşi Christine açtı. İçeri buyur etti, Jacques hazırlanıyordu, salonda biraz bekler miydin? Beklemek üzere, o koca salondaki kanepeye oturdum. Kafamı kaldırdım ve tam karşımda devasa bir resim gördüm. Gördüğüm resmi biliyordum da, olamaz diyordum, ne işi olabilir ki bu evde? Şair dediğin fakir olur! Resim koca bir **Francis Bacon**'du... Sağa baktım, azman bir Miró, öte tarafta iki Giacometti heykeli, **Kandinsky**'ler, **Alechinsky**'ler, **Chilida**'lar... Salon anlayacağınız bir nevi modern sanat müzesi gibi bir şeydi. Şaşkınlığımı hâlâ hatırlarım.

Sonra Jacques'la tanıştık. Meğer, Galerie Maeght'ın 60'larda ortağı imiş, sonra Maeght'tan ayrılıp **Daniel Lelong**'la ortak bir galeri açmışlar: Tüm bu ressamların 60'lardan beri esas galerisi Lelong imiş (hâlâ öyle). Lelong ticari işlere bakarken, Jacques sergilenecek ressamı bulurmuş. Sadece sergilemekle kalmadıklarını da öğrendim daha sonra: *catalogue raisonné*'ler, kitaplar, dergiler, müthiş bir yayın faaliyetini de sürdürüyorlardı. Yaptıkları işi en ince ayrıntılarına kadar iyi yapıyorlardı. Mesela Miró 1983'te ölünce, ailesi, ressamın eserlerinin hakikiliğine karar verecek tek kişinin resmen o olduğunu ilan edecekti.

Fakir değildi artık, ama fakirlikten geliyordu. Fakirliğe eklenen, insanın içindeki karanlıklara tanıklık eden bir çocukluk. Babası memurdu, 1927 yılında doğduğu Privas'ta, ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde psikiyatr idi. Tek çocuktu Jacques ve ilk yakın arkadaşlarının o kapatılmış hastalar olduğunu söylerdi hep. Derin bir karanlık, insanın soyulmuş hâli. Sonra şiir, şiir aracılığıyla kurulan ve nefes alınabilen bir dünya. Nefes alınabilen... belki... İlk kitabının basımına **René Char** aracılık etmiş. Sonra dostları: birlikte *L'Éphémère*'i çıkardıkları **Yves, André, Louis-René** ve tabii **Paul Celan**. Ölen, intihar eden dostlar.

Bir zamanlar fakir olduğu için hâlden anlardı Jacques; kaç kere, "senin şimdi paran yoktur, açsındır da" deyip yemek ısmarladığını hatırlıyorum. **Paul Auster** da hatırlıyor, Paris'te beş parası yokken, doktora yaparken ona nasıl sahip çıktığını, stüdyosunu ona tahsis ettiğini, yıllar boyu hep destek verdiğini. Stüdyoyu daha sonra siyasi mültecilerin kullanımına verdiğini... En son, kanserin yediği bedeni, dökülmüş saçlarıyla, galerinin köşesindeki bistroda bir kadeh şarap içerken hâlâ benim hâlimi hatırlımı sorduğunu, sergi falan yapmak istiyorsam kendisindeki Giacometti litolarını verebileceğini söylediğini, cömertliğini, hep hatırlıyorum. Zaten artık yalnızca hatırlıyorum. **Jacques yok artık. Şiirleri var. Hatıralar var. Bu yazıya sığmayan hatıralar, bu yazıya sığmayan şiirler. Jacques Dupin, geçen ay öldü. 85 yaşında. Cömertti Jacques ve şairdi. Çok iyi şairdi.**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Star Wars bitmemiş, Disney devamını çekecekmiş

Küçükken **Star Wars** filmlerini seyrettiğimde çok heyecanlandığımı hatırlıyorum. Dizinin ilk filmi, ki sonradan aslında bu filmin, dizinin dördüncü filmi olduğunu anlayacaktık, 1977 yılında gösterime girmiş. İzleyen iki devam filmi de 1980'e kadar çekildi ve gösterildi. Filmde niye olduğunu bilmediğimiz birtakım isyancılar, kötü kalpli bir **Darth Vader'a** (**Kara Baba** diye çevirebilir miyiz? Ya da **"invader"**ın kısaltılmışı, **İşgalci**) ve İmparator'a karşı savaşıyorlardı. Daha sonraları, filmin ilham aldığı çeşitli metin ve olaylara aşına oldukça, daha da keyiflendim. 1980'lerin ikinci yarısında, Darth Vader'la bir mağarada kılıç üşüren **Luke Skywalker** sahnesinin (ki bu bir rüyadır ve rüyada Luke, Darth Vader'ın başını keser ve görür ki aslında maskenin arkasında beliren yüz kendisinin) aslında büyük Fin destanı **Kalevala'dan** esinlendiğini fark ettiğimde, bu keşif, tabii, çok hoşuma gitti. O yıllarda karşımıza çıkan bir de Oidipus kompleksi meselesi vardı ki, olaylara hem bir çeşni katar, hem de durumu daha da içinden çıkılmaz hâle sokardı. Neyse, konumuz Freud değil. Sonra sonra, 2005 yılında **George Lucas**, aslında ilk üç filmin hikâyesinin ileriki aşamasını anlattığını söyledi bize, olayların nasıl başladığını anlattığı bir üçlemeyi önümüze koydu. 2005 yılında başlayan bu üçleme sayesinde anladık ki, **Star Wars**, aslında **Roma'yı** anlatıyor.

Mesele aslında şu: Galakside **"Cumhuriyet"** vardır; bir de yıllardır sinsi ve hain planlar kurup Cumhuriyet'i yıkma emelleri besleyen iç mihrak **Sith'ler** (ki bunlar **Güç**'ün kötü yanına meyletmış, bir nevi satanistler, şeytana tapanlardır). Bu cumhuriyetin düz lisesinden mezun satanistlerin gizli lideri **Lord Sidious** başka bir isim altında Senato'dadır. **Senatör Palpatine** kimliğiyle, tuhaf dolaplar çevirerek, bir anlamda **"takiye"** yaparak, esas emelini gerçekleştirme yolunda hain planlarını uygulamaya sokar. Güç'ün iyi yanına meyletmış **Jedi'leri**, onları tam da kalplerinden vurarak (iyi Anakin'i kötü Kara Baba'ya çevirerek), ezer ve Cumhuriyet'i cebren ve hile ile yıkmaya başlar. Roma demiştik: **Star Wars'da** Senatör Palpatine, Cumhuriyet'i ele tam geçirmeden önce, ilk elde, derin devlet marifetiyle toplumda karışıklık (**"anarşi"**) çıkarır. Uzak gemisi tersanelerinin hepsine girilir... Bu sayede de Cumhuriyet'in Meclis'i (Senato'su), ilk önce, tüm yetkilerin (bu arada Senato'ya başkan olmuş olan) Palpatine'in elinde toplanmasına karar verir. Palpatine, Roma döneminde de gördüğümüz bir uygulama uyarınca, geçici bir süreliğine **"dictatores"** ilan edilir (Büyük Taarruz öncesi TBMM'deki gibi). Tabii bu "geçicilik" kısa zamanda "ezeli ve ebedi"ye döner. Artık İmparator'dur ve Cumhuriyet'in yerine gelen de, **"İmparatorluk"**tur (Roma, ya da Osmanlı, tercih sizin). Ama aslında anlarınız ki, esas mesele **"özgürlükler"** rejimi Cumhuriyet ile **"baskı"** rejimi **"tiranlık"** arasındadır. İmparatorluk, direkt olarak **"tiranlığa"**, despotluğa bağlanır. Zaten de isim seçimi, insanın aklına, **ATÜT'ü** (**Asya Tipi Üretim Tarzı**) ile Doğu toplumlarının "doğal" olarak meylettikleri **despotizmi** getirir. Değil mi ki **Sith**, aslında **İskit**'tir. İskit de Doğu toplumlarının tiranlık prototipi değil midir? İskitler hem Türklerdir, hem de Persler: yani bir tiran altında **"kul"** olarak yaşayan topluluklar. Sith Lordu, böylelikle, **Star Wars** evreninde, **"baskıcı"** rejimin simgesi hâline gelir. Yani önce **Sezar'dır**, sonra **Augustus** olur. Cumhuriyet'i savunanlar ise, **"isyancılar"**a dönüşüverirler.

Aslında Sith'ler ile Jedi'ler aynı inanç evrenindedirler: Güç'ün evreninde. Birileri iyi, birileri kötüdür. Güç'ün iyi yanı da vardır kötü yanı da. Siyasi rejimin ise iyi olanı **Cumhuriyet**, kötü olanı **Tiranlık**'tır. İmparatorluk da aslında **Star Wars** evreninde Tiranlık'a eşdeğerdir. On beşinci yüzyıl Floransa'sında aslında Sezar üzerinden aynı tartışma yaşanır. Daha ortalarda Medici'ler yokken... Neyse, konumuz bu değil.

Fehmi Kuru Başbakan'ı **"Baba"** ilan ettiğinden beri nedense aklımda hep **Star Wars** var. Başbakan acaba, Anakin idi de Darth Vader'a mı dönüştü? **Ahmet Altan'a** göre, olay bu, galiba. Ancak mesele karmaşık: Hatırlayacağınız gibi, filmin sonunda Darth Vader, içinde kalmış son **"iyi ışık kırıntısı"** sayesinde (galiba **Yıldıray Oğur'un** aradığı ışık bu olsa gerek) İmparator Palpatine'i öldürür. Ama anlaşılan CHP'lilere göre Ahmet Altan da, Yıldıray Oğur da yanılmaktadır: Başbakan, aslında takiyeci Sith Lordu Senatör Palpatine'in ta

kendisidir. İyi de o zaman Darth Vader kimdir? **İdris Naim Şahin** mi? **Ahmet Davutoğlu**, İmparatorluk'u (Osmanlı'yı tabii) diriltmeye çalışan Palpatine'in bir başka yardımcısı mıdır? Ya **Abdullah Gül**? Ya **Kılıçdaroğlu**? **Jar Jar Binks**? Neyse ki, bitti zannettiğimiz **Star Wars** bitmemiş, **Lucas Film Walt Disney'e** satıldıktan sonra **bir üçleme daha çekilecekmiş ve Galaksi'nin Palpatine'in ölümünden sonraki hikâyesi** anlatılacakmış. **Heyecanla bekliyoruz. Takatimiz kalırsa tabii.**

levent@ehess.fr

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)